

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN/BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
2001:89

Kulturen och kapitalet

Hur, vad och varför ett antal män läser

JENNY HJALMARSSON
ANNA LANDIN

© **Författaren/Författarna**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande av författaren/författarna.

Svensk titel:

Kulturen och kapitalet: Hur, vad och varför ett antal män läser.

Engelsk titel:

The culture and the capital: What, how and why a number of men read

Författare:

Jenny Hjalmarsson & Anna Landin

Färdigställt:

2001

Handledare:

Lars Seldén, Kollegium 3

Abstract:

This thesis deals with the leisure-time reading of fourteen men with two different occupations, teachers of technology and directors of companies. The main reasons for writing the thesis are that very little is written about men's reading habits and also statistics that tell that men's reading decline regardless of educational level. The purpose has been to compare the reading and relations to literature between the two groups of men and to find out if any differences have to do with factors such as social background or age. The questions we have asked our collected data has been *what*, *how* and *why* the men read. We have tried not to investigate the work-related reading although we are aware of the difficulty in separating this from the leisure-time reading. We have used a qualitative method both by acquiring the data through structured informal interviews and by analysing the data from a hermeneutical perspective. The theories we have used to analyse the results have emanated from the sociologist Pierre Bourdieu, from masculinity studies and from literature research. The main results and analysis of the thesis are the following: We do observe differences between the two groups of men regarding their reading and relations to literature, but we are also aware of similarities between the groups as well as differences inside each group. The teachers of technology more often read quality literature while the directors prefer exciting entertainment literature. How the men read is difficult to answer seeing them as an occupational group since this has more to do with individual behaviour and not even with the kind of literature they read. The reasons for the men's reading finally have more to do with their current social and occupational relations than with their social background or education.

Nyckelord:

Litteraturpreferenser, litteraturvanor, läsvanor, litteraturvetenskap, manslitteratur, mansforskning, genusforskning, Bourdieu

Innehållsförteckning

Inledning	1
Bakgrund.....	1
Problembeskrivning.....	3
Avgränsningar.....	4
Syfte.....	5
Frågeställningar.....	5
Disposition.....	6
Tidigare forskning	7
Läsforskning ur ett köns- och klassperspektiv.....	7
Läsande förebilder.....	11
Biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning utifrån Bourdieus teorier.....	12
Teoretiska utgångspunkter	14
Pierre Bourdieus teoretiska ramverk.....	14
Genusforskning.....	16
Mansforskning.....	17
Metod	20
Val av metod.....	20
Urval.....	21
Kvalitativa intervjuer.....	22
Analysmetod.....	23
Resultatredovisning	25
Utbildning.....	25
Nuvarande arbetsuppgifter.....	25
Social bakgrund.....	26
Familjesituation och boende.....	26
Vänner.....	26
Fritidssysslor.....	26
Medievanor.....	27
Kulturvanor.....	28
Föräldrarnas läsvanor.....	28
Barndoms- och tonårsläsning.....	29
Vad lockade till läsning?.....	29
Dagens läsning – genrer.....	30
Författare och titlar.....	31
Läsomfattning idag och tidigare.....	32
Lässituation och läsbeteende.....	33
Författarkön.....	33
Varför läsa?.....	34
Identifikation.....	35
Användning.....	35
Efter avslutad bok.....	36
Samtal om litteratur och boktips.....	36
Bokhandel och bokklubb.....	37

Bibliotek.....	38
Samhällets syn på läsning.....	38
Analys.....	40
Inledning.....	40
”Humanisten”.....	40
”Specialisten”.....	41
”Karriäristen”.....	41
”Traditionalisten”.....	42
Varför männen läser: Social bakgrund.....	43
Varför männen läser: Utbildning, yrke och sociala kontakter.....	46
Varför männen läser: Genusordning och maskuliniteter.....	49
Vad männen läser: Litteraturpreferenser.....	53
Hur männen läser: Läsarroller.....	56
Slutdiskussion.....	59
Varför läser männen?.....	59
Vad läser männen?.....	61
Hur läser männen?.....	63
Kritiska reflektioner och utvecklingsmöjligheter.....	64
Sammanfattning.....	65
Källförteckning.....	69
Bilaga.....	74

Inledning

Enligt flera statistiska undersökningar och larmrapporter har pojkars och mäns läsning markant minskat under de senaste decennierna. Kvinnor däremot läser alltmer och även annan litteratur än männen (Nelander och Lindgren, 1997 och Statens kulturråd, 1997). Detta förhållande är välkänt och har lett till en debatt om tänkbara orsaker till den växande klyftan mellan läsarna och icke-läsarna samt har även genererat olika läsfrämjande projekt speciellt riktade mot pojkar och män, några som kan nämnas är SORK-projektet (Junker, 1998), Läs för mig, pappa! (Herngren, 2000) samt den landsomfattande *Läsrorelsen* (www.lasrorelsen.nu). När vi tagit del av denna typ av information har frågan väckts hos oss varför det är just männen som är det minst läsande könet och vilka konsekvenser detta förhållande får för männen och för samhället i övrigt. Denna fråga skulle dock vara alltför omfattande att försöka besvara i en magisteruppsats och vi har därför istället valt att inrikta oss på vilket förhållande till läsning och litteratur som ett mindre antal män inom två skilda yrkesgrupper har.

Bakgrund

Vi har under vår utbildning kommit att intressera oss för olika användargrupperns behov och användning av medier samt denna medieanvändnings koppling till samhällets strukturer och utveckling. Vi vill i vårt uppsatsarbete fördjupa våra kunskaper inom detta område och undersöka ett antal mäns förhållande till läsning med hänsyn tagen till utbildningsnivå, social bakgrund och yrke. Genom att ta hänsyn till deras *livsvärld*, d. v. s. den kontext i vilken de lever och verkar, kan vi öka vår förståelse för deras val av och åsikter om litteratur och läsning.

Eftersom vi under tidigare kurser under vår utbildning på bibliotekshögskolan mött forskning som pekat på att det finns en stark kvinnlig anknytning till litteratur, bibliotek och läsande samt ett visst ställningstagande mot läsning inom vissa mansgrupper (främst bland idrottande och lågutbildade män) (Millard, 1997 och Brink, 2000) tyckte vi att det vore intressant att undersöka hur läsvanor och attityder till läsning verkligen såg ut hos dessa mansgrupper. Vi övervägde detta men ansåg att risken för att enbart ”slå in öppna dörrar” var uppenbar. Det är så pass välkänt att t.ex. lågutbildade män inte läser i samma utsträckning som dels kvinnor och dels män med akademisk utbildning (se t.ex. Nelander och Lindgren, 1997 och Statens kulturråd, 1997, sid. 30-32). Vi inser dock att man bör undvika att generalisera utifrån sådana gruppindelningar, eftersom det alltid finns människor som avviker från ”sin” grupps normer och värderingar.

Efter att vi kommit fram till detta ansåg vi att det var mer motiverat och spännande att undersöka två grupper av män med liknande ställning i samhället och vi har därför valt att vända intresset mot mansgrupper som befinner sig inom det Pierre Bourdieu kallar *maktens fält*, med andra ord det ledande ”skiktet” i samhället (Broady, 1990, sid. 273-274). Således har vi valt att undersöka vad en grupp av män inom den akademiska världen och en mansgrupp med ledande positioner i näringslivet läser, får ut av sin läsning samt vilka attityder de hyser till litteratur och läsning. Dessa båda grupper är intressanta att jämföra eftersom de verkar inom olika samhällsområden och förmodligen har olika utbildningsbakgrund men det som förenar dem är deras maktställning och möjlighet till påverkan av andra grupper i samhället.

Flera undersökningar har kommit fram till att män läser mindre än kvinnor och att trenden visar på att även lågutbildade kvinnor fortsätter att öka sitt läsande medan alla mansgruppers läsning minskar (alltså även de högutbildade). Eftersom det är männen som enligt statliga utredningar och genusforskningen (SOU 1993:7, Acker m.fl., 1992, Hirdman & Åström, 1992, Westerberg (Red.), 1998) fortfarande innehar makten i samhället och därmed sätter normer för vad som ska anses värdefullt kan detta förhållande få effekter på både individ- och samhällsnivå. I samhällsdebatten hörs dock även röster om en framtid där manskollektivet förlorat en del av sin makt till kvinnornas fördel p.g.a. sin minskade konsumtion av litteratur och därmed även minskade benägenhet till att vilja utbilda sig och "vidga sina vyer" (Nelander, 1997a). Kvinnorna kommer därmed att bli bättre rustade för samhällets utveckling än männen.

Samhällets officiella syn på läsning avspeglas bl. a. i utsagor från olika yrkesgrupper såsom lärare, bibliotekarier och politiker, där framhållandet av läsningens positiva effekter och de förbättrade möjligheter att klara sig i vår textbaserade värld som god läskunnighet ger ofta är starka argument. Enligt utredningen *Boken i tiden* (SOU 1997:141, sid. 22-26) har statsmakternas insikt i litteraturens värde bl. a. manifesterats i ekonomiska satsningar på litteratur till biblioteken samt instiftandet av bibliotekslagen 1997. Enligt samma utredningen får man genom läsning av skönlitteratur förutom själva läsoplevelsen, möjlighet att utveckla sitt språk samt inblick i och förståelse för andra människors liv och samhället i stort, vilket de ickeläsande mansgrupperna i så fall går miste om. Inom den akademiska världen tycks man även ha börjat uppmärksamma detta inom utbildningar där skönlitteratur tidigare inte haft något utrymme (Rydquist, 2000, sid. 89-94). Männen med låg utbildning torde dock vara de största förlorarna i detta hänseende, eftersom de med Bourdieus terminologi generellt sett har lägre ekonomiskt och kulturellt kapital än männen i toppen. LO:s läsfrämjande projekt "Läs för mig, pappa!" som syftar till att pappor ska läsa mer för sina barn men även själva börja läsa är ett sätt att försöka nå de lågutbildade männen.

I dagspressens debattartiklar förekommer åsikter om att skönlitteraturläsning och klassisk bildning inte längre är en förutsättning för att vinna makt och status i samhället vilket kan ha ett samband med männens minskade läsning (Moberg, 1997). Kanske är det även idag många som inte anser sig hinna med den stillsamma sysselsättning som "fritidsläsning" utgör och heller inte skäms över det. Andra snabbare kommunikationsmedel och informationskällor såsom TV och Internet får mer utrymme i våra liv och dessa kanske konkurrerar ut bokmediet tidsmässigt. Detta är dock enbart spekulationer från vår sida.

En annan viktig fråga är om det är litteraturen i sig som bidrar till den minskade läsningen. Vissa samhällsdebattörer hävdar att det inte skrivs någon litteratur som tilltalar män. En rad debattartiklar är skrivna på temat "fram för mer manlig litteratur" med andemeningen att män inte vill läsa (eller kan ta till sig) litteratur om "känslor och relationer" (se t.ex. Hägg, 1997). Det kan verka aningen förlegat med en uppdelning av litteratur för kvinnor och män men trots detta är det en aktuell fråga. Det finns en stark samhällstrend och många populärvetenskapliga rön och alster som fokuserar på biologiska skillnader mellan män och kvinnor, vilket ger denna fråga aktualitet (Björk, 1996). Vi anser att det är intressant att i undersökningen försöka utröna respondenternas syn på litteraturen som erbjuds dem. Det kan tänkas att klyftan mellan läsare och ickeläsare ökar genom att förlag, bokhandlare och bokklubbar allt mer marknadsför böcker mot den mest lönsamma målgruppen, alltså mot kvinnor i olika åldrar.

Vi tror att ämnet som vi vill fördjupa oss i kan äga relevans för Biblioteks- och informationsvetenskap samtidigt som det har en viss aktualitet och samhällsrelevans, vilket vi

försökt visa ovan. Vi tycker även att det är viktigt att det valda ämnet har en förmåga att engagera läsarna av denna uppsats. Den kunskap som uppsatsen kommer att ge ökar förhoppningsvis förståelsen för vad, hur och varför de undersökta männen läser eller inte läser samt vilket förhållningssätt de har till litteratur. Detta är relevant för ämnet B o I och därför i förlängningen för bibliotekarie- och informationsvetaryrket. Med hjälp av denna kunskap kan bibliotekens verksamhet utvecklas och förbättras, d.v.s. biblioteket kan erbjuda medier som männen efterfrågar och visa på alternativ till dessa samt arbeta utåtriktat för att nå nya läsare inom manskollektivet. Vi menar att ämnet har potential och att utrymme finns för nya upptäckter eftersom vi funnit få studier på samma tema inom ämnen som B o I, litteratursociologi och genusvetenskap.

Undersökningen som denna uppsats bygger på utgörs av kvalitativa djupintervjuer där vi försöker utröna hur män i två skilda yrkesgrupper och samhälleliga positioner använder och upplever litteratur samt vilka attityder som förekommer hos dessa män kring läsning som fenomen.

Problembeskrivning

Uppslaget till uppsatsämnet fick vi genom de kurser vi genomgått på Bibliotekshögskolan som berört olika användargrupperns informationsbehov och medievanor och vi har då kommit att intressera oss för forskning om människors läsvanor och upplevelser av litteratur. Vi är även intresserade av genusfrågor d.v.s. frågor som rör hur ”manlighet” respektive ”kvinnlighet” konstrueras och upprätthålls i olika samhällen under olika tider. Vi anser att det är få undersökningar inom BoI-forskningen som har ett tydligt genusperspektiv vad gäller läsning och av dessa undersökningar behandlar de flesta kvinnors läsning (se t.ex. Radway, 1984). Eftersom vi fått veta att män är de minst flitiga läsarna och att det är bland dem som läsning minskar mest är det intressant att undersöka deras läsning och inställning till litteratur.

Vårt huvudsakliga problemområde rör mäns *fritidsläsning*, vilket vi intresserar oss för eftersom både statistik och debattartiklar har visat en nedgång i omfattningen av läsande hos både hög- och lågutbildade män. Om man förutsätter att litteraturläsning har de positiva effekter som det hävdades i utredningen *Boken i tiden* (1997), vilket vi gör, finns anledning till oro för att en stor del av befolkningen går miste om viktiga kunskaper och erfarenheter.

Vi tar vår utgångspunkt i uppfattningen om att läsning ser olika ut bland män med olika utbildning och som verkar inom olika yrken, vilken även är en av de uppdelningar som Statens kulturråd (1997:1) använder i sin kulturstatistik. Den franske kultursociologen Pierre Bourdieu (Broady, 1990, sid. 273-274) urskiljer i det franska samhället två starka maktfält, dels det *akademiska* fältet och dels det *ekonomiska*. Han menar att människor inom det akademiska fältet innehar mer *kulturellt kapital* än de som verkar inom det ekonomiska fältet vilka har mer *ekonomiskt kapital*. På grund av denna teori om maktuppdelningen i samhället har vi valt att undersöka två olika grupper av män inom dessa maktområden, nämligen högskolelärare inom tekniska ämnen samt chefer inom näringslivet.

Anledningen till att vi valt att inte undersöka lärare inom humanistiska (eller samhällsvetenskapliga) ämnen är att vi antog att de i sitt yrke har en mer ”naturlig” kontakt med litteratur av skilda slag och därmed en annan inställning till densamma. Jämförelsen mellan de båda grupperna skulle därmed inte bli lika givande och resultatet skulle riskera att

bli mer förutsägbart. Vi har även i urvalet utgått från våra fördomar om teknikintresserade mäns eventuella ointresse för läsning av skönlitteratur.

Genusforskningens fokus har hittills legat på kvinnan trots intentionerna att problematisera båda könen villkor och relationerna dem emellan. Under det senaste decenniet har dock en forskningsinriktning etablerats med fokus på mannen och olika manligheter eller maskuliniteter, den s.k. mansforskningen. En koppling till denna forskning tror vi kan vara fruktbar för vår undersökning. Förhoppningsvis kan vi genom resultaten upptäcka nya infallsvinklar som kan ge en fördjupad förståelse för hur olika manligheter gestaltar sig i vårt samhälle. Män och bokläsande är med andra ord lika intressant och viktigt att undersöka som exempelvis män och idrott, män och gråtande eller något annat liknande fenomen (Johansson, i Ekenstam (red.), 1998, sid. 15). Genom att applicera genusvetenskapens mansperspektiv på en användarundersökning inom ämnet Biblioteks- och informationsvetenskap anser vi att ytterligare en viktig dimension inlemmas i den smältdegel av olika vetenskaper som ämnet utgör.

Vi förväntar oss att få ett resultat som överensstämmer med de statistiska undersökningar om mäns läsaktivitet och läspreferenser som vi tagit vår utgångspunkt i. Det verkar rimligt att anta att män med olika utbildning/yrke och kulturell bakgrund läser skilda slag av litteratur och av olika anledningar. Exempelvis tror vi generellt att männen föredrar manliga författare och är mindre intresserade av relationsskildringar och att männen i *akademikergruppen* d.v.s. högskolelärarna är de mest flitiga läsarna av skönlitteratur och tar del av flest kulturaktiviteter. Dock tror vi att männen i båda grupperna i stor utsträckning läser mycket facklitteratur. Det är emellertid mycket möjligt att vi i materialet finner information som helt motsäger våra förutfattade meningar vilket vore intressant.

Avgränsningar

Vi vill undersöka männens egen syn på sitt läsande för att kunna få förståelse för vad, hur och varför de läser alternativt inte läser samt vilka attityder de hyser till läsning. Detta skulle kunna kontrasteras mot hur kvinnor förhåller sig till läsning för att urskilja vad som karaktäriserar respektive köns läsning. Vi vill dock gå djupare i undersökningen av män inom olika verksamhetsfält, vilket vi inte anser tidsmässigt möjligt om vi skulle inkludera kvinnor i undersökningen. Undersökningens huvudsyfte är heller inte att undersöka skillnader och likheter mellan mäns och kvinnors läsande.

Den läsning vi valt att inrikta undersökningen på är ”fritidsläsningen” alltså den läsning som individen frivilligt initierar och som inte är direkt relaterad till arbetet, vilken vi dock tror kan vara svårt att urskilja då arbetets innehåll även kan utgöra ett fritidsintresse. I denna studie koncentrerar vi oss på skön- och facklitteratur samt tidskrifter eftersom vi antar att dessa medier kan fylla andra behov och att läsningen således sker av andra syften än t.ex. dagstidningsläsning. Vi har alltså valt att inrikta oss på tryckta medier och då främst böcker och tidskrifter men vi inkluderar ändå personernas övriga mediebruk som en bakgrund eftersom detta är en del av deras livsvärld, d.v.s. deras identitet och de kontexter i vilka de verkar.

Syfte

Syftet med vår undersökning är att jämföra två grupper av män: högskolelärare inom tekniska ämnen och chefer inom näringslivet, vad gäller deras fritidsläsvanor samt attityder till litteratur och läsning. Detta vill vi koppla till teorier om samhälleliga strukturerande principer såsom klass och maskulinitet.

Frågeställningar

- *Finns det några likheter eller skillnader i de intervjuade männens läsning som kan härledas till utbildningsnivå, yrke, maskulinitet och ålder?*

Ur syftet har vi härlett denna övergripande frågeställning, vilken vi haft som utgångspunkt vid undersökningen som denna uppsats bygger på. Denna frågeställning genomsyrar hela uppsatsen men kommer främst till uttryck i analysen och slutdiskussionen, såtillvida att vi i dessa avsnitt redovisar försöken att se om det går att urskilja mönster som kan härledas till dessa faktorer. För att huvudfrågan ska vara ett användbart verktyg i vår undersökning har den konkretiserats i tre underfrågor, vilka lyder:

- *Varför läser alternativt läser inte de intervjuade männen?*
- *Vad läser de intervjuade männen?*
- *Hur läser de intervjuade männen?*

Vi tänker inte lägga mest vikt vid frågeställningen om *vad de intervjuade männen läser* men vi anser ändå att frågan om mäns läspreferenser är relevant för undersökningen eftersom den ger en bild av personens livsvärld med hänseende på mediebruk. I frågan finns många olika aspekter att ta hänsyn till bl.a. medieform, genre, författare samt titel. Individens litteraturpreferenser kan ha samband med hur han eller hon upplever läsandet, såtillvida att litteratur som är mer ”komplex” till form och innehåll förväntas ge en djupare läsupplevelse än mer ”schablonmässig” skrivna texter. Detta behöver dock inte vara fallet då varje ny läsupplevelse kan betraktas som ett unikt möte mellan text och läsare.

Frågan om *hur de intervjuade männen läser* innefattar en mängd olika dimensioner. En aspekt är läsningens omfattning med hänseende på hur ofta och hur länge respondenten läser. Frågeställningen täcker även läsningens eventuellt förändrade betydelse under olika skeden i livet med fokus på barndomens och dagens läsning. Vi vill även undersöka på vilket sätt männen läser och försöka urskilja olika förhållningssätt till och upplevelser av läsningen.

Med hjälp av frågeställningen *varför läser alternativt läser inte de intervjuade männen?* skall vi undersöka vilka motiv och behov för sitt läsande, medvetna och omedvetna, som männen ger uttryck för. Vi måste sätta oss in i respondenternas *livsvärld* för att kunna förstå varför de läser eller inte läser samt deras attityd till läsning. Faktorer som stimulerar alternativt avhåller från läsning och hur omgivningen påverkar personernas dagliga bruk av medier är viktiga aspekter av denna frågeställning.

Disposition

Denna uppsats har följande indelning:

Avsnittet *Tidigare forskning* inleds med en historisk genomgång av läsforskning inom olika discipliner som har det gemensamt att de utgår från ett könsperspektiv. Sedan följer en genomgång av de läsestudier vi anser relevanta för vår undersökning, vilka antingen har ett klass-, könsperspektiv eller både och.

Under *Teoretiska utgångspunkter* diskuteras först den franske kultursociologen Pierre Bourdieus kapitalteori och därefter följer en genomgång av genus- och mansforskningen.

I kapitlet *Metod* redogör vi för val av kvalitativ metod, urval av intervjupersoner, kvalitativa intervjuer samt val av analysmetod och bearbetning av intervjumaterialet inför analys.

Under avsnittet *Resultatredovisning* presenterar vi intervjumaterialet efter de olika teman som behandlades i intervjuerna och har då slagit samman de olika personernas utsagor under varje rubrik. Under de första rubrikerna behandlas personernas bakgrund, nuvarande livssituation och medievanor. Därefter följer de huvudsakliga delarna som rör barndomens och dagens läsning och litteraturpreferenser.

I *Analys*-avsnittet presenterar vi först fyra idealtyper som vi renodlat för att tydliggöra våra resultat och lätta upp läsningen. Därefter analyserar vi olika teman i materialet som vi anser har betydelse för hur, vad och varför männen läser och dessa kopplas till våra teoretiska utgångspunkter och den tidigare forskning som tangerar våra resultat.

Härefter följer *Slutdiskussion* där vi försöker koppla resultat och analys direkt till våra frågeställningar. Sist kommer *Sammanfattningen* där uppsatsen i sin helhet sammanfattas, följd av *Källförteckning* och den *Bilaga* där intervjufrågorna presenteras.

Tidigare forskning

Läsforskning ur ett köns- och klassperspektiv

Ulf Boëthius gör i FUS- rapport nr 3 *Kön och identitet i förändring* (1991, sid. 173-211) en genomgång av läseforskning som bedrivits ur ett könsperspektiv och visar på hur fokus förändrats i olika riktningar sedan forskningen inleddes på 60-talet. Det inledande forskningsperspektivet var *könsrollsforskningen* som visade hur män och kvinnor skildrades i olika medier och som syftade till att avslöja förekommande könsstereotyper. Denna forskning hade ett nära samband med kvinnorörelsen som spirade vid denna tid. Det var även under denna tid (60-tal) som marxismen hade starkt fäste och inom läsforskningen växte en *könsorienterad ideologikritik* fram. Man kritiserade det kapitalistiska samhället och "sexismen" som detta samhällssystem åstadkom. Fokus riktades på de ekonomiska intressena inom mediebranschen samt på mediernas påverkan. Men i detta skede hamnade kvinnofrågorna i en ganska undanskymd position och därför blev *kvinnolitteraturforskningen* allt viktigare under 70-talet. Nu tog man ett kvinnoperspektiv och lyfte fram den "aktiva kvinnan". Man ville flytta fokus från eländighets- till värdighetsforskning. Den manliga litterära kanon kritiserades och man lyfte fram kvinnliga författare och deras verk. Det talades om kvinnlig särart i positiv bemärkelse och man menade att det fanns en egen kvinnokultur och en egen kvinnlig estetik.

Detta synsätt började dock snart kritiseras och ur denna kritik växte den *könsorienterade receptionsforskningen*. Nu ändrades fokus, från litteraturen som varit vanligast tidigare, mot läsarna. Dessa sågs nu som mer aktiva och meningsskapande. Dock riktades huvudintresset även nu mot kvinnliga läsare och kvinnlig särart. Forskning kring populärkultur blev mer accepterad, exempelvis gjordes studier om kvinnors läsning av romantikböcker (Radway, 1984). Att mäns och kvinnors läsning ser olika ut slogs fast av Lisbeth Larsson i *En annan historia- Om kvinnors läsning av svensk veckopress* från 1989 och hon fick stöd i en av de större empiriska undersökningar av populärfiktionsläsning som gjorts i Sverige, *Inte en dag utan en bok* (1988) av Gunnar Hansson (se nedan). Det var under 80-talet som *genusforskningen* började att växa fram, vilken tog sin utgångspunkt i uppfattningen om kön som socialt och kulturellt konstruerat och tankarna om det s.k. genussystemet (se kapitlet Genusforskning). Man återgick till att rikta fokus mot litteraturen för att undersöka hur kategorierna manligt och kvinnligt och hur relationerna dem emellan är konstruerade i texten och vilka innebörder de ges. Det ses som viktigt att studera *båda* könen samtidigt. Denna forskningsinriktning har dock enligt Boëthius ännu inte fått något starkt fäste i Sverige.

Maria Skoglund har skrivit magisteruppsatsen *Litteraturens två kön: Om manligt och kvinnligt läsande* (1997) där hon främst intresserar sig för betydelsen av författarens kön vid kvinnors och mäns val av skönlitteratur. Hon utgår från ett genusperspektiv som betonar likhet mellan könen och applicerar teorin om genussystemet på sina resultat. Författaren har inte intresserat sig för respondenternas utbildning eller yrke och har alltså inte heller anlagt något klassperspektiv à la Bourdieu på sin undersökning, vilket skulle varit av intresse för oss. Metoden hon har använt sig av är både kvantitativ och kvalitativ, vilket innebar att hon utförde 30 enkäter och 4 intervjuer. Svarepersoner till enkäten hittade hon på skönlitteraturavdelningen på ett bibliotek, vilket gör att urvalet varken är representativt eller omfattar män och kvinnor som inte besöker bibliotek. Intervjuerna har skett via telefon med personer som författaren känner. Frågor som behandlades i både intervjuer och enkäter rör hur ofta respondenterna läser skönlitteratur, vilka författare de läser och hur stor betydelse

författarnas kön har samt vilken funktion läsningen fyller för dem. Några av slutsatserna hon drar från sina resultat är att kvinnorna läser skönlitteratur mer regelbundet än männen och att kvinnorna oftare läser manliga författare än männen läser kvinnliga. Kvinnornas favoritförfattare skriver ofta ur ett kvinnoperspektiv liksom männens ur ett mansperspektiv. Både männen och kvinnorna anser att det råder skillnader mellan manliga och kvinnliga författare vad gäller både form och innehåll.

Patrik Berg, Ola Djurfeldt och Per Englund har tillsammans skrivit magisteruppsatsen med namnet: *Som en fisk på Kebnekaise eller att inte läsa är som att inte äta eller inte träna: En kvantitativ undersökning av idrottsutövares läs- och biblioteksvanor* (Berg, Djurfeldt & Englund, 1998:16) där de utifrån hypotesen om den aktivt idrottande personens intresse för läsning genomfört en kvantitativ läs- och biblioteksvaneundersökning med idrottande män och kvinnor på olika idrottsliga nivåer. Undersökningens teoretiska utgångspunkter är hämtade från litteratursociologin, socialpsykologin och sociologin där man lutar sig mot Bourdieus teori om idrotten som ett eget kulturellt fält. Undersökningen baseras på 111 enkäter av totalt 200 utskickade. De resultat som vi här fäster vikt vid berör de idrottande männens läsvanor samt inställning till litteratur. Bland männen i undersökningen är 22% icke-läsare och detta kan ställas mot att ingen av de kvinnliga svarspersonerna ansåg sig vara icke-läsare. Många fler av de idrottande männen prioriterade även litteratur om idrott. Undersökningen visar att de idrottare som läste absolut minst var de som utövade en lagsport och författarna hänvisar, som en förklaring, till den ”grabbiga” kultur som finns inom dessa grupper och menar att ett litterärt intresse inom dessa grupper anses som utstickande och ”konstigt”. Något som enligt Bourdieu kan hänga samman med att man väljer idrott utifrån den socioekonomiska klass man tillhör. Det anses (eller har ansetts) mer prestigefyllt inom idrotten att syssla med en individuell gren jämfört med en lagsport. Sammanfattningsvis menar författarna sig inte ha fått sina fördomar kullkastade utan summerar idrottsmiljön som inte lässtimulerande (sid. 124-125).

Eventuella skillnader mellan könen vad gäller vuxnas användning av folkbibliotekets olika resurser behandlas i magisteruppsatsen *Fast även karlar är människor: En användarstudie vid Göteborgs stadsbibliotek* (Hagelin & Rosen, 2000:55). Med utgångspunkt tagen i genusvetenskaplig teori om ett socialt och kulturellt skapat kön, *genus*, ämnade författarna undersöka om män och kvinnor använde det lokala folkbiblioteket på olika sätt samt vari dessa eventuella skillnader bestod. För att kunna ”samla in ett brett urval av åsikter på kort tid” (sid. 11) användes kvantitativ enkät och ett mindre antal dolda observationer som datainsamlingsmetoder. Enkätens frågor hade dock vissa kvalitativa inslag d.v.s. att några frågor har öppna svarsalternativ. Undersökningens resultat visar att skillnader förekommer mellan kvinnor och män vad gäller aktiviteter och tjänster som nyttjas på folkbiblioteket bl.a. kan nämnas att män i större utsträckning än kvinnor använder bibliotekslokalen till tidskriftsläsning och social samvaro. I analysen av det insamlade materialet gör författarna dock inga riktiga försök att förklara *varför* dessa skillnader förekommer, utan de stannar vid att konstatera dessa förhållanden.

Undersökningen som ligger till grund för boken *Inte en dag utan en bok: Om läsning av populärfiktion* (1988) initierades för att ge röst åt populärfiktionens läsare. Författaren Gunnar Hansson riktar kritik mot den generaliserande och ensidiga bild av läsarna av denna typ av litteratur som förts fram av litteraturvetare och litteraturkritiker. Hansson vänder sig även mot de sagda effekterna av och orsakerna till läsningen, som han menar vara mer eller mindre ogrundade; empiriska användarundersökningar saknas i stort sett. Föreställningarna kring

populärfiktionsläsning är således schablonmässiga och ett resultat av en mycket statisk syn på text och läsning, enligt Hansson.

I boken summeras de fyra mest vanligt förekommande förhållningssätt som sägs råda mellan populärlitteraturen och läsaren och som är vanliga i debatten om populärlitteraturen. Dels rör det sig om en *kompensationshypotes*, d.v.s. läsarna använder litteraturen för att kompensera vardagens besvikelser eftersom de upplever sig orättvist behandlade i samhället. Litteraturen ger således möjlighet till verklighetsflykt där personen lever ut aggressivitet och frustration och hänger sig åt drömmar som vardagen inte tillåter. Dels sägs läsningen inbjuda till ett *passivt* förhållningssätt och läsningens påverkan sägs även vara *passiviserande*. Detta betyder att eftersom litteraturen är så klichéfyllt och förutsägbar kräver den inte någon aktiv bearbetning av läsaren. Populärfiktionen sägs även *manipulera* sina läsare, d.v.s. litteraturen styr sin läsare och hindrar denne från att "tänka själv" om innehållet i böckerna. Den fjärde hypotesen rör "spänningsböckerna" inom genren och den enorma *läshastighet* som dessa sägs ge upphov till, något som i sig hindrar läsaren från eftertanke.

Undersökningens strategiska, icke-representativa, urval bestod av 96 personer indelade i två åldersgrupper, en ungdoms- och en äldregrupp. Vidare var grupperna bestående av hälften män och hälften kvinnor, alla storläsare av populärfiktion (minst 3h/v.). Med varje deltagare genomfördes två intervjuer, där det andra samtalet rörde sig kring en bok som delats ut till respondenten vid det första. Till männen gavs en bok inom deckare/äventyr eller västerngenren och till kvinnorna en romantik/kärleksroman (bl.a. s.k. Harlekinromaner). Intervjuerna var upplagda med dels styrda frågor för att teckna en bakgrund över personen, dels med en mer öppen form av samtal där styrningen försökte minimeras. Förutom bakgrundsfrågorna skulle tre områden belysas i intervjun: 1. Valprocessen, 2: Läsprocessen och 3: Värderingsprocessen. Intervjuerna tog i snitt två timmar per person (sid. 32-33). Tidigare forskning som det bl.a. hänvisas till är Janice Radways *Reading the romance* från 1984 samt Litteraturutredningens läsванеundersökning, studier som dock inte kommenteras något nämnvärt.

Resultaten av undersökningen visar bl.a. att läsningen av populärlitteratur mycket ofta startar i hemmiljön eller den nära vänkretsen. De flesta av personerna ser läsningen som avkoppling och underhållning, men mer än hälften kräver att boken skall ge något mer än enbart underhållning och läser därför mer uppmärksam och kritiskt granskande. Ett utmärkande drag är, enligt undersökningen, således att läsning av populärlitteraturen inte är en passiv eller passiviserande sysselsättning utan snarare engagerande och aktiverande. Ett intensivt och koncentrerat läsbeteende är även utmärkande för dessa populärfiktionsläsare, något som heller inte kan ses som något negativt enligt författaren, som hänvisar till gruppens utmärkande stora "läsglädje". Denna entusiasm tycker sig Gunnar Hansson se överlag bland de intervjuade och menar att läsningen inte enbart fyller underhållnings- och avkopplingsbehov, utan även andra stora behov kopplat till individernas hela existens och välbefinnande (sid. 122). Undersökningen visar även en stor bredd i läsarnas totala konsumtion av litteratur, vilket kommer som en positiv överraskning för författaren.

Mellan kvinnorna och männen råder stora skillnader i förhållandet till populärlitteraturen. Männen hävdar oftare att de läser enbart för nöjets eller avkopplings skull, medan kvinnorna oftare hänvisar till andra behov. Författaren spekulerar om huruvida detta kan bero på att män och kvinnor formulerar sig olika om läsning och även lärt sig "se" olika funktioner och värden i läsningen. Författaren är dock osäker på om böckerna i sig speglar faktiska skillnader mellan mäns och kvinnors olika behov, eller om de bara speglar författarnas och

utgivarnas föreställningar om sådana skillnader. Majoriteten av både de yngre och äldre läsarna säger sig ha distans till vad de läser och menar att läsningen passerar förbi utan att förändra deras människo- eller samhällssyn och att de blir irriterade om handlingen inte följer det mönster som den förväntas följa.

Ca hälften av respondenterna avfärdar bestämt *kompensationshypotesen* (se ovan) medan den andra hälften håller med om att läsningen är förknippad med dagdrömmeri och en viss kompensation (sid. 152). De flesta av de sistnämnda respondenterna verkar dock, enligt författaren, inte helt övertygande om att så är fallet. Det verkar i såfall enbart röra sig om ”tunna” former av kompensation och fantasi. Inte heller kommer några negativa aspekter av kompensation och dagdrömmeri fram i intervjuerna, åsikter som annars får utrymme i debatten. Enligt författaren kopplas kompensation och fantasi ihop med något positivt av intervjupersonerna, såsom läsningens stimulering, engagemang och möjlighet att visa på alternativ i livet (sid.153).

Inom ramen för det samnordiska SKRIN-projektet (Skriftkultur och mediebruk i nordiska familjer) genomfördes under 1990-talet en större undersökning av ett antal västsvenska familjers mediebruk, med inriktning på skriftliga medier och då främst böcker. Forskningsprojektet initierades mot bakgrund av den minskade utlåningen på våra folkbibliotek och förlagens minskade utgivning samt den debatt och de spekulationer om framtida konsekvenser som dessa förhållanden gett upphov till. Syftet med projektet var huvudsakligen att försöka svara på frågan om vad användaren läser samt vilken upplevelse densamme får i mötet med texten.

De områden som SKRIN- forskningen syftade till att belysa behandlade individens förhållande till text och läsning i ett livsperspektiv samt förmedlingen av förhållningssätt till läsning med utgångspunkt i barnens uppväxtmiljö, d.v.s. den egna familjen. Den svenska rapporten *Varför läser du?* (Furhammar, 1996) täcker in det förstnämnda området och är baserad på de 83 djupintervjuer som genomfördes med medlemmar i 3 generationer från 16 familjer, 8 på landsbygden runt Borås och 8 i ”storstaden” Göteborg. Undersökningen gjordes med kvalitativ metod, eftersom syftet inte var att ge en statistisk representativ bild av svenska folkets läsvanor. Aktuella urvalskriterier var att familjerna skulle vara etniska svenskar och leva i s.k. kärnfamiljer.

Den självvalda läsningen stod i forskningens fokus, där den konkurrerar med andra aktiviteter och medier. Det fanns dock svårigheter att urskilja den självvalda läsningen från den som är kopplad till olika former av utbildning och arbete. Forskningsprojektet bedrevs även med utgångspunkt i *individual-, social- och utvecklingspsykologiska* perspektiv på läsning, men rapporten *Varför läser du?* utgår dock övervägande från det individpsykologiska perspektivet. Detta innefattar upplevelser av läsning, den betydelse och det värde man tillskriver läsoplevelsen och vilken roll läsningen spelar i livet för val av vänner och sysselsättningar samt vilka faktorer som gör att individen läser eller inte läser, faktorer som kan ligga i själva texten.

Vid analysen av intervjumaterialet har varje persons utbyte av läsning klassificerats, med hjälp av två dimensioner: *personlig* och *opersonlig* förhållning till texten samt delats in i *upplevelse-* och *instrumentell* läsning, vilket sammanlagt gett fyra olika kategorier (personlig upplevelse-, opersonlig upplevelse-, personlig instrumentell och opersonlig instrumentell läsning). Dimensionerna personlig/opersonlig behandlar huruvida man som läsare drar in sig själv i läsningen t.ex. genom att identifiera sig med huvudpersonen eller om man håller sin

egen verklighet utanför läsandet. Ett grundläggande begrepp vid denna uppdelning är *reflexivitet*. Detta innebär att personlig läsning är att tolka det lästa utifrån sina egna referensramar och att dessa även kan förändras av läsningen. Uppdelningen mellan upplevelse/instrumentell syftar på skillnaden mellan läsningen som skänker individen upplevelser eller förströelse och läsning som har mer ”konkret” nytta för personen t.ex. i form av självinsikt och kunskap.

Forskningsgruppen ville undvika att kategorisera läsningen efter litteraturtyp, utan efter vilken funktion läsningen fyllde för individen, även om valet av litteratur ofta kunde ha ett nära samband med läsningens funktion. Varje läsoplevelse är, enligt författarna, unik. Olika personer kan få olika utbyte av samma text och en person kan även uppleva flera utbytesformer i samma lässituation, eftersom den ena formen kan generera den andra. Författarna drar vissa paralleller till teorier inom bl.a. kognitionsforskning och litteraturvetenskap men vill inte ansluta sig till något speciellt teoretiskt synsätt, utan menar att dessa ger en alltför isolerad bild av antingen läsaren eller texten, medan den egna studien syftar till att undersöka relationen dem emellan.

Vi anser att Furhammars modell över olika sorters läsning är användbar vid analysen av vårt intervjumaterial eftersom den bidrar till att synliggöra olika sätt att använda och uppleva litteratur. Den kritik som vi dock anser kan riktas mot läsutbytesmodellen är dels att det kan finnas risk att den uppfattas som ett värderingssystem, där den personliga, djuplodande upplevelseläsningen är den ”bästa” formen av läsning, dels anser vi att det nästan är omöjligt att fastställa genereringen av nya utbytesformer utifrån vår (dock ringa) erfarenhet. Vi anser heller inte att det känts meningsfullt att föröka oss på detta med det intervjuunderlag vi har utan nöjer oss med att konstatera att en person vid samma lästillfälle kan läsa samma text på en mängd sätt. Utifrån egna erfarenheter tycker vi att man kan konstatera att det är svårt att se vilket utbyte man väntar sig när man öppnar pärnarna på en bok och vilket man faktiskt får och en ny svårighet ligger sedan i att beskriva sitt utbyte. Furhammar (sid. 383-384) menar också att de opersonliga läsutbyteskategorierna i stort sätt aldrig genererar nya former av utbyten vilket vi ställer oss aningen skeptiska till. Slutligen anser vi sedan vi försökt applicera modellen på vårt material att kategoriseringen av det empiriska materialet är mycket svår att genomföra med tanke på intervjuernas förhållandevis korta tid och frågan är hur tillförlitlig den kan sägas vara eftersom den är baserad på våra tolkningar av intervjupersonernas egna tolkningar av sin läsning.

Läsande förebilder

Kristian Wåhlins & Maj Asplund Carlssons undersökning om barns läsning som resulterade i boken *Barnens tre bibliotek* (1994, sid. 114-115) betonar sambandet mellan familjens inställning till och agerande kring litteratur och barnens läsaktivitet och läsintresse. Författarna anser det vara betydelsefullt vilka böcker som finns i hemmet och konstaterar att detta varierar med socioekonomisk status och utbildningsnivå, vilket innebär skilda läsförutsättningar för barn inom olika samhällsklasser. Frågor väcks även kring männens roll som läsande förebilder för den uppväxande generationen. Lars Brink (2000, sid. 53) är en annan forskare som i rapporten *Försvunna bokslukare?: Om läslust och läsvanor hos elever i grundskolan i fyra Gävleborgskommuner* diskuterar vikten av läsande förebilder både inom och utanför familjen och anser det särskilt viktigt med fler manliga förebilder för pojkarna, som kunde utmana den rådande negativa synen på läsning som han menar existerar inom den manliga kulturen.

Forskaren Eleine Millard betonar i boken *Differently literate: Boys, Girls and the schooling of Literacy* (1997, sid. 77-87) sambandet mellan barnens läsning och hur övriga familjemedlemmar förhåller sig till läsning i de engelska arbetarklassfamiljer hon undersökt. Hon fann att pojkarna främst läser i skolan på lärarens initiativ medan flickorna även läser hemma och anser att böcker är en naturlig del av deras fritid. Millard tar fasta på hur barnens läsinlärning gick till och vilka som var de första böckerna de läste, vilket fler flickor än pojkar kunde svara på. Flickorna upplevde också oftare än pojkarna att det var lätt att lära sig läsa. Det är främst mammorna som hjälpt barnen med lästräningen och erbjudit dem böcker och även i fortsättningen fungerar mammorna som boktipsare. Familjens kvinnliga medlemmar urskiljs av både flickor och pojkar som de som läser mest och flickorna uttrycker oftare en positiv bild av sig själva som läsare.

Uffe Seilman (1995) står bakom den danska delen av SKRIN-projektet (Skriftkultur och mediebruk i nordiska familjer) där man har studerat hur läsning förs vidare genom generationerna med tyngdpunkt lagd på barnen. Man har tagit fasta på vilken sorts uppfostran barnen får och vilka fritids-, kultur- och mediemönster som råder i familjerna och kopplat detta till barnens läsintresse. Slutsatserna blir att de barn som uppfostras på ett "demokratiskt" sätt där föräldrarna både stimulerar och respekterar barnen samt erbjuder dem ett brett utbud av medier, kultur- och fritidsaktiviteter, läser hellre och mer än andra barn. Viktigt är även att föräldrarna talar med barnen och med varandra om böcker för att visa att läsning är en social aktivitet.

Biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning utifrån Bourdieus teorier

En forskare inom Biblioteks- och informationsvetenskap som använt sig av Bourdieus teorier i sin forskning är Lars Seldén som även är lärare vid Högskolan i Borås och tillika vår handledare för denna uppsats. Seldén har i sin doktorsavhandling med namnet *Kapital och karriär: Informationssökning i forskningens vardagspraktik* från 1999 presenterat sin studie av informationssökning hos forskare på olika nivåer inom ämnet företagsekonomi vid olika högskolor och universitet. Seldén tar särskilt fasta på de "bourdieuska" begreppen symboliskt och socialt kapital, vilka han menar kan erhållas genom olika former av informationssökning. Symboliskt informationssökningskapital erhåller man genom att använda formella informationsvägar som att t.ex. konsultera bibliotekarier, vilket främst de mer oerfarna forskarna gör. Forskare som har kommit längre i karriären använder sig oftare av informella informationskanaler, vilket både kräver och alstrar mer av ett socialt informationssökningskapital. Så som vi tolkar Seldéns text tar han inte hänsyn till hur undersökningspersonernas sociala bakgrund påverkar deras informationssökningsbeteende i forskningen utan endast deras nuvarande position inom universitetsvärlden, vilket säkert är logiskt för det han vill undersöka men minskar avhandlingens relevans för vår egen undersökning. Vi har därför valt att inte närmare redogöra för avhandlingen här utan hänvisar till läsning av densamma för den som vill få en mer korrekt bild av dess innehåll.

Reijo Savolainen (1995) som är professor på den informationsvetenskapliga institutionen vid Tammerfors universitet redogör i artikeln "Everyday Life Information Seeking: Approaching Information Seeking in the Context of 'Way of Life'" för sin undersökning av hur textilarbetare respektive lärare, alltså två grupper med olika utbildningsnivå och arbetsuppgifter, söker information i sitt vardagsliv utanför arbetet. Han utgår från Bourdieus

begrepp "habitus" som han tolkar som ett kulturellt och socialt system som påverkar människors tänkande och värderingar och därför vägleder dem genom livet i överensstämmelse med deras sociala klass eller kulturella grupp. För att beskriva hur habitus manifesteras i praktiken använder Savolainen begreppet "way of life" tillsammans med det närliggande begreppet "mastery of life" (sid. 261-262). Begreppet "way of life" är enligt Savolainen lämpligt vid studier av de val som människor gör i sitt vardagsliv eftersom det tar hänsyn till bakomliggande sociala och kulturella faktorer. Han operationaliserar det i följande konkreta faktorer: hur människor fördelar sin tid, hur de använder sina pengar och vilka fritidsaktiviteter de ägnar sig åt. Begreppet "mastery of life" definierar Savolainen som en förmåga att hantera vardagsproblem, vilket sker på olika sätt beroende på människors värderingar. Begreppet delar han in i en typologi efter hur rationellt människor löser problem och vilka förväntningar de har på att problemet går att lösa. De slutsatser Savolainen drar av sin undersökning är föga överraskande eftersom de undersökta grupperna med Bourdieus terminologi innehåller olika mängd av ekonomiskt och kulturellt kapital, åtminstone vad gäller utbildningsnivå, och därför förväntas söka information och använda medier på olika sätt. Lärarna i undersökningen köper och läser mer böcker än arbetarna, prenumererar oftare på tidningar och tidskrifter, ser oftare på "seriösa" program på TV samtidigt som den totala TV-konsumtionen är lägre än arbetarnas. Lärarna söker dessutom oftare information i flera olika medier på ett mer rationellt sätt och med större förhoppningar om att lyckas än arbetarna, även om det i undersökningen naturligtvis finns undantag från dessa generella mönster.

En tredje forskare inom ämnet Biblioteks- och informationsvetenskap som har använt sig av Bourdieus teoretiska ramverk är den norske kulturpolitikforskaren Geir Vestheim. Denne har i sin doktorsavhandling *Fornuft, kultur og velferd: Ein historisk-sosiologisk studie av norsk folkebibliotekpolitikk* från 1997 undersökt norsk folkbibliotekspolitik från mitten av 1930-talet fram till idag. Han kopplar förändringarna i denna politik till förändringar i kulturpolitiken i övrigt och till samhällsutvecklingen i stort och behandlar med hjälp av Bourdieus terminologi biblioteket som ett socialt fält. Vi har dock inte haft möjlighet att närmare sätta oss in i denna avhandling eftersom vi har bedömt att andra studier varit mer relevanta för vår undersökning.

Vi är medvetna om att denna redovisning av forskning inom B o I utifrån ett Bourdieu-perspektiv inte förmår göra de olika forskarna och deras verk rättvisa men vi har ändå velat visa att Bourdieus teorier kan appliceras inom ämnets olika forskningsområden. Vi anser att Bourdieus teorier är relevanta även i vår uppsats eftersom vi tror att människors förhållande till litteratur och läsning har ett samband med såväl deras ekonomiska som kulturella kapital. Då vi funnit få undersökningar om läsning som tar hänsyn till läsarnas bakgrund och nuvarande livssituation ur socioekonomiskt och kulturellt hänseende tror vi att denna undersökning kan visa på ytterligare ett fruktbart sätt att använda Bourdieus teoretiska ramverk inom ämnet Biblioteks- och informationsvetenskap.

Teoretiska utgångspunkter

Pierre Bourdieus teoretiska ramverk

Eftersom vi anser att den socioekonomiska strukturen är viktig vid analysen av samhället och dess aktörer vill vi utgå från en teori som tar hänsyn till någon form av socioekonomisk indelning som exempelvis social bakgrund, klasstillhörighet eller utbildningsnivå. Då denna uppsats behandlar läsvanor och litteraturpreferenser hos två grupper av män inom olika yrken finner vi den franske kultursociologen Pierre Bourdieus teoretiska verktyg lämpliga eftersom han även tar hänsyn till den kulturella aspekten av människors handlingar och relationer och inte enbart den rent ekonomiska.

Pierre Bourdieus teoretiska inriktning kan karaktäriseras som en blandning av sociologi, historia, vetenskapsteori och socialantropologi, vilken har vuxit fram i anslutning till hans empiriska arbete. Han har själv karaktäriserat sin vetenskapsfilosofi som både relationell och dispositionell såtillvida att den tar fasta på relationerna mellan såväl de möjligheter som ges av agenterna som grupp som de strukturer i vilka agenterna handlar (Bourdieu, 1995, sid. 7). Teorierna ska enligt Bourdieu utgöra verktyg med vilka man kan utföra det vetenskapliga hantverk som studiet av samhällets sociala och kulturella strukturer och villkor utgör. Teorierna har dock inget värde i sig utan måste kopplas till den empiriska verkligheten för att få betydelse. Kärnan i Bourdieus idéer är liksom inom marxismen att samhället är hierarkiskt strukturerat efter klass, men fokus för hans intresse ligger inte på de ekonomiska förhållandena, utan snarare på hur människors kulturella handlingar spelar en viktig roll för reproduktionen av samhällsstrukturen (Carle, 1998, sid. 371-372 och Johansson & Miegel, 1996, sid. 202). Bourdieu menar dessutom att marxismens klassbegrepp är en teoretisk konstruktion som inte existerar som en realitet fristående från teorin (Bourdieu, 1995, sid. 23):

Detta innebär att *skillnaden* (det jag uttrycker genom att tala om socialt *rum*) finns och består. Men måste man därför acceptera eller påstå att det finns klasser? Nej. De sociala klasserna finns inte (även om det politiska arbete som influerats av Marx teori i vissa fall har lyckats bidra till att få dem att existera genom enträgen mobilisering och via ombud). Det som finns är ett socialt rum, ett rum av skillnader, i vilket klasserna existerar liksom i virtuellt tillstånd, latent, men inte som någonting givet, utan som *någonting som måste skapas*.

Samtidigt hävdar han dock att (Bourdieu, 1995, sid. 24): "Det sociala rummet är verkligen den första och sista verkligheten, eftersom det ytterst bestämmer de föreställningar som de sociala agenterna kan bilda sig av det." Donald Broady tolkar det sociala rummet som systemet av relationer mellan de positioner som innehas av olika sociala grupper. Bourdieu ansluter sig inte heller till den determinism som marxismen anklagats för, d.v.s. att historien följer en bestämd utveckling med den socialistiska revolutionen som slutmål, utan menar som nämnts att individ och struktur samverkar vilket leder till reproduktion men samtidigt även förändring av samhället. Bourdieu anser dock att det är viktigt att undersöka vilka mekanismer som bidrar till den reproduktion av elitens maktställning som ändock sker i de flesta samhällen och här spelar enligt Bourdieu utbildningssystemet en central roll eftersom det skolar in samhällets unga i det rådande normsystemet (Carle, 1998, sid. 383). Den "dominerande klassen" består enligt Bourdieu av två stora fraktioner, dels en dominerande ekonomisk fraktion där företagsledare spelar en viktig roll och dels en dominerad kulturell fraktion där universitetslärare, konstnärer och författare ingår (Broady, 1998, sid. 14).

Donald Broady är en av de främsta Bourdieutolkarna i Sverige och han urskiljer i sin bok *Sociologi och epistemologi: Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska*

epistemologin tre begrepp som han anser särskilt viktiga i Bourdieus forskning, nämligen ”kulturellt kapital”, ”habitus” och ”fält”. Det kulturella kapitalet skulle enligt Broady kunna definieras som sådant som erkänns som värdefullt av ett samhälles sociala grupper, exempelvis examina, vissa kulturvanor eller sätt att uttrycka sig (Broady, 1991, sid. 169-170). Detta kapital skiljer sig åt i mängd och form hos olika sociala grupper och individer, men det går att tillägna sig genom utbildning eller erfarenhet. Även socialt kapital i form av kontaktnät till människor och den sociala bakgrund man har liksom det rent ekonomiska kapitalet, d.v.s. tillgången till pengar, skiljer sig mellan människor och inverkar enligt Bourdieu på deras tankar och handlingar. Som nämnts är det dock möjligt att öka sitt kapital genom att utbilda sig eller genom att erhålla erfarenhet från olika samhällsområden, men till följd av social bakgrund har människor olika förutsättningar att tillgodogöra sig nytt kapital.

Om det kulturella kapitalet säger Bourdieu följande i föreläsningen ”Socialt rum och symboliskt rum” från 1989, vilket även går att koppla till våra båda urvalsgrupper högskolelärare och chefer i näringslivet (Bourdieu, 1995, sid. 16-18):

De som har en stor kapitalvolym, exempelvis företagsledare, fria yrkesutövare och universitetsprofessorer, står i den första dimensionen – som tveklöst är den viktigaste – som helhet i motsatsställning till dem som har minst ekonomiskt och kulturellt kapital, exempelvis okvalificerade arbetare. Men ur en annan synvinkel, det vill säga utifrån den relativa vikten av ekonomiskt kapital och kulturellt kapital i deras totala kapitalinnehav, står professorerna (relativt sett rikare på kulturellt än på ekonomiskt kapital) i stark motsatsställning till företagsledarna (relativt sett rikare på ekonomiskt än på kulturellt kapital [...])

Begreppet ”habitus” spelar stor roll i detta sammanhang och kan enligt Broady definieras som de system av dispositioner som möjliggör människors handlande, tänkande och orientering i samhället. Dessa system har formats av de erfarenheter människor fått i de olika miljöer de vistas i under sitt liv och eftersom deras habitus styr deras tänkande och handlande leder det till att samhällsordningen reproduceras. Bourdieu menar dock inte att utvecklingen är deterministisk utan att förändring kan äga rum om människors habitus och den sociala världen inte stämmer överens (Broady, 1991, sid. 225). Individens habitus påverkas till stor del av det sociala ursprunget, men förändras samtidigt under livet till följd av nya erfarenheter. Människor med olika sociala ursprung har dock olika möjligheter att erhålla nya erfarenheter och tillägna sig nytt kulturellt kapital och därmed olika förmåga att förändra sina habitus.

Med begreppet ”fält” menar Bourdieu ett område där en avgränsad grupp människor och institutioner kämpar om sådant som är gemensamt för dem. Sociala fält utmärks av specialiserade agenter och institutioner, en viss sorts symboliskt kapital, vissa investeringar, insatser och vinster (Broady, 1991, sid. 266). Människors habitus utvecklas inom de sociala fält på vilka de agerar. Fälten är autonoma, d.v.s. att man inom fältet har monopol på vissa handlingar och tolkningsföreträde av diskursen inom fältet, även om detta inte innebär att de är fria från påverkan utifrån i form av t.ex. politiska och ekonomiska beslut. Fälten konkurrerar med varandra om makt, men även inom fälten pågår en kamp om olika positioner mellan deras olika aktörer. Inom fältet bestäms vad som ska betraktas som värdefullt, d.v.s. utgöra olika former av kapital. Inom det kulturella fältet urskiljer Bourdieu det vetenskapliga fältet som ett delfält som kan indelas i ytterligare fält efter olika ämnen och institutioner, exempelvis medicin, teknik, juridik osv. Hit torde de intervjupersoner som är högskolelärare inom tekniska ämnen kunna hänföras, men både akademikermännen och näringslivsmännen kan även hänföras till det som Bourdieu kallar ”maktens fält”, vilkas främsta representanter utgörs av företagsledare och universitetsprofessorer (Broady, 1990, sid. 273-274).

Det är viktigt att komma ihåg att Bourdieus teoretiska verktyg har tillkommit i det franska samhället, vilket skiljer sig från det svenska vad gäller den sociala och ekonomiska strukturen. Det kan därför vara svårt att bara "översätta" hans teorier till svenska förhållanden, men om man tar hänsyn till detta faktum borde man enligt Bourdieu kunna använda dem som verktyg i studiet av även andra samhällens struktur och deras olika sociala gruppers handlingar (Bourdieu, 1995, sid. 11-13). Eftersom samhället ständigt förändras innebär detta enligt Bourdieu att även teorierna och begreppen måste förändras och utvecklas, vilket kan tolkas både som en vilja att anpassa teorin till den empiriska verkligheten men som vi anser även kan uppfattas som ett sätt att slippa stå för en teori som visar sig mindre användbar när tiderna förändras (Carle, sid. 374). Bourdieus texter har även anklagats för att till vissa delar vara alltför abstrakta och svärgenomträngliga, vilket kan göra det svårt för forskare att använda sig av de teoretiska verktyg som erbjuds (Carle, 1998, sid. 379).

Vi har inför denna magisteruppsats främst använt oss av olika Bourdieu-tolkningar, bl. a. Donald Broadys, men även tagit del av ett fåtal översättningar av Bourdieus verk. Detta motiverar vi främst med att Bourdieu inte uttryckligen redogör för sina teorier och begrepp utan att dessa mer genomsyrar hans texter samt att han som nämnts ständigt försöker utveckla sina tankar, vilket gör det svårt att hitta slutgiltiga och entydiga definitioner. Det skulle alltså krävas en ordentlig genomläsning av ett ganska stort antal texter för att kunna göra en egen självständig tolkning av Bourdieu. Dessutom är det flera texter som enligt Bourdieutolkare anses viktiga som ännu inte finns i svensk, norsk eller dansk översättning.

Genusforskning

En grundläggande utgångspunkt för denna uppsats är tanken om att det som betraktas som manligt och kvinnligt är sociala och kulturella konstruktioner och därför är föränderliga i olika tider och samhällen. Dessa antaganden utgör grunden för den konstruktivistiska inriktningen vilken är den dominerande inom dagens genusforskning (genus står i detta sammanhang för det socialt skapade könet, till skillnad från det biologiska). Inom discipliner såsom medicin och psykologi, finns dock en starkare tilltro till biologiska skillnader mellan könen som får sociala konsekvenser. Detta betonande av kvinnors och mäns *särart* har under det senaste decenniet även fått ett ökat utrymme i samhällsdebatten till följd av ett antal "populärvetenskapliga" böcker som *Järn-Hans* av amerikanen Robert Bly (1991) och *Män är från mars, kvinnor är från Venus* av John Gray (1994), vilka försöker "bevisa" skillnader mellan könen genom att hänvisa till biologin och människans ursprung.

Historikern Yvonne Hirdmans (1997) teori om genussystemet har haft stor genomslagskraft och använts flitigt inom nordisk forskning, även om den på senare år utsatts för en del kritik. Hirdman benämner samhällsordningen där människor ordnas efter socialt och kulturellt konstruerat kön för "genussystemet", där genus således definieras som socialt och kulturellt kön till skillnad från biologiskt. Denna strukturerande princip är enligt Hirdman överordnad andra strukturerande principer såsom klass och etnicitet såtillvida att den delar in människor i två grupper efter biologisk könstillhörighet, där det ena är överordnad den andra, vilket ständigt reproduceras av varje ny generation. Genussystemet är enligt Hirdman uppbyggt på två principer, *isärhållandet av könen*, vilket innebär att män och kvinnor agerar inom skilda verksamhetsområden samt *hierarkin där mannen utgör normen för mänskligheten*, vilket innebär att män uppfattas som de normala och kvinnor som de avvikande med följden att det som uppfattas som "manligt" värderas högre än det "kvinnliga". Genom dessa två principer upprätthålls och reproduceras männens dominans över kvinnorna.

Kritiken mot denna teori har bl. a. framförts av feministiska postmodernister som betonar mångfald och komplexitet och menar att enhetliga begrepp begränsar förståelsen för relationerna mellan människor och upprätthåller rådande maktstrukturer. Poststrukturalister har kritiserat genussystemets brist på en koppling mellan strukturell nivå och individnivå, där de menar att teorin endast fungerar på den strukturella (makro-) nivån. De anser även att genusbegreppet leder till en avförkroppsligad förståelse av kön avskild från den historiska och kulturella kontexten. Antropologer har tagit fasta på genussystemets etnocentrism till följd av dess utveckling i det västerländska samhället och menar att varje samhälle har sitt specifika genussystem som måste studeras utifrån sina egna förutsättningar. Kritiker har även menat att genussystemets reproducerande element har hindrat förståelsen av att kvinnor alltmer har tagit sig in på yrkesområden och inom maktsfärer som tidigare dominerades av män (Ljung, 1998, sid. 242-247). Vi anser dock att genussystemets strukturerande principer alltså verkar i alla samhällen och kulturer och att män fortfarande innehar mer makt och resurser än kvinnor världen över. Därför menar vi att Hirdmans teori om genussystemet trots ovannämnda kritik ändå är användbar vid analys av maktrelationer mellan kvinnor och män. I denna uppsats kommer vi dock inte att rent konkret applicera teorin om genussystemet på vårt intervjumaterial utan ser den snarare som en grundläggande utgångspunkt för vår förståelse av intervjumaterialet och tolkningen av detta.

Mansforskning

Mansforskning är en relativt ny forskningsinriktning som har vuxit fram sedan 1980-talet, delvis som ett svar på 1970-talets feministiska forskning och debatt. Mansforskarna har solidariserat sig med feministerna i sin kritik av bristen på jämställdhet mellan könen, men anser att det är lika viktigt att studera mäns villkor för att kunna problematisera förhållandet mellan könen. Inom dagens mansforskning kan man urskilja två huvudinriktningar med skilda utgångspunkter i synen på män och manlighet. Den ena inriktningen kallas *essentialistisk* och här strävar man efter att studera och renodla de drag som kännetecknar det specifikt manliga, d.v.s. dess essens, medan den *konstruktivistiska* inriktningen istället intresserar sig för de variationer av manligheter som finns och relationen mellan dessa, vilka anses vara kulturellt och historiskt konstruerade (Johansson, 1998, sid. 7-8). Dessa båda inriktningar är alltså desamma som de som återfinns inom feminismen, men dock inte inom den etablerade genusforskningen som enbart är konstruktivistisk.

Den australiske mansforskaren R. W. Connell har skrivit boken *Maskuliniteter* (1996), vilken betraktas som den mest aktuella framställningen inom det konstruktivistiska synsättet, d.v.s. att man uppfattar manligheten som socialt konstruerad och därför föränderlig i tid och rum. Connell har utarbetat ett analysredskap som han menar ska kunna användas vid studier av olika maskuliniteter och maktrelationerna dem emellan i olika samhällen. Manligheten delas här in i två dimensioner där den ena rör kön och makt och den andra rör bl.a. klass och etnicitet. I den första dimensionen placeras *hegemonisk*, *förhandlande* och *underordnad* maskulinitet och i den andra *auktoritativ* och *marginaliserad* maskulinitet. Den hegemoniska maskuliniteten representerar den dominerande bilden av manligheten som kommer till uttryck i bl.a. massmedia och denna anses utgöra en idealbild som alla män på något sätt relaterar sig till. Den förhandlande maskuliniteten är den vanligaste typen, vilken utvecklas i vardagslivets samspel med kvinnor. Den underordnade maskuliniteten utgörs enligt Connell av de män som uppfattas som omanliga till följd av sin sexuella läggning eller sysselsättning. Auktoritativ och marginaliserad maskulinitet menar Connell kan urskiljas ur ett klass- och etniskt

perspektiv, så tillvida att medelklassmän och vita män kan sägas vara auktoritativa gentemot arbetarmän och färgade män, som då kan definieras som marginaliserade.

Vad gäller den hegemoniska maskuliniteten så behöver inte de män eller idealtyper som kan hänföras till denna kategori inneha makten i samhället, vilket innebär att de män som besitter stor makt och rikedom inte alls behöver passa in i den hegemoniska kategorin. Samtidigt menar Connell att hegemoni endast kan skapas om det finns ett samband mellan kulturella ideal och institutionell makt. Den underordnade maskuliniteten gäller enligt Connell främst homosexuella män och deras relation till det heterosexuella mansidealet och denna underordning tar sig enligt Connell konkreta uttryck i form av förtryck av homosexuella män. Homosexuella förknippas med sådana symboler som kan betecknas som feminina, vilka den hegemoniska maskuliniteten tar avstånd ifrån.

De *förhandlande* männen, som inte kan sägas leva upp till den hegemoniska maskuliniteten är ändå enligt Connell delaktiga i dennas dominans och tjänar på den, då den genomsyrar rådande samhällsordning och påverkar dessa mäns relationer till kvinnor och till andra män. De olika auktoritativa och marginaliserade maskuliniteterna har enligt Connell symboliska funktioner som tjänar till att befästa och reproducera den egna maskuliniteten i relation till den andra. Vissa personer ur de marginaliserade grupperna, som exempelvis idrottsstjärnor, kan tjäna som förebilder för den hegemoniska/auktoritativa maskuliniteten men utan att det får någon betydelse för majoriteten av de marginaliserade männen. (Connell, 1996, sid. 101-105)

Om då läsning som tidigare konstaterats är en sysselsättning med främst kvinnliga utövare kan man tänka sig att män inom vissa grupper anser det "omanligt" att läsa och kanske t.o.m. associerar läsningen med homosexualitet. Detta är något som Lars Brink (2000) diskuterar i sin studie av barns läsvanor och preferenser och paralleller kan i så fall dras till Connells begrepp "underordnad maskulinitet". Förutom läsningen i sig är det även viktigt att undersöka männens syn på och tankar kring olika typer av litteratur, vilken även den skulle kunna karaktäriseras som "manlig" respektive "omanlig" eller "kvinnlig".

Vi inser dock att Connells modell kan vara problematisk att applicera på vårt intervjumaterial eftersom de frågor vi ställde främst handlade om läsning och inte om hur männen upplever sin egen mansroll. Dessutom upplever vi de olika kategorierna i Connells modell som alltför få och övergripande för att vara riktigt användbara i studier av mer "vanliga" män som inte hamnar inom de båda extremerna auktoritativ/hegemonisk eller underordnad/marginaliserad maskulinitet. Kategorin förhandlande maskulinitet känns som den mest relevanta för att beskriva våra intervjupersoner för även om dessa innehar betydelsefulla samhällspositioner behöver inte det innebära att de utgör ett ideal som andra män försöker leva upp till. Denna kategori är dock väldigt omfattande om majoriteten av ett samhälles alla män ska kunna hänföras dit och vi saknar en ytterligare uppdelning i underkategorier, vilket hade gjort modellen mer användbar för vår analys. Det är dock möjligt att andra mansforskare kommer att försöka modifiera modellen om de anser att den är användbar men alltför outvecklad, något som även vi skulle kunna bidra till. Eller så kanske poängen är att hålla modellen så enkel och koncentrerad som möjligt för att inte tappa bort den viktiga maktaspekten som kanske främst rör relationerna mellan vita heterosexuella medelklassmän och resten av manskollektivet.

Syftet med mansforskningen har också som vi uppfattat det ursprungligen varit att rikta fokus på mansgrupper som på olika sätt avviker från samhällsnormer och därför missgynnas av

samhället, vilket fortfarande tycks vara fallet med mycket av den forskning som sker idag. För att kunna skapa förståelse för hur maktrelationerna ser ut mellan olika maskuliniteter i ett samhälle anser vi dock att även de mer ”vanliga” männen som lever upp till den rådande mansnormen och gynnas av den bör vara värda att studera. Trots att de män vi har intervjuat alltså knappast kan sägas tillhöra någon missgynnad mansgrupp hoppas vi ändå att mansforskningens begrepp och Connells kategorier på något sätt kan bidra till vår förståelse av de intervjuade männen och deras förhållningssätt till litteratur, även om analysen troligen inte kan bli särskilt djup.

Metod

Val av metod

Vi anser att både kvantitativ och kvalitativ metod kunnat vara relevanta att använda i vår undersökning. Vi hade då, genom att utföra ett statistiskt representativt urval, kunnat uttala oss om männens i urvalet läsvanor och ståndpunkter i generella termer samt genom att kombinera med en kvalitativt inriktad studie hade vi även kunnat skapa en viss förståelse för männens personliga inställning till läsning med utgångspunkt i deras livs- och systemvärld. Vi kom samtidigt fram till att den tid vi hade till vårt förfogande inte motiverade denna typ av bredare undersökning. Vi har istället enbart inriktat oss på att genomföra ett antal djupgående intervjuer med personerna i urvalet och koncentrerat oss på läsningen och inställningen till densamma utifrån deras livs- och systemvärld. Vi har alltså tagit fasta på läsvanor och känslor/tankar kring läsning kopplat till individens erfarenheter av och syn på läsning som fenomen. Vi har bl.a. velat ta reda på vad som stimulerar alternativt avhåller från läsning och hur omgivningen påverkar personens dagliga bruk av medier.

I den intervjuundersökning vi företog oss ingick även frågor med en mer kvantitativ karaktär, detta för att vi skulle kunna skapa oss en bild av personernas medie- och kulturvanor. Genom att använda kvantitativt inriktade frågor fick vi information om bl.a. läsningens utbredning, litteraturpreferenser och vilket kön hos författaren som föredrogs.

Vi kan se fördelarna med att använda kvantitativa metoder för materialinsamling t.ex. kan mycket stora mängder data samlas in snabbt och sedan kvantifieras, presenteras statistiskt samt analyseras. Tolkning av materialet har inte samma framskjutna roll som vid kvalitativ analys och är kanske heller inte lika krävande (Barbosa da Silva & Wahlberg, i Starrin & Svensson (Red.), 1994, sid. 63). Kvantitativa data knyts inte till en plats, tid eller människa som den kvalitativa gör. Den kvantitativa metoden härrör från synen på forskaren som en objektiv betraktare, som från ett utifrånperspektiv kan observera världen och göra utlåtanden om olika förhållanden. Enligt António Barbosa da Silva och Vivian Wahlberg (ibid, sid. 54, 63) är dock alla forskningsresultat, även kvantitativa, produkter av tolkningar.

Trots de eventuella fördelar med användningen av kvantitativ metod som nämnts ovan, anser vi dock att det huvudsakliga syftet med denna uppsats inte skulle uppnås med tonvikten lagd på enbart kvantitativ metod och heller inte med en yttligare kombination av de båda, utan vi tror att vi uppnår ett intressantare resultat med en kvalitativt inriktad metod.

Med hjälp av kvalitativa intervjuer kan vi studera ett mindre antal mäns läsande och resultaten kan eventuellt bilda mönster som ger oss förståelse för en större grupp av män, även om resultaten inte är (och aldrig kan bli) generaliserbara. Den kvalitativa intervjun ger oss möjlighet att fånga respondentens tankar och känslor, vilket är undersökningens syfte, samtidigt som bearbetning, tolkning och analys av intervjumaterialet är mycket krävande. Enligt Pål Repstad (1999, sid.15) ger kvalitativ metod insikt om det *grundläggande* eller *särpräglade* i en viss miljö utan att ta hänsyn till hur vanligt eller frekvent det är, vilket vi tagit fasta på eftersom vi är intresserade av att se variationer i de aktuella männens läsning.

Den kvalitativa metoden går alltså på djupet istället för på bredden och användningen av den ger oss ett nära och direkt förhållande till undersökningspersonerna. Metoden möjliggör dessutom en större flexibilitet vad gäller insamling och tolkning av informationen under undersökningens gång.

Urval

Syftet med valet av två grupper av män inom ”maktens fält” var att kunna göra en jämförelse mellan de båda gruppernas inställning till och vana av litteratur. De män som är lärare på en högskola valde vi även för att vi antog att akademiker inom de tekniska och naturvetenskapliga områdena inte har samma direkta koppling till litteratur och läsning genom sitt yrke som akademiker inom exempelvis humaniora. Vid förfrågan om deltagande i studien efterfrågade vi personer med så *olika* vanor, inställningar och preferenser vad gäller litteratur som möjligt och eftersökte således även icke- läsarna. Detta innebär att vi ville ha ett s.k. strategiskt urval, vilket kan vara lämpligt när man inte eftersträvar statistisk representativitet (Trost, 1994, sid. 31).

Samtidigt är det tyvärr möjligt att individerna i urvalet totalt sett ändå har liknande intressen, smakriktning och attityder gällande litteratur. Att det var personer med intresse för litteratur som ville delta i studien förändrade uppsatsens hela fokus och möjligheten att undersöka vad som eventuellt avhåller från läsning minskade givetvis. Samtidigt förlorar inte undersökningen sin relevans eftersom det ändå är intressant att se vad, hur, och varför dessa ”maktens män” läser och inte läser samt vad som förenar och skiljer de båda grupperna från varandra. Man kan enbart spekulera kring varför (nästan) enbart läsande personer deltog. En orsak kan vara att de icke-läsande känt sig avskräckta och skämts för sitt ointresse för litteratur. Detta är en tänkbar förklaring särskilt med tanke på vår roll som blivande bibliotekarier. En annan kan vara att det inte känns relevant att offra arbetstid på att tala med någon om något man inte finner intressant.

Männen som är högskolelärare, vilka vi i fortsättningen benämner ”männen i akademikergruppen” eller ”akademikermännen” är tekniker i åldrarna mellan 25 och 57 år och är anställda på samma institution på en högskola, belägen i en medelstor stad i västra Sverige. De intervjupersoner som är ledare inom näringslivet kommer vi i fortsättningen benämna ”männen i näringslivsgruppen” eller ”näringslivsmännen” är alla utom en man medlemmar av samma organisation, men är yrkesverksamma inom olika områden i näringslivet. Urvalskriteriet för denna grupp var att samtliga skulle inneha ledande positioner inom de företag och organisationer där de arbetar. *Näringslivsmännen* kan betraktas som mer heterogena sinsemellan eftersom de har olika omfattande utbildningsbakgrund inom olika områden. Att männen i de respektive grupperna känner varandra internt skapar ett anonymitetsproblem, då risken föreligger att någon kan ”känna igen” sin arbetskamrat eller vän. Vi har i största möjliga mån försökt presentera våra resultat och vår analys så att ingen person kan bli igenkänd eller känna sig utpekad.

Vi valde att skicka e-post med en förfrågan om deltagande i undersökningen till samtliga män i *akademikergruppen*, vilket totalt var 76 stycken och fick sammanlagt svar från 14 st (6 mail gick dock inte fram). Eftersom gensvaret blev så pass stort, valde vi att inte gå vidare för att försöka nå dem som inte svarat med ett uppföljningsbrev. Bortfallet är viktigt att diskutera eftersom det är möjligt att de personer som var positiva till att ställa upp och delta i undersökningen främst var de med ett genuint intresse för litteratur och läsning. Med anledning av de resultat vi fått finns det misstankar om att så kan vara fallet.

För att nå männen i *näringslivsgruppen* mailade vi den organisation flera av dem tillhör och genom en kontaktperson och med hjälp av den s.k. snöbollsmetoden vidarebefordrades mailet med förfrågan till ca 30 personer. Ungefär 10 personer hörde av sig till oss och vi beslöt oss att intervjua 4 personer som passade i urvalet. Det visade sig svårt att nå yngre personer (25-

35 år) i ledande positioner vilket kan bero på att majoriteten av landets chefer inom näringslivet är äldre. Genom en personlig kontakt fick vi dock tag på en yngre person som vi skickade en förfrågan via e-post om deltagande i studien. Det visade sig genom intervjun med honom att hans åsikter och läsvanor var tämligen lika de något äldre männens trots att de enda gemensamma dragen hos dessa intervjupersoner var deras befattning. Flera yngre personer i *näringslivsgruppen* hade eventuellt varit givande för vår undersökning men deras samstämmighet i attityder gjorde att vi upplevde en viss mättnad i intervjumaterialet och därför inte sökte upp fler personer.

Generellt var det även svårare att nå intervjupersonerna i *näringslivs-* än *akademikergruppen* vilket kan bero på att en högskolas personal är lättare att kontakta än exempelvis ett stort företags. Det krävs att man går genom flera ”filter” som exempelvis sekreterare eller informationsansvariga för att nå en person i ledande position. Vid några tillfällen mailade, faxade eller besökte vi företaget och lämnade en förfrågan men fick inga svar.

Semistrukturerade intervjuer

I undersökningen ansåg vi att intervjuer var den metod som passade bäst för att få fram tolkningsbar information som kunde besvara våra frågeställningar. Vi ansåg inte att observationer, enkäter eller källanalys gav samma möjlighet att förstå informantens livsvärld och dennes syn på sin läsning. Det finns enligt Jan Trost (1993, sid. 15-18) olika grader av standardisering och strukturering vad gäller intervjuer och vi valde en intervjuform med låg grad av standardisering, vilket innebär att intervjun sker på de intervjuades villkor såtillvida att man försöker anpassa frågornas formulering och ordningsföljd efter varje person. Vad gäller strukturering ville vi använda ostrukturerade frågor med öppna svarsmöjligheter, men samtidigt uppnå en hög grad av strukturering vad gäller själva ämnet (uppsatsens frågeställningar) som ska täckas i intervjuerna.

Intervjuerna genomfördes som informella samtal, men för att få ut den information vi avsåg var vi tvungna att utgå från en lista över frågeområden som bl.a. behandlade intervjupersonernas livssituation, medie- och kulturvanor, barndomens läsning samt huvudområdet dagens läsning ur olika aspekter (Bilaga 1). De retrospektiva frågorna är problematiska eftersom det är svårt för personerna att minnas sin barndom samt att minnena omtolkas efter intervjupersonernas nuvarande uppfattningar vilket kan leda till att personerna återger en inte helt rättvisande bild av sin barndoms läsning (Repstad, 1999, sid. 80-83). Hade barndomens läsning varit det som stått i vårt fokus hade det varit nödvändigt att även intervjua föräldrarna till intervjupersonerna för att eventuellt få en klarare bild av hur läsningen egentligen såg ut.

Repstad (1999, sid. 69) menar att antalet intervjupersoner inte får vara så stort att analysen riskerar att bli tunn och ytlig. Ett lämpligt antal intervjupersoner för denna magisteruppsats ansåg vi kunna vara 10-15 personer och slutligen genomförde vi intervjuer med 14 personer, nio med högskolelärarna och fem med företagarna. Vi genomförde sedan intervjuerna under v. 10-18 år 2001 och varje intervjutillfälle varade i ca 45-60 minuter. Vi är medvetna om att det råder en viss obalans i antalet intervjupersoner mellan de båda grupperna men vi ansåg ändå att mättnad uppnåtts i båda grupperna vad gäller nya infallsvinklar under intervjuerna.

Vi använde bandspelare vid alla intervjuerna utom vid en för att få med de exakta ordalydelserna, men skrev inte ut inspelningarna i sin helhet efteråt eftersom vi ansåg att detta

skulle vara för krävande i förhållande till det utbyte det skulle ge. Under de första tre intervjuerna fungerade heller inte bandspelaren tillfredsställande. Ljudupptagningen var så dålig att det var svårt att urskilja vad som sades på bandet, vilket givetvis gjorde det omöjligt att skriva ut dessa intervjuer. Vi förde dock anteckningar under samtliga intervjuer, vilket ändå gör materialet användbart vid analysen.

Vi frågade intervjupersonerna om lov före användning av bandspelare och försökte få dem att känna sig avspända inför användandet av den. Vi var båda närvarande under intervjuerna som skedde med personerna enskilt, eftersom vi hoppades på att då få ut så mycket som möjligt av intervjuerna och lättare kunna ställa följdfrågor. Samtidigt kan detta eventuellt gjort att intervjupersonen känt sig i underläge och inte vågat uttrycka sina tankar och känslor till fullo. Det är även viktigt att välja en neutral plats för intervjun så att den intervjuade känner sig trygg och i de flesta fall var det vi som kom till en av personerna bestämd lokal, vilket vi tror gjort att de känt sig på "hemmaplan".

Forskningseffekten, som bl.a. kan uppkomma av vår roll som bibliotekariestuderande, vår könstillhörighet och vårt uppförande som intervjuare och som kan komma att styra de intervjuades svar har vi försökt vara uppmärksamma på. Exempelvis försökte vi göra vissa personer medvetna om att det var *alla* former av fritidsläsning vi var intresserade av, eftersom vi märkte att dessa individer antog att vi p.g.a. vår utbildning enbart var intresserade av skönlitteraturläsning. Det finns dock en möjlighet att personerna ansåg det mest intressant att diskutera skönlitteratur och att det var den läsning som tog störst plats i deras liv.

En annan viktig aspekt var även att nästan alla intervjuade i *akademikergruppen* framhöll en mycket positiv inställning till olika kulturyttringar och då främst till läsning. Det verkade mycket angeläget för personerna att visa att deras utbildning och yrke inte gjorde dem främmande för skönlitteraturläsning eller andra kulturupplevelser. Detta färgar givetvis hela resultatet av undersökningen och är en intressant upptäckt för oss eftersom vi valde gruppen utifrån vår föreställning om att deras yrke eventuellt gör dem främmande för läsning av skönlitteratur. Det fanns även de individer som försökte "lista ut" vad vi var ute efter vid varje fråga. Vid dessa tillfällen försökte vi avhålla oss ifrån att styra in personen ytterligare på ett visst spår.

Analysmetod

Enligt Bengt Starrin (Starrin & Svensson (Red.), 1994, sid. 28) används kvalitativ analysmetod för att finna variationer, strukturer och/eller processer hos icke eller bristfälligt kända företeelser, egenskaper och innebörder. Kvantitativ analysmetod däremot kan resultera i två typer av upptäckter, dels hur en företeelse, egenskap eller innebörd fördelar sig i en population och dels samband mellan två eller flera definierade företeelser, egenskaper och innebörder.

Vid analysen av det kvalitativa materialet anser vi att en hermeneutisk ansats är lämplig. Inom hermeneutiken har man enligt Ulla Sjöström (i Starrin & Svensson (Red.), 1994, sid. 73-76) en människosyn som lägger stor vikt vid människors intentioner och som betraktar varje handling som meningsfull och ändamålsenlig för den handlande personen. Att tolka meningen med handlingar och företeelser med hänsyn tagen till sammanhanget är därför det centrala, vilket gör det möjligt att förstå och förhålla sig till andra människor i deras unika sammanhang.

I en hermeneutisk process försöker man först bilda sig en uppfattning om materialets helhet för att sedan analysera de olika delarna, d.v.s. teman och utsagor, där man söker innebörder och betydelser. Härefter återgår man till en fördjupad tolkning av helheten. De tolkningar som man gör måste sedan utsättas för kritisk prövning på så vis att man ifrågasätter rimligheten och funderar på om alternativa tolkningar är möjliga att göra. Vi måste därför vara medvetna om våra egna föreställningar om det undersökta och hur de eventuellt kan påverka den tolkning man gör. Den hermeneutiska metodens tolkningsansats innebär att det inte kan råda någon instrumentell relation mellan frågor och svar, att svaren presenteras implicit i texten, genomsyrande dess olika delar. Relationen mellan helhet och delar blir alltså viktig även i presentationen, för en förståelse av resultatet.

I det praktiska arbetet med att analysera och tolka det kvalitativa intervjumaterialet började vi med att läsa anteckningar och lyssna på kassetter för att få en bild av materialet. Efter detta försökte vi klassificera materialet efter återkommande teman eller om det var möjligt, efter de egna frågeställningarna. Detta kunde praktiskt ske genom att vi klippte i utskrifterna och samlade varje tema i var sin hög. Det var viktigt att märka varje utklippt del så att den kunde härledas till upphovet. Efter detta var huvuduppgiften att finna mönster i materialet och att under tiden anteckna.

Det var härefter möjligt att göra enkla typologier med hjälp av idealtyper, d.v.s. renodlingar av olika drag i en företeelse, som vi urskiljde i materialet. Data som överensstämde med eller gick emot eventuella hypoteser och antaganden klipptes också ut och placerades i högar. Samma företeelse kunde dock hamna inom flera kategorier eftersom ett kvalitativt material inte kan delas upp i klart avgränsade enheter. För att göra ett stort material mer överskådligt gjorde vi även en matris över samtliga intervjupersoner där vi fördelade intervjuinformationen i olika kolumner efter teman, så att vi både kunde urskilja varje intervju i sin helhet och de olika teman som vi funnit i dem (Repstad, 1999, sid. 108-113).

När man analyserar materialet är det viktigt att vara väl insatt i både de teoretiska och praktiska aspekterna av lämpliga analysmetoder. Detta kan t.ex. innebära att se helheter och delar samt vara medveten om sin egen roll i tolkningsprocessen. Det krävs även att vi är insatta i de aktuella teorierna inom t.ex. sociologisk forskning och mansforskning, vilka vi måste kunna använda vid tolkningen av materialet för att ge resultaten giltighet på en högre abstraktionsnivå (Lantz, 1993, sid. 73).

Resultatredovisning

Vi kommer i detta kapitel att redovisa vårt insamlade intervjumaterial. Vi avser inte redovisa varje enskild person för sig, utan har istället försökt sammanfatta de viktigaste resultaten som framkommit ur intervjuerna. Redovisningen följer de olika teman som intervjuerna rörde sig kring.

Samtliga intervjuade i *akademikergruppen* arbetar på samma institution vid en högskola i södra Sverige. De befinner sig under sin arbetstid således i samma miljö och träffar samma personer, även om upplevelsen av omvärlden givetvis är en unik företeelse för alla människor. *Näringslivsgruppens* män arbetar alla på olika företag i varierande storlek, belägna i västra Sverige. Samtliga personer, förutom en, är medlemmar av en organisation där de träffas och umgås. De intervjuade i *akademikergruppen* befinner sig i åldrarna 25 till 57 år. Tre personer är under 30 år och fem över 40 så tyngdpunkten ligger på den äldre åldersgruppen. Vad gäller männen i *näringslivsgruppen* är fyra personer över 45 år medan en person är under 30 år och åldersspannet ligger mellan 29 och 56 år för dessa män.

Utbildning

Hälften av intervjupersonerna i *akademikergruppen* har gått teknisk linje eller motsvarande på gymnasiet medan den andra hälften har gått naturvetenskaplig linje. Alla männen under 30 år har gått teknisk linje och de flesta av männen över 40 år har gått naturvetenskaplig linje. Flera av männen över 40 har gått en civilingenjörsutbildning efter gymnasiet och har därefter börjat forska vid någon teknisk högskola. Vissa har även erfarenhet från arbete i näringslivet innan de påbörjade sin forskarutbildning. Männen i den yngre åldersgruppen har fortsatt med högskolestudier direkt efter gymnasiet och har efter examen påbörjat sin forskarutbildning där de fortfarande befinner sig. Ett par av männen har även arbetat mer praktiskt med teknik på mekaniska verkstäder.

Männen i *näringslivsgruppen* har varierande utbildningsbakgrund. Fyra av intervjupersonerna har universitetsstudier bakom sig, tre inom samhällsvetenskapliga ämnen och en inom naturvetenskapliga. Dessa har beroende på sin ålder alla gått realskola, allmänt läroverk eller gymnasium. Realskolan utgjorde en slags blandform mellan dagens "högstadium" och gymnasium (åk 7-11) medan allmänt/tekniskt läroverk kan sägas motsvara ett förlängt gymnasium (åk 12-14 eller 15) (*Nationalencyklopedien*, 1994, sid. 448) En man med teknisk gymnasieutbildning har genom arbete inom sin nuvarande bransch samt genom internutbildningar avancerat inom det företag han arbetar på.

Nuvarande arbetsuppgifter

Samtliga av *akademikergruppens* män undervisar mer eller mindre, vissa hoppar bara in när det behövs personal medan andra ansvarar för undervisningen. De som fortfarande håller på med sin forskarutbildning delar sin arbetstid mellan forskning och undervisning. Några är ansvariga för undervisningen inom det område de själva är specialister på och ett par av männen sitter i olika utskott och styrelser inom högskolan. Fyra av intervjupersonerna i *näringslivsgruppen* innehar ledningspositioner på sina respektive arbetsplatser, vilket innebär

ansvar både för själva verksamhetens drift och för personalen. En person arbetar mer åt sig själv inom familjeföretaget samt utför diverse konsultuppdrag.

Social bakgrund

Den absoluta majoriteten av våra intervjupersoner i *akademikergruppen* har ”arbetarbakgrund”, d.v.s. båda föräldrarna har varit arbetare, alternativt har mamman varit hemmafru eller lägre tjänsteman. De övriga har haft fäder som varit ingenjörer och har således gått i dessas fotspår. En av männen i *näringslivsgruppen* uppger att pappan var högutbildad och innehade en chefsposition i ett företag medan en annan hade en far med realexamen vilken hade ett eget ansvarsområde på ett mindre företag. De övrigas fäder var innehavare av olika småföretag inom handels- och tjänstesektorn, där det ofta förekom kroppsarbete. Mammorna arbetade oftast i hemmet, inom vårdsektorn eller som lägre tjänstemän.

Familjesituation och boende

De allra flesta av de intervjuade männen i *akademikergruppen* har en partner, men bara tre är gifta. Av de övriga är två singlar och resten är antingen sambo eller särbo med sin partner. De gifta männen har alla fruar som arbetar inom utbildningssektorn och två respondenter har flickvän/sambo som är kulturarbetare. Detta kan vara en bidragande anledning till att männen ställt upp i undersökningen och eventuellt har de genom sin partner även större inblick i frågor rörande kultur vilket kan påverka undersökningens resultat. De flesta bor i stadsmiljö antingen i en mellanstor stad eller storstad. Ett par personer bor i villa på landet. Fyra av männen har ett eller flera barn, allt från spädbarn till vuxna barn beroende på männens ålder. Samtliga intervjupersoner i *näringslivsgruppen* är antingen gifta eller sammanboende och alla bor i egen villa. De flesta har barn, vilka oftast är vuxna och har flyttat hemifrån. Fruarna är i flertalet fall högskoleutbildade och flera arbetar inom vård- och tjänstesektorn.

Vänner

De allra flesta av männen i *akademikergruppen* har huvudsakligen sina närmaste vänner bland andra akademiker, men även barndomsvänner och grannar är viktiga personer i bekantskapskretsen, vilka då utgör en mer heterogen skara där även arbetare ingår. De äldre männen i gruppen har generellt sett en mindre umgängeskrets än de yngre männen har, troligen beroende på att familj och barn till viss del tagit vännernas plats hos de äldre. Männen i *näringslivsgruppen* verkar främst ha vänner bland sina kolleger inom de branscher där de arbetar samt inom den organisation de tillhör. Här betonas ofta att umgänget är litet men intimt. En man umgås med sina bröder eftersom de har gemensamma fritidsintressen. Den yngste av männen beskriver sitt umgänge som mycket omfattande och varierat vad gäller människor med olika bakgrund och sysselsättning.

Fritidssysslor

Vad gäller fritidssysselsättningarna hos männen i *akademikergruppen* så skiljer sig dessa åt ganska mycket. Vad som dock nämns som viktiga delar av fritiden är olika sport- eller naturaktiviteter men även umgänge med familj och vänner. Andra särskilda intressen som

fotografering, rollspel och körsång förekommer även. Det är dock svårt att se några mönster efter ålder vad gäller fritidens sysselsättningar. De flesta av *näringslivsmännen* nämner sport och motion i olika former, trädgårdsarbete och jakt som fritidsintressen. En man säger sig ha kulturella intressen som bokläsning och musik.

Mediavanor

Samtliga intervjupersoner i *akademikergruppen* läser någon dagstidning, men är inte alltid prenumeranter utan kan läsa dem på arbetet. Ungefär hälften av männen prenumererar på den lokala morgontidningen och ett par läser även större regionala tidningar eller rikspress antingen hemma eller på jobbet. Det förekommer även att de enbart läser dagstidningar på Internet och fördelarna med denna tidningsform anser de vara att den är gratis och lättillgänglig. Vad gäller Internetanvändningen i övrigt utnyttjas detta medium för att söka information i och på arbetet och som huvudsaklig informationskanal både i jobbet och på fritiden. En person är med i nyhetsgrupper och prenumererar på mailing-listor inom olika intresseområden. Det går inte att se några mönster i dessa mediavanor efter ålder, vilket vi hade förväntat oss.

Samtliga av männen inom *näringslivsgruppen* prenumererar på och läser en eller flera morgontidningar varje dag. Endast en man uppger dock att han läser Dagens Industri vilket kan tyckas märkligt eftersom samtliga innehar ledande positioner inom olika företag. En av männen menar t.o.m. att Dagens Industri gjorde honom så stressad att han slutade prenumerera på denna tidning. Männen läser även dagligen kvällspress men de finns de som tar direkt avstånd från denna typ av press p.g.a. sättet att förmedla nyheter. Vad gäller nyhetsläsning på Internet är männen i gruppen inga storanvändare, utan Internet verkar snarare användas vid specifika informationsbehov både i arbetet och privat som t.ex. för att boka biljetter samt ladda ned musik och olika blanketter. Det går heller inte här att se några samband mellan ålder och användning av Internet eller läsning av dags- och kvällspress.

När det gäller radiolyssnade tycks det vara vanligare bland männen över 40 år i *akademikergruppen* och det är då främst P1 som nämns medan endast en av männen under 30 år överhuvudtaget nämner att han lyssnar på radio och då på P3. Vad gäller TV-tittandet så nämner nästan samtliga att de tittar på TV, men sällan vilka kanaler de främst använder. Av de som nämner kanaler handlar det oftast om de markbundna kanalerna 1, 2 och 4, vilket antingen beror på att de inte har tillgång till några andra i hemmet eller på att de tar aktivt avstånd från de reklamfinansierade satellitkanalerna och även TV 4:s program får viss kritik av ett par män. Männen i *akademikergruppen* tittar främst på nyheter och sportprogram. Endast en person specificerar sina programval mer noggrant och uppger då vetenskapliga och kulturella programtitlar.

På TV är det nyheter, natur- och sportprogram som samtliga av männen i *näringslivsgruppen* uttryckligen föredrar men även nöjesprogram och långfilmer nämns. TV-kanalerna anses dock inte kunna leva upp till de kvalitetskrav vad gäller film och underhållning som respondenterna ställer. Långfilm, både i hemmet och på biograf, verkar vara ett viktigt medium för att öka samhörigheten i familjen, vilket kan exemplifieras med att en person tillsammans med övriga familjemedlemmar infört en filmkväll i veckan i hemmet. Majoriteten av männen har även skaffat en s.k. digitalbox för att öka bildkvaliteten på och utbudet av främst sport- och filmkanaler. Radiolyssnande är ovanligt bland *näringslivsmännen* men de som lyssnar föredrar P1, främst p.g.a. de ”duktiga radiojournalisterna” i denna kanal.

Kulturvanor

Intervjupersonerna i *akademikergruppen* nämner av sig själva bio och/eller teater vid frågan om vilka kulturaktiviteter de föredrar, vare sig de utnyttjar utbudet eller inte. Någon tar upp sport som en för honom viktig kulturaktivitet och en annan nämner besök på kulturhistoriska platser. Det finns de som föredrar musikkonserter framför film och teater och det är få som spontant talar om teater som favoritevenemang på kulturfronten. Det påpekas att film sällan avnjuts på bio utan snarare i hemmet via TV-kanalernas utbud eller på video. Det främsta hindret för att utnyttja kulturutbudet mer är ofta tid och ork, men även tillgängligheten kan vara ett problem för de intervjupersoner som bor utanför en tätort. En av männen anser även att kostnaderna för kulturevenemang är för höga. Ingen av männen verkar dock ”kulturellt svältfödd”.

De kulturaktiviteter som oftast kommer fram i intervjuerna med *näringslivsmännen* är bio och teater, men även opera och olika slags musikkonserter nämns. Ingen av männen anser att de går särskilt ofta och de uttrycker inte heller något behov av att utnyttja det kulturella utbudet mer än vad de gör. Endast en av männen ger uttryck för ett hinder i sina kulturvanor och det är det som han anser vara det dåliga bioutbudet på bostadsorten och det alltför långa avståndet till närmaste storstad. Teaterutbudet på bostadsorten upplever han dock som bättre och de flesta av männen verkar hellre gå på teater och musikalerna än på bio, vilket kan ha med ålder men även samhällsposition att göra, så tillvida att det kan anses mer ”finkulturellt” att gå på teater. Samtliga verkar gå på kulturevenemang tillsammans med familj eller vänner och ingen nämner här arbetskamrater. Endast en av männen beskriver spontant sina upplevelser av och vad han får ut av sina bio- och teaterbesök, vilket får det att verka som att dessa aktiviteter har en större plats i hans liv och att han reflekterar mer över vad han ser och upplever än de andra intervjupersonerna. De övriga männen verkar i första hand söka avkoppling och underhållning i de kulturaktiviteter som de tar del av.

Föräldrarnas läsvanor

Män i *akademikergruppen* berättar att deras mammor läste mycket skönlitteratur medan papporna inte var lika flitiga läsare men även pappor som läsande förebilder förekommer. Det verkar inte särskilt vanligt att intervjupersonernas föräldrar har haft stora boksamlingar som barnen har kunnat utnyttja, men för några är föräldrarnas bokhylla den enda plats där de letat efter böcker. Det påtalas av vissa män inom denna grupp att ett starkt bildningsideal rådde i hemmet och att läsning uppmuntrades trots att det endast fanns ett fåtal böcker i bokhyllan. Det är påfallande många som inte minns om föräldrarna läste för dem eller vad, men de flesta antar ändå att så måste varit fallet. Mammorna nämns något oftare i detta sammanhang än papporna.

Männen i *näringslivsgruppen* uppger ofta att föräldrarna inte läste särskilt mycket själva och de beskriver de böcker som fanns hemma i generella termer som exempelvis uppslagsverk och deckare utan att gå in på enskilda titlar. En av fäderna till dessa män är den som framställts som högt utbildad, vilket alltså inte måste innebära att han var den av intervjupersonernas föräldrar som läste mest. Den pappa som framstår som den störste läsaren arbetade inom detaljhandel och hade sitt ursprung i ett jordbrukarhem. Denne föredrog kåserier och historiska skildringar medan en annan far läste svenska klassiker som Moberg och Strindberg men även svenska översättningar av engelskspråkiga deckare och spionromaner. Bara en av männen lyfter fram sin mamma som en lika stor läsare som pappan

och nämner henne dessutom före pappan när han berättar om föräldrarnas läsning. Några av männen minns att deras mammor läste eller berättade sagor för dem, men ingen nämner uttryckligen pappor som sagoläsare trots att det främst är papporna som framställs som de stora läsarna i intervjuerna. Morföräldrarna och inte föräldrarna var de som läste för en av männen.

Barndoms- och tonårsläsning

Nästan samtliga män i *akademikergruppen* menar att de började läsa tidigt. På frågan om vad de läste nämner de flesta Astrid Lindgrens böcker och äventyrsböcker för pojkar som t ex Wahlströms ungdomsböcker å la Biggles och indianböcker. Även Enid Blytons Femböcker nämns. Det går inte att se några större skillnader mellan männen i olika åldrar vad gäller läsintensitet eller bokval, men en av de yngre männen läste mycket Science Fiction och en annan de klassiska ”flickböckerna” om Kulla-Gulla, vilket ingen av männen över 40 år nämner (förutom en person som talar om Tolkiens böcker). I de intervjuer där vi kommer in på skolans litteraturundervisning skildras denna ofta som tråkig och oinspirerande till följd av de obligatoriska klassikerna som männen tvingades läsa, vilka upplevdes som för svåra för ungdomar i den ålder de då befann sig i. Exempel på en sådan ”svår” författare som nämns är August Strindberg. Under gymnasiet började de flesta av männen läsa vuxenböcker och flera nämner här Vilhelm Mobergs böcker. Det finns personer som menar att klasskamrater och lärare utgjorde viktiga inspirationskällor till läsning under gymnasietiden.

Böckerna om Biggles nämns av flera intervjupersoner över 45 år i *näringslivsgruppen* men i ett av fallen är det en man som tar upp dessa böcker som exempel på sådant som han inte läste. Flygarböcker och bardeckare som Enid Blytons Femböcker och Astrid Lindgrens Kalle Blomkvist-böcker tillhör annars favoriterna för de flesta av männen. Under tonåren har de flesta gått över till att läsa deckare och spionromaner för vuxna som exempelvis Alistair Macleans böcker. En man upplever dock att läsningen minskade eftersom han började syssla med musik istället och nämner inte någon särskild genre som han övergick till. De män som vi under intervjun frågade om skolans litteraturundervisning upplevde inte att de blev inspirerade till vidare läsning av den presenterade skönlitteraturen. De ville hellre läsa mer lättläst och äventyrlig litteratur inom främst deckargenren.

Majoriteten av männen i *akademikergruppen* fick tag i böckerna de läste under barndom och tonår på folk- eller skolbiblioteket eller fick dem i present. Ibland köpte de begagnade böcker på antikvariat. Som nämnts ovan var det inte särskilt vanligt med stora boksamlingar i intervjupersonernas föräldrahem även om ett par av männen nämner att det i första hand var hemma i bokhyllan som de hittade böcker. Samtliga intervjupersoner i *näringslivsgruppen* fick böcker i present och hade böcker hemma som de kunde läsa, men det var även vanligt att de gick till folkbiblioteket. Inte heller dessa män hade stora ymniga boksamlingar hemma att botanisera i.

Vad lockade till läsning?

Männen som uttryckligen nämner vad i böckerna de fängslades av som barn gör ofta detta beroende på att vi har ställt en direkt fråga till dem. Det verkar dock som att intervjupersonerna i sina svar ofta utgår från vad som fascinerar dem i dagens läsning och därför tycks barndomens och vuxenlivets fascination flyta samman i dessa fall. Här talas det

om *verklighetsflykt* och *identifikation* med huvudpersonerna, vilket visserligen kan gälla även för ett barns läsning. De av männen som mer uttryckligen talar om barndomsläsningen uttrycker sig ofta på ett annat sätt och nämner ofta spänning som en viktig ingrediens, men även här talar man om inlevelse och identifikation. En av männen berättar hur han och hans kamrater omsatte berättelserna i böckerna till konkreta lekar där de själva intog de olika huvudrollerna.

Flera personer uppger att böcker var viktiga under barndomen och tonåren men det är endast ett par av männen som verkligen betonar att det förhöll sig så. Dessa personer anser även nu att böcker och läsning spelar en stor roll i deras vuxna liv, vilket naturligtvis kan ha ett logiskt samband såtillvida att ett starkt läsintresse följer en person genom livet. Det kan dock även vara så att en idag mycket engagerad läsare gärna vill få det att framstå som att böcker alltid varit en stor del av livet ända sedan barndomen. Endast en person menar att böcker inte var särskilt viktiga under hans barndom utan konkurrerades ut av olika sportaktiviteter som han deltog i. Denna person anser sig inte heller nu vara någon särskilt hängiven läsare, bortsett från den facklitteratur han läser för att hänga med inom sitt yrkesområde.

Männen i *näringslivsgruppen* nämner att verklighetsflykt och avkoppling var de vanligaste syftena med läsningen under barndom och tonår. Ingen av intervjupersonerna i gruppen går dock djupare in på sitt förhållningssätt till karaktärerna i litteraturen eller vad som fascinerade dem vid läsningen. Att litteraturen innehöll en stor portion humor var viktigt för en av männen vilken uppskattade litterära karaktärer som ställde till med bus men som ändå hade ett ”gott hjärta”. Endast en person i denna grupp upplever att läsningen var en viktig del av livet under barndomen och tonårstiden medan de övriga menar att det fanns annat som var viktigare, som t.ex. lagsporter som de deltog i.

Dagens läsning - genrer

I intervjuerna med männen i både *akademikergruppen* och *näringslivsgruppen* är det främst olika genrer inom skönlitteraturen som nämns och i första hand prosa (bara några nämner lyrik och serier). Facklitteratur och tidskrifter får genomgående en mindre central roll i intervjuerna. Inom båda grupperna finns naturligtvis en viss spridning vad gäller litteraturpreferenser men de intervjuade i *akademikergruppen* nämner ofta att de antingen läser eller önskar läsa *historiska* skildringar, både skön- och facklitteratur. En av intervjupersonerna läser denna genre p.g.a. sina föräldrars ursprung och deras hemlands historia medan andra motiverar valet med intresset för kopplingen mellan dåtid och nutid och vissa framhåller vikten av att böckerna innehåller ”korrekta” historiska fakta. Ingen av respondenterna i *näringslivsgruppen* nämner uttryckligen att de föredrar att läsa historisk litteratur men flera uppger dock att de läst och uppskattat Jan Guillous tempelriddartrilogi.

Majoriteten av de intervjuade i *akademikergruppen* tar avstånd från läsning av deckare men ett fåtal läser de mest kända nutida deckarförfattarna och då främst svenska sådana. Inom *näringslivsgruppen* betraktas dock deckargenren av de flesta som en favoritgenre. Bland männen i *akademikergruppen* finns storläsare av Fantasy och Science Fiction (SF) samt ett intresse för genren hos flera andra. Intresset för Fantasy har inget samband med personernas ålder. Inom *näringslivsgruppen* är det ingen som uppger att de läser Fantasy eller SF.

Preferenserna skiljer sig åt mellan storläsarna av Fantasy och SF-litteratur i *akademikergruppen*. Exempelvis föredrar en person ”hårdteknisk” SF (SF innehållande

mycket detaljerade tekniska skildringar) medan en annan tar avstånd från denna gren av genren. En man i *akademikergruppen* och en i *näringslivsgruppen* anger att de läser samma typ av amerikansk populärlitteratur inom thriller- och skräckgenrerna. Mannen i *näringslivsgruppen* anger dock till skillnad från *akademikermannen* inget namn på genren utan ger främst exempel på författare.

De intervjuade männen i *akademikergruppen* säger sig läsa svensk samtidslitteratur men flera hävdar att de *inte* vill läsa äventyrsromaner för kvinnor, kvinnoskildringar eller romantiska böcker. Flera av dessa respondenter nämner att de läser "världslitteraturen" medan en person läser komiska serier och en annan lyrik (ofta kärlekslyrik). Ett gemensamt drag hos männen i *näringslivsgruppen* är förkärleken för läsning av kåserier av författare som Hasse Alfredsson och Lasse Anrell. Denna genre nämns överhuvudtaget inte i *akademikergruppens* intervjuer.

För alla personer gäller att antingen religiös livsåskådning och/eller djupt engagerande fritidssysselsättningar leder till läsning av facklitteratur och facktidsskrifter inom det aktuella området. De tidsskrifter som båda grupperna i första hand nämner att de läser rör sig inom områdena teknik, populärvetenskap och djur/natur. En av de intervjuade i *akademikergruppen* läser regelbundet en tidskrift om litteratur och samhälle för att få "andra" perspektiv på detsamma.

Bland intervjupersonerna i *näringslivsgruppen* finns både sådana som läser mycket arbetsrelaterad facklitteratur på sin fritid och sådana som vill dra en skarp gräns mellan arbetstid och fritid och därför undviker sådan litteratur utanför arbetet. De män som läser denna sorts litteratur anser att det ingår i deras yrke att sätta sig in i relevant litteratur inom branschområdet och att vidarebefordra tips om sådan litteratur till sina medarbetare. Denna litteratur läses ofta på engelska. Annan facklitteratur som nämns i intervjuerna är sådan som kan relateras till fritidsintressen som trädgårdsskötsel och jakt.

Författare och titlar

Skönlitterära författare som intervjupersonerna i både *akademikergruppen* och *näringslivsgruppen* nämner att de läser eller läst och uppskattar är Jan Guillou och Henning Mankell, vilket får intervjupersonerna att verka väldigt samstämmiga i sina författar- och litteraturval. Det är även vanligt att männen i *akademikergruppen* lyfter fram Douglas Adams *Liftarens guide till galaxen* och J.R.R. Tolkiens *Sagan om ringen*. Det finns en tämligen bred spridning i litteraturvalet hos akademikergruppen vilket visar sig i att allt från barn/ungdomsböckerna om *Harry Potter* omtalas till Eyvind Johnsons *Romanen om Olof* och *Hans nådes tid*. Männen i näringslivsgruppen förefaller mer homogena i sina litteraturval, även om allt från Gits Olssons kåserier till Per-Gunnar Evanders romaner nämns. Inte alla respondenter i grupperna nämner några specifika titlar vilket kan bero på att dessa personer föredrar författare som skriver bokserier där huvudpersonerna och ramverket är detsamma i varje ny bok. Varje bok blir således inte "unik" trots att den kan vara fristående och kan därför eventuellt vara svår att minnas titeln på. Jan Guillous böcker om agent Hamilton och tempelriddaren Arn är exempel på sådana bokserier som nästan samtliga intervjuade omtalar. Vanligt bland intervjupersonerna är dock att de som tycker om Hamiltonserien inte gillar Tempelriddarserien och tvärtom, vilket kanske beror på att de tillhör de olika genrerna spionroman och historisk roman även om de är skrivna av samma författare.

En intervjuperson i *näringslivsgruppen* tar avstånd från utländska deckare och läser nästan uteslutande svenska deckarförfattare som Olov Svedelid, Hans Holmér, Leif G W Persson, Maj Sjöwall/Per Wahlöö och Bo Baldersson. Liza Marklund nämns av de flesta i *näringslivsgruppen* men vid ett tillfälle som exempel på en populär och aktuell författare som man inte gillar.

Flera av de yngre männen i *näringslivsgruppen* och *akademikergruppen* läser helst svenska översättningar av engelskspråkiga böcker i thriller/action-genren, vilket de exemplifierar med författarnamn som Tom Clancy, John Grisham, David Baldachy, Michael Chrichton och Andy McNabb. Ofta rör det sig om böcker som blivit kända först sedan de filmatiserats i Hollywood och intervjupersonerna tycker det är intressant att läsa dem efter filmen för att se om bokens handling stämmer överens med filmens. Inom SF- och Fantasy- genrererna som endast läses av män i *akademikergruppen* betonades författarnamn som J.R.R. Tolkien, David Eddings, Terry Pratchett och Ursula Le Guin.

Kända svenska författare såsom August Strindberg, Per Anders Fogelström och Vilhelm Moberg nämns oftare av respondenterna i *akademikergruppen* än i *näringslivsgruppen*. Historikern Peter Englund's *Ofredsår* och *Poltava* uppskattas även flera av männen i *akademikergruppen* eftersom de tycker Englund är en skicklig historiker och författare. Detta gäller för såväl äldre som yngre respondenter.

En intervjuperson i *akademikergruppen* uttrycker intresse för latinamerikansk skönlitteratur och nämner Isabel Allende och en annan lyfter fram de båda 1800-talsförfattarna och vännerna Charles Dickens och Wilkie Collins. Den person inom *akademikergruppen* som läser lyrik nämner poeterna Kristina Lugn, Bodil Malmsten, Ann Smith och Pablo Neruda. Svenska nyare romantitlar som nämns av flera är Majgull Axelssons *Slumpvandring* och *Aprilhäxan*, Linn Ullmans *Innan du vaknar*, *Populärmusik från Vittula* av Mikael Niemi och *Glasfågeln* av Elsie Johansson. Ingen av dessa titlar nämns av de allra yngsta intervjupersonerna i gruppen.

Vad gäller facktidsskrifter läser männen i *näringslivsgruppen* oftast dem som de har tillgång till via företaget, vilka behandlar de varor eller tjänster företaget producerar eller själva den yrkesroll männen innehar. Andra tidskrifter som nämns berör sådana ämnen som tillhör männens fritidssysselsättningar såsom jakt, fiske, natur och friluftsliv.

Den tidskrift som samtliga män i *akademikergruppen* nämner är *Ny teknik* som distribueras via den fackliga organisation respondenterna tillhör. Flera av dem talar uppskattande om denna tidskrift. Andra tidskriftstitlar är bl.a. *Illustrerad vetenskap*, *Forskning och Framsteg*, *FOTO*, *Camera Natura*, *Land*, *Lantmannen*, Naturskyddsföreningens och STF:s tidskrifter, *National Geographic* och bildtidningar. En av personerna läser seriealbumen *Ernie* och *Larson* och en person läser *Time Magazine* på resor.

Läsomfattning idag och tidigare

Flera respondenter ur *akademikergruppen* anger att de läste mycket under sin gymnasietid och för vissa verkar denna tid varit den mest aktiva läsperioden i livet någonsin. Hos intervjupersonerna i båda grupperna kan man se mönster som tyder på att läsningen minskar eller ökar beroende på vilken sysselsättning de har och vilken familjesituation de befinner sig i. Mindre aktiva läsperioder har infallit när männen blivit föräldrar, bedrivit

universitetsstudier, varit inkallade till militärtjänst eller haft extra tunga arbetsbördor. En person menar att under tiden efter en separation från en partner ökar läsningen markant. Generellt verkar även läsningen öka vid ledighet men samtidigt konkurrerar semestertidens utomhusaktiviteter med läsandet.

De finns män i *akademikergruppen* som ser sig själva som periodvisa läsare med toppar och dalar (eller uppehåll) i läsofattning och bara en person verkade läsa kontinuerligt. I snitt läser respondenterna ca 20 böcker per år men det finns stor spridning bland personerna. Flera av intervjupersonerna angav att när de läste tidskrifter samlade de dessa på hög och ”betade” sedan av dem på en gång. De flesta av intervjupersonerna i *näringslivsgruppen* anser att de läser mycket på fritiden och uppskattar omfattningen till mellan 20 och 40 böcker per år medan en av männen som menar att han läser ganska lite hinner med ca tio böcker om året.

Lässituation och läsbeteende

Läsning sker för de intervjuade i *akademikergruppen* och *näringslivsgruppen* oftast vid längre ledighet och vid sänggående och hos de flesta finns en upplevelse av tidsbrist, att de inte hinner läsa i den utsträckning de vill. Att man läser på resor och semestern nämns oftare av *näringslivsmännen*, vilket antagligen beror på att de oftare reser i sitt arbete. En respondent i *akademikergruppen* beskriver att han läser mycket vid matbordet, en vana han tagit med sig från sitt barndomshem och en person lyssnar mycket på kassetböcker när han pendlade med buss vilket gjort att han upptäckt en ny ”audiell” dimension hos litteraturen. Han anser att författaruppläsningar (eller skådespelaruppläsningar) gör litteraturen än mer spännande och att det begränsade urvalet av kassetböcker gjort att han lyssnat på nya författare som han annars inte skulle valt.

För vissa av männen är det viktigt att läsa långsamt och eftertänksamt för att kunna minnas detaljer i böckerna medan andra ser sig själva som snabba och ”slarviga” läsare som vill nå bokens upplösning så fort som möjligt. Många av respondenterna verkar göra åtskillnad mellan hur de läser skön- och facklitteratur såtillvida att de läser facklitteratur mer översiktligt och fragmentariskt medan skönlitteraturen kräver mer kontinuerlig läsning av boken från början till slut. Några personer i *näringslivsgruppen* menar dock att de läser skönlitteratur på likande sätt som de läser facklitteratur och hoppar över beskrivande stycken som inte bidrar till att föra handlingen framåt. Det tycks även råda en skillnad i hur männen läser beroende på genre. När det gäller den mer ”actionfyllda” genren är den ofta skriven på ett lättillgängligt språk som skall stämma med det snabba händelseförloppet vilket manar till ökad läshastighet. Litteratur som är skriven mer med tyngdpunkten på språkbehandlingen kan däremot medföra att läsningen blir mer långsam och eftertänksam beroende på att språket ter sig mer komplicerat, mångtydigt eller ovant för läsaren.

Författarkön

Åsikter rörande författarkön, dess betydelse för litteraturens innehåll samt preferenser är sällan något som respondenterna själva ger uttryck för spontant under intervjuerna, utan dessa ämnen behandlas oftast som svar på konkreta frågor därom.

De flesta av respondenterna i såväl *akademikergruppen* som *näringslivsgruppen* hävdar att författarens kön inte har någon betydelse när de väljer böcker samtidigt som de ofta inte heller

har reflekterat över denna fråga. Många av dem tror dock ändå att manligt och kvinnligt skrivande skiljer sig åt både stilistiskt och innehållsmässigt, men det är främst männen i *näringslivsgruppen* som ger uttryck för konkreta åsikter om vari dessa skillnader skulle bestå. Manligt skrivande uppfattas av dessa män som mer ”direkt”, d.v.s. berättandet av en historia sker ”rakt av” utan ”utsvävningar” som t. ex. alltför ingående person- och miljöbeskrivningar, medan kvinnligt skrivande uppfattas som mer psykologiserande och känslubeskrivande. En man menar att det är lättare för kvinnor att känna igen sig hos manliga författare än vad det är för män vad gäller kvinnliga författare. Samtliga män i denna grupp menar dock att kvinnliga deckarförfattare inte skiljer sig nämnvärt vad gäller stil och innehåll från de manliga med de undantagen att svenska kvinnliga författare i denna genre upplevs som mindre samhällskritiska och att de skildrar våld på ett mer utstuderat sätt än de manliga författarna.

Även om de manliga författarna dominerar läser nästan samtliga respondenter även kvinnliga författare inom sina respektive favoritgenrer, vilket en av intervjupersonerna i *akademikergruppen* tror beror på att den litterära marknaden alltmer kommit att domineras av kvinnliga författare. Trots att denne man säger sig kunna leva sig in i litteratur skriven av kvinnor och även identifiera sig med kvinnliga huvudpersoner skulle han ändå vilja läsa mer litteratur skriven ur ett mansperspektiv med manliga huvudpersoner, eftersom det skulle ge honom större möjligheter till identifikation och ”häftiga upplevelser”. Några av *akademikermännen* kan tänka sig att läsa kvinnliga författare om de skriver goda historier, men de nämner själva ytterst få verk av kvinnliga författare under intervjuerna. Ett par personer kommenterar att den facklitteratur de läser sällan är skriven av kvinnor, vilket vi tror beror på att de aktuella ämnesområdena domineras av män, men att det inte spelar någon roll för dem vilket kön författaren har när det gäller facklitteratur.

Eftersom en del av intervjupersonerna i *näringslivsgruppen* föredrar engelskspråkig litteratur som innehåller mycket spänning och action, vilken oftast är skriven av manliga författare, faller det sig naturligt att läsningen av kvinnliga författare inte blir särskilt omfattande för dessa män. Vad gäller deckargenren som är mycket uppskattad av männen i *näringslivsgruppen* finns det flera populära kvinnliga författare, vilka dessa män också läser även om de inte nämner dem som sina favoritförfattare.

Varför läsa?

Det som gör läsningen fascinerande och viktig för personerna inom *akademikergruppen* kan sammanfattningsvis indelas i kategorierna: *verklighetsflykt*, *lärdom*, *spegling av den egna personen och det egna livet som kan leda till reflektion*, *förståelse för andra människor/alternativa livsvägar* samt *underhållning*. Dessa kategorier kommer i ordningsföljd efter hur vanligt förekommande de är i personernas utsagor. Egenskaper som litteraturen skall ha för att skänka personerna dessa upplevelser och kunskaper är *bra språkbehandling och berättarteknik* (även när det gäller översättningar) vilket nämns av flera personer men även *logiska samband* samt *händelse- och detaljrikedom*.

Syftena med läsningen för männen i *näringslivsgruppen* är att *bli roade* och *få avkoppling*, men behovet av *spänning*, *vardagsflykt* och *ny kunskap* nämns också. En av männen vill dessutom få tänka efter och bli själsligt påverkad, gärna i melankolisk riktning. Vad gäller litteraturen är det *handlingen* som tycks vara den viktigaste aspekten för många av intervjupersonerna och de uppger att de läser för att nå slutet på historien så fort som möjligt. Detta stämmer väl överens med de deckar- och thriller-genrer som männen uppger att de helst

läser, där handlingen bär själva berättelsen framåt mot upplösningen på slutet. Två av männen talar om vikten av en fängslande inledning för att de ska fortsätta läsa boken. För de flesta av männen är det viktigt att handlingen är *logisk* och *verklighetstrogen* och en av intervjupersonerna tycker om *detaljrikedom* vid skildringen av olika föremål, vilket bidrar till känslan av realism. Språket ska enligt de flesta av intervjupersonerna vara *lättläst* och *korrekt* och ingen verkar uppskatta litteratur som laborerar med språket för dess egen skull och där handlingen får en underordnad betydelse.

Identifikation

Det finns de inom *akademikergruppen* som identifierar sig med huvudpersonerna i litteratur de läst och detta gäller nästan enbart litterära gestalter av samma kön som de själva. De menar att det är förhållandevis lättare för dem att *identifiera sig* med en mans upplevelser och känslor än med en kvinnas men att det inte hindrar dem från att *känna med* en kvinnlig gestalt. Flera av de övriga intervjupersonerna tycker att de lever sig in, blir emotionellt påverkade och delaktiga samt kan känna igen sig och se mönster i det de läser. Dock kan dessa personer inte sträcka sig till att hävda att det rör sig om identifikation. En man beskriver läsningen som att *gå bredvid personerna* i böckerna på deras vägar genom historien. Män i båda grupperna verkar ta avstånd från begreppet identifikation de gånger vi uttryckligen nämmer det och de tycks associera till en barnslig eller sjuklig upplevelse av att "vara" personen i boken, vilket inte vi syftade på med detta begrepp.

Endast en av männen i *näringslivsgruppen* talar spontant om att han känner igen sig själv i huvudrollen i sin favoritförfattares böcker. Det är framförallt sättet att tänka i dessa psykologiska skildringar av en man som har problem i relationen till sina anhöriga som han känner att han kan sätta sig in i. De övriga männen måste vi uttryckligen fråga om de kan identifiera sig med personerna som skildras i den litteratur de läser, men de väljer att uttrycka sig på så sätt att de kan dra paralleller till sitt eget liv eller har förmåga att leva sig in i handlingen utan att identifiera sig med någon särskild person. Dessa män läser främst deckare och thrillers vilka eventuellt inte ger samma möjligheter till identifikation som skildringar av människors vardagsliv. Deckargenren har dock utvecklats till att bli mer psykologiserande och mångfacetterad i personlighets- och relationsbeskrivningar vilket kan ha lett till ökade möjligheter till identifikation.

Användning

De män inom *akademikergruppen* som anser att det använder läsningen av facklitteratur till något nämner oftast att det rör sig om att lära sig något nytt eller om att fördjupa sina kunskaper inom ett ämne. Det kan även handla sig om att hålla sig uppdaterad om och att ha läst ny litteratur som utkommit för att kunna föra samtal på jobbet om den. Ett par män i *näringslivsgruppen* uppger att de aktivt söker lämplig facklitteratur på sin fritid för att senare dela med sig av denna till sina kollegor, vilket alltså innebär en användning som inte bara innefattar det egna lärandet utan dessutom förmedlandet av kunskap till andra.

Vad gäller skönlitteraturen refererar en person i *akademikergruppen* till den litterära kanon som han upplever är viktig att ta del av för att kunna diskutera med andra människor medan en annan person anser sig använda litteratur som hjälp i livet i stort eftersom läsningen ger nya tankar om människor och livet. En tredje använder läsningen som inspiration till de

rollspel han spelar. Männerna i *näringslivsgruppen* tycks främst använda skönlitteraturen till den egna personliga utvecklingen och intervjupersonerna talar om allmänbildning och ett bättre språk som effekter av sin läsning. En person uppger att han använder dessa färdigheter när han skriver brev och håller tal, vilket på så sätt även kommer andra människor till del. En annan person talar om en mer psykologisk användning där han väljer litteratur med olika innehåll beroende på sinnesstämning, exempelvis för att ”pigga upp” sig. Dessutom har han och hustrun under sina semesterresor besökt olika ”litterära” platser som skildras i deras favoritböcker, eftersom de tycker att det är roligt att se om bilden de själva skapat vid läsningen stämmer överens med verkligheten.

Efter avslutad bok

När de intervjuade inom *akademikergruppen* har avslutat en bok de uppskattat vill de oftast ha en *fortsättning*, antingen i nästa del (om det rörde sig om en serie) eller i en bok med liknande innehåll eventuellt av samma författare. Vissa personer beskriver sina känslor som lite nedstämda och ”ledsna” fast inte som egentlig saknad. En person anser att om det rör sig om en ”humorbok” känner han lust att läsa om den direkt för att finna nya aspekter i den som han inte upptäckt vid första genomläsningen. Flera nämner att det är viktigt att läsa om böcker just för att finna nya perspektiv på dem.

Den vanligaste åsikten bland intervjupersonerna i *näringslivsgruppen* är att de känner sig nöjda och uppymda när de läst färdigt en bok och att de sällan upplever att de saknar boken efteråt. De menar dock att det är viktigt med ett ”riktigt” slut där det inte råder någon ovisshet om tolkningen för att de skall undvika att känna frustration. En av intervjupersonerna menar att *hur* han läser påverkar upplevelsen av boken och därmed känslan efteråt, på så sätt att han påverkas mer av en bok som han läser i ett svep och saknar den därför mer när den är slut än om läsningen är uppsplittrad på korta lästunder. En annan person uppger att han alltid saknar färdiglästa böcker som han fascinerats av, inte minst gäller detta facklitteratur.

Samtal om litteratur och boktips

Samtal om och kring litteratur verkar vara vanligt förekommande hos flera av de intervjuade i *akademikergruppen*, majoriteten av dem talar med sin hustru, sambo eller flickvän om litteratur (eller brukade göra det innan de separerat). Det är tydligt att många män för samtal med de kvinnliga familjemedlemmarna och kollegor de har omkring sig. Flera av personerna talar även litteratur med eller läser för sina barn beroende på om de är vuxna, tonåringar eller småbarn. Flera män uppger att de vill påverka de yngre barnen att läsa mer. För en man är exempelvis samtal om litteratur vanligt förekommande med dottern, kvinnan han lever med och modern, vilka är de enda personer som han talar om litteratur med. Partners yrkestillhörighet tycks även påverka respondenternas läsning på olika sätt, ibland genom att främja intresset för litteratur. Samtliga män i *näringslivsgruppen* talar även de mer eller mindre med sina respektive om de böcker de läser, men oftast läser de inte samma slags litteratur och det rör sig därför sällan om några djupare diskussioner om gemensamma läsoplevelser utan snarare om utbyte av boktips. Även männen inom denna grupp har försökt påverka sina barn till att läsa mer.

De flesta av männen i *näringslivsgruppen* uppger även att de talar med vänner och arbetskamrater om litteratur där boktips och utbyte av lästa böcker ingår, men det sker inte i

någon organiserad form utan mer på spontan basis. De vanligaste inspirationskällorna till nya böcker för *näringslivsmännen* är recensioner i dags- och kvällspressen, bestsellerlistan i bokhandeln och familjemedlemmar. En av männen får dock sina tips via lite andra kanaler som föreläsningar, bokklubbar och mailing-listor men även genom sina vänner.

Många personer i *akademikergruppen* talar om litteratur med sina manliga bekanta, i två fall med *en* särskild bekant. Dock verkar litteraturtemat inte förekomma lika ofta i samtal inom den manliga vänkretsen som i hemmet. De flesta av personerna får litteraturtips från många olika håll. Vanligast är tips från vänner och familj men även genom bokrecensioner och kulturprogram i massmedierna. Dock söker inte många *aktivt* efter recensioner, utan det handlar snarare om slumpmässigt letande där personen "råkar se" något som intresserar. De som tycker om Fantasy söker lästips i specialbokhandel för denna genre (både "vanlig" handel och på Internet). En person får uppslag till läsning via folkbibliotekens utställningar.

Bokhandel och bokklubb

Respondenter i *akademikergruppen* anger att de köper litteratur i bokhandeln och verkar vara relativt nöjda med dess sortiment. Några anser dock att bokhandeln är för kommersiell och främst saluför "trendböcker". Flera av de intervjuade tycker om att köpa pocketutgåvor eftersom de är billigare och kommer ut snabbt efter de dyrare inbundna utgåvorna. En person vill dock ha vissa böcker i hårda pärmar eftersom han tycker om att äga böcker och håller på att bygga upp sitt eget "bibliotek". Få av intervjupersonerna har någon gång handlat från Internetbokhandel. De män som läser Fantasy och SF köper böckerna via specialbokhandel, vilken främst finns i större städer eller från Internetbokhandel.

De flesta av de böcker intervjupersonerna i *näringslivsgruppen* innehar har de köpt eller fått i present från bokhandel eller bokavdelningen i varuhus. Två av männen köper ofta aktuella pocketböcker som de söker på bestsellerlistan medan en av männen bara köper böcker under bokrean. Ännu en man är med i en bokhandels bokcirkel där han för en årlig summa får låna ett visst antal böcker av vilka han får behålla en. Samtliga verkar nöjda med bokhandelns utbud eftersom ingen av dem nämner att det är något de skulle vilja ha som de inte hittar där. Enbart en person, den yngste, köper det mesta av sin litteratur på Internetbokhandel.

Ingen av de intervjuade männen i *akademikergruppen* är medlem i någon bokklubb (en har dock en sambo som är det) och de meningar männen hyser om klubbarna är ofta skeptiska eller negativa. Bokklubbarna är *för dyra, till för bekväma människor med en annan syn på litteratur* (än respondentens egen). De vill *enbart tjäna pengar, skickar mycket "skit" och prackar på en böcker någon annan valt ut*. En person har varit medlem men gått ur klubben då han glömt att avbeställa önskade böcker och varit tvungen att köpa dem. Det förekommer även att respondenter byter litteratur med sina vänner eller köper begagnade böcker på antikvariat, något som dock inte är vanligt. Ingen i *näringslivsgruppen* verkar heller nöjd med bokklubbarnas urval av böcker och den man som ibland går med i bokklubbar gör det enbart för att få introduktionserbjudandet och går sedan snabbt ur. Ett undantag är dock en bokklubb för facklitteratur inom hans yrkesområde, vilken han anser fungerar bra och gör det lättare att välja relevanta böcker från det stora utbudet.

Bibliotek

Akademikermännen framställer ofta biblioteken som icke-kommersiella andningshål till för att tjäna samhällets syften och som inte nödvändigtvis behöver tillhandahålla de mest populära författarnas litterära verk (bestsellers) utan som snarare bör tillhandahålla verk av mindre kända eller helt okända författare. Vad gäller bibliotekets roll i samhället kommer främst två åsikter fram hos intervjupersonerna i *näringslivsgruppen*. Den ena liknar *akademikermännens* främsta åsikt och går ut på att biblioteket fyller viktiga funktioner i tillhandahållandet av böcker till medborgarna och i bevarandet av en viss kvalitet i beståndet. Den andra åsikten som inte nödvändigtvis behöver motsäga den första innebär att biblioteket måste anpassa sig mer till sina brukare både vad gäller beståndet av litteratur och sättet att bemöta de människor som kommer till biblioteket.

Över hälften av respondenterna i *akademikergruppen* använder sig av folk- och högskolebibliotek och generellt verkar de flesta anse att dessa erbjuder bra service. En person anser dock att beståndet på det folkbibliotek han brukar använda är bristfälligt och uppdateras för långsamt och att viss litteratur saknas helt. En person använder enbart folkbiblioteket vid speciella informationsbehov som t.ex. rör hus och hem. Några personer anser att folkbiblioteket är en väl fungerande institution, dock använder de det sällan eller aldrig. En person nämner att han inte behöver lika mycket hjälp av bibliotekarierna för att hitta i biblioteket idag som när han var yngre.

Ingen av männen i *näringslivsgruppen* är biblioteksbesökare av stora mått, men det händer att de besöker biblioteket för att låna viss litteratur som kan vara svår att få tag på i bokhandeln, t. ex. viss facklitteratur och biografier. Endast en av männen uppger uttryckligen att han är nöjd med sitt lokala biblioteks service och utbud och han verkar också vara den som har mest kontakt med biblioteket av intervjupersonerna. De övriga förefaller ha en mer negativ inställning till bibliotek, vilket antingen kan bero på eller vara en anledning till att de använder det så sällan. En man menar att bibliotekens ”marknadsföring” av sina tjänster är alldeles för bristfällig och att fler skulle använda biblioteken om de visste ”vilka skatter” som finns där. En annan man anser att bibliotekspersonalens bemötande lämnar en del övrigt att önska vad gäller god service.

Samhällets syn på läsning

De flesta i *akademikergruppen* anser att företeelser som litteratur, läsning och bibliotek är viktiga och värda att satsa på. Uppfattningen om huruvida läsningen ökar eller minskar bland befolkningen kan skilja mycket mellan intervjupersonerna. Flera menar att det läses mindre idag och att det tryckta ordet inte är lika aktuellt idag som förr. Dessa typer av åsikter är det vanligtvis de något äldre respondenterna som ger uttryck för (ofta de med egna barn). TV- och videomedierna anser någon är passiviserande och fantasidödande men en yngre respondent uttrycker den helt motsatta åsikten. Den senare menar även att människor verkar läsa mycket idag och att speciella läskampanjer därför är överflödiga. Liknande åsikter har även en annan man som tycker att läsning och litteratur verkar vara prioriterade områden och hänvisar till litteraturprogram som *Röda Rummet* och liknande. En person tycker att litteraturkritiker ofta nedvärderar viss litteratur. Han ser sig ”dömd” efter sitt val av läsning och vänder sig mot det ”finkulturella” synsättet, en åsikt som även delas av en av *näringslivsmännen*.

Till skillnad från *akademikermännen* ger samtliga intervjupersoner i *näringslivsgruppen* uttryck för liknande åsikter beträffande utvecklingen i samhället relaterat till människors läsning. De menar att läsningen bland dagens människor minskar till följd av den snabba tekniska utvecklingen av bildbaserade medier men att det samtidigt fortfarande är mycket viktigt att läsa för att få *kunskap, upplevelser, allmänbildning* och kunna *hävda sig* i samhället. Flera anser dock att det görs för lite från samhällets sida för att öka läsningen hos folket. Det är dock möjligt att intervjupersonerna anpassar svaret på denna fråga till vad de tror att vi som blivande bibliotekarier vill höra, men med tanke på vad de tidigare berättat om sina egna läsupplevelser verkar dessa åsikter ändå till stor del vara deras egna.

För att få reda på vad respondenterna i båda grupperna förknippar yrkesgrupper som läser mycket eller arbetar med litteratur på ett eller annat sätt med gav vi dem frågan om de kan associera fritt kring vad som utmärker denna "människotyp". Vi inser att detta inte bör betraktas som en konkret fråga och att det finns många olika slags yrken där man hanterar litteratur på ett eller annat sätt. Det är främst akademikermännen som ger svar på frågan, kanske beroende på att dessa verkar göra en klarare åtskillnad mellan sig själva som tekniker och personer som sysslar med litteratur än vad *näringslivsmännen* gör. Forskningseffekten blir här uppenbar då respondenterna ofta associerar direkt till bibliotekarieyrket och anspelar då på den "tråkighetsstämpel" de anser att detta har. Vanligast är att intervjupersonerna talar om *flummiga, introverta* och *tråkiga* människor. Egenskaper som *översitteri* och *intellektualism* nämns även av vissa. Andra lyfter dock fram mer positiva egenskaper som *god empatisk förmåga, bred insikt i andra människors liv, underhållande kvaliteter, stort ordförråd* och *lätthet för att uttrycka känslor*.

Männen i *näringslivsgruppen* tar främst fasta på de positiva egenskaper som de anser att bildade människor besitter. Sådana människor uppfattar de som kunniga och roliga att diskutera med. Flera av männen i denna grupp tycks uppleva sig själva som bildade till följd av sina universitetsstudier och verkar som tidigare nämnts inte distansera sig själva från människor som sysslar med litteratur på samma sätt som *akademikermännen*.

Analys

Inledning

Vi har valt att redovisa vår analys dels genom att skissera fyra *idealtyper* som vi urskiljt i intervjumaterialet och dels genom att diskutera kring ett antal teman, vilka vi kopplar till våra teoretiska utgångspunkter och den litteratur vi tidigare redovisat för. Termen *idealtyp* är hämtad från den tyska sociologen Max Weber och termen innebär att man renodlar vissa drag i en företeelse för att lättare kunna skapa överskådlighet (Repstad, 1999, sid. 109). Våra idealtyper speglar inte några enskilda ”verkliga” personer i undersökningen, utan är baserade på personlighetsdrag och åsikter vi urskiljt hos flera av intervjupersonerna. När vi skapat denna typologi har vi tagit fasta på personernas livsvärld och inställning till omvärlden som vi anser att de gett uttryck för kopplat till deras förhållande till litteratur och läsning. De idealtyper vi funnit har fått namnen *Humanisten*, *Specialisten*, *Karriärlisten* och *Traditionalisten*.

”Humanisten”

Humanisten är 50 år och arbetar som tekniklärare på en högskola. Han är en engagerad och aktiv person med ledarpositioner i flera olika föreningar och råd både på och utanför arbetsplatsen. Han lägger ned mycket tid och energi på sitt arbete och har ibland svårt att säga nej på förfrågningar som innebär att ytterligare fritid går om intet. Helst av allt skulle humanisten spendera mer tid med sin familj som han värdesätter mycket. Detta har gjort att han gör stark åtskillnad mellan fritid och arbete och familjen sätts alltid i första rummet! Humanistens fru arbetar på ett museum och tillsammans har de tre barn som alla är i nedre tonåren. De bor strax utanför staden i vilken högskolan ligger. Humanistens mamma var under sonens uppväxt hemmafru och pappan var arbetare. Bildning och litteratur var högt värderade i humanistens hem. Bokhyllorna gapade dock tomma med undantag för ett uppslagsverk i halvfranska band. Familjen nyttjade dock biblioteket i hög utsträckning och läsning var viktigt för arbetargrabben under uppväxten. Mamman läste även för honom innan han själv kunde. Skolan gick bra och humanisten valde livsriktning tidigt och gick tekniskt gymnasium. Efter det arbetade han några år men hade dock ytterligare ambitioner, ville skaffa sig en gedigen högskoleutbildning och ett bra arbete. Humanisten började således studera till civilingenjör på teknisk högskola men valde bort ”markanden” och började därför att forska och undervisa.

Humanisten är tämligen intresserad av kultur, han besöker teater och opera någon gång per halvår och går ofta på bio och då oftast tillsammans med familjen. Han försöker hålla sig a` jour inom den kulturella debatten genom att ta del av kulturtidskrifter, TV- och radioprogram och tycker att Sveriges radio och television har det bästa utbudet. Han läser ganska mycket svenska samtidsromaner eftersom det finns många intressanta svenska kvinnliga och manliga författare vars alster ofta borgar för en viss litterär kvalitet, särskilt generationsskildringar som ger möjlighet till identifikation. Dessa prosaverk och biografier kan även skildra kvinnors liv och öden vilka humanisten tycker är intressanta att ta del av. Han tycker dock om att variera sig och läser därför även t.ex. deckare och lyrik. En viktig drivkraft för humanisten när det gäller läsning är den verklighetsflykt som litteraturen skänker samt speglingen av den egna personen och det egna livet. Läsningen av en bra bok (och även andra kulturella uttryck) skall

helst inte enbart vara underhållande utan alstra tankar om livet. En annan viktig faktor är att *lära sig något* av litteraturen och oftast är det historiska händelser som intresserar humanisten.

Ibland kan humanisten känna att personer som inte känner honom betraktar honom som en ”insnöad” teknikfantast som inte förstår sig på kultur. Detta kan göra honom något förnärad och därför ger han sig gärna in i diskussioner om ny litteratur och försöker hänga med i aktuella händelser inom kulturvärlden.

”Specialisten”

Specialisten som är 40 år arbetar sedan en tid på högskolan som lärare och forskare inom teknikområdet. Han är uppväxt i ett hem där båda föräldrarna är akademiker. Dessa har invandrat från ett annat europeiskt land men har bott i Sverige i många år. Specialisten lever i ett sambo- förhållande med en kvinna som är mellanstadielärare och de har ett gemensamt barn. Paret är bosatta i stan där högskolan på vilken mannen arbetar ligger. Specialisten kännetecknas av sitt helhjärtade engagemang; han går in för det som intresserar honom med liv och lust och hans liv präglas av aktivitet och rörelse. Han har ofta olika småprojekt på gång och innehar även ett övergripande intresse för djur och natur.

På arbetsplatsen är han en ”gatekeeper” som förser andra med information och tjänster inom området han själv är insatt i och kan hjälpa till med och på fritiden har han en hobby som påverkar hans liv i stor utsträckning. Specialistens utländska härkomst har delvis kommit att prägla hans val av litteratur och även hans övriga kulturvanor, han försöker ta del av och lära sig om föräldrarnas hemlandskultur i mångt och mycket. I föräldrahemmet har det funnits mycket litteratur och samtal härom har ofta förekommit, vilket inneburit att biblioteket och andra kulturinstitutioner har besökts flitigt. Specialisten tyckte att det var roligt att läsa som barn och tonåring och hemmet var välförsett med litteratur. Han såg det som en självklarhet att fortsätta studierna efter grundskolan. Han gick således direkt efter naturvetenskaplig linje på gymnasiet till teknisk högskola.

Mycket av den läsning specialisten företar sig är relaterad till yrket och intresset för teknik inkräktar ibland på fritiden. På fritiden försöker han dock vara ute så mycket som möjligt och när han läser är det i första hand facklitteratur och tidskrifter som har anknytning till natur. Även hans val av t.ex. filmer och TV-program färgas av detta naturintresse. Specialisten läser oftast för att lära men underhållningsaspekten är också till viss del viktig. Han använder dock framför allt litteratur i konkreta syften och vid specifika informationsbehov t.ex. för att hålla ett föredrag. Hans härkomst har även gjort att han läser mycket historisk litteratur (fack- och skönlitteratur) som har anknytning till föräldrarnas hemland. Han tycker att kulturutbudet i staden är något magert, t.ex. är konsertutbudet för dåligt. Han tycker att det är viktigt att känna till den litterära kanon som finns men läser inte många ”klassiker” idag. Han vill att hans eget barn skall läsa mycket och ser det som sin uppgift att inspirera till läsning. Specialisten och sambon diskuterar dock inte litteratur i någon större utsträckning i hemmet. Ibland får han höra att han är för ensidig i sina intressen men det gör honom inget.

”Karriäristen”

Karriäristen har precis fyllt 35 år och är gift med en kvinna som arbetar på ett företag inom samma bransch som han själv. Paret har två småbarn och bor och arbetar i staden. Karriäristen

har gott självförtroende, har inga problem med att göra sin röst hörd och har hunnit skaffa sig mångårig erfarenhet från arbete inom näringslivet. Han har dock även god förmåga att lyssna och andra goda ledaregenskaper vilket gett honom den ledande positionen i ett mindre företag med ca 20 personer anställda. Detta har tagit honom några år och han har bytt arbete vid upprepade tillfälle och på så sätt ”klättrat” uppför karriärstegen steg för steg. Karriäristen kan ibland tycka att arbetet tar lite väl mycket av han liv i anspråk och att det ibland kan bli för mycket stress, men han inser ändå att det krävs en del försakelser om man vill skaffa sig en hög ställning i samhället. Helst av allt skulle han dock syssla mer med sin hobby och förstås umgås med sin familj.

Karriäristen saknar högre utbildning och efter gymnasiet var det arbete som gällde. Hans föräldrar var båda tjänstemän, fast mamman var hemma under hans uppväxt och pappan arbetade mycket under samma tid. Under uppväxten var för övrigt inte litteratur det som karriäristen i första hand var intresserad av utan det var snarare idrott som intresserade. Mamman läste mycket barnböcker för honom men när han själv började läsa var inte omfattningen särskilt stor. Ju äldre han blev desto mindre läste han. Mamman var den i familjen som annars läste skönlitteratur medan fadern snarare läste tidskrifter och facklitteratur. I hemmet saknades det inte böcker utan det var snarare ointresse som gjorde att karriäristen valde att inte läsa så mycket.

När karriäristen går på kulturevenemang eller läser är det för att *roa sig* och *koppla av*. Ibland är det snarare för sällskapet skull han går än för själva evenemanget. Han gillar att läsa de populära ”bästsäljarna” på marknaden som oftast är skrivna av amerikanska författare och han köper ofta en uppsättning böcker att välja mellan hemma när han är på resande fot. Han har heller inget emot att läsa på engelska eftersom det är ett bra sätt att hålla språkkunskaperna uppdaterade, vilket är viktigt i hans yrke. Karriäristen vill att böckerna han läser skall ha en handling som är logiskt och övertygande skriven. Det är inte sällan som karriäristen ser en film och sedan vill läsa romanen på vilken den är baserad. I hemmet har de även skaffat digital-TV för att utöka antalet kanaler med bra film- och sportutbud. Karriäristen besöker inte biblioteket och tycker sig inte ha något speciellt behov av att låna medier. Hans familj brukar dock besöka biblioteket ibland och de brukar hitta mycket roligt där, vilket han tycker är bra. Han anser att det är viktigt att barnen läser böcker för att lära sig saker eftersom TV, video och Internet minskar vår förmåga att vara kreativa. Ibland ställer han sig dock frågan om det inte vore på sin plats med folkbibliotek i privat regi där en liten avgift kunde tas ut per utlåning och som hade ett bestånd som mer svarade mot samhällets efterfrågan.

Inom karriäristens yrkesområde finns många intressanta biografier och facklitteratur skriven som han anser är viktig att läsa. Han brukar tipsa sina medarbetare om bra litteratur inom området och han ser det som sin uppgift att hålla sig á jour med ny litteratur som kommer ut inom ”management-området”.

”Traditionalisten”

Traditionalisten är 55 år och lever med sin hustru i en villa utanför staden där båda arbetar. Han är chef över en av avdelningarna på ett större företag där han handskas med både varor och människor. Med sin hustru som arbetar som sjuksköterska har han tre vuxna välutbildade barn som alla har flyttat hemifrån. Traditionalisten har en gedigen universitetsutbildning inom såväl humaniora som samhällsvetenskap, men dock inte någon som direkt anknyter till hans nuvarande position. Han har istället förkovrat sig genom ett flertal vidareutbildningar inom

ledarskapsområdet. Som person är han godmodig och ödmjuk vilket kan bero på att han känner sig tillfreds med sig själv och sin livssituation efter ett långt och framgångsrikt yrkesliv. Han ser fram emot den stundande pensionen när han kommer att kunna ägna sig helhjärtat åt sin favoritsysselsättning som är segling.

Traditionalistens far var småföretagare och hade "arbetat sig upp med två tomma händer" och med denna bakgrund i bagaget präglas traditionalisten av en optimism och framtidstro som hjälper honom att tackla motgångar både i yrkes- och privatlivet. Han har ingen stor umgängeskrets eftersom han föredrar ett fåtal nära och trofasta vänner som han länge har haft med sig på livets stig. I barndomshemmet fanns inga större boksamlingar men båda föräldrarna läste ändå en del underhållande och "klassisk" skönlitteratur av både svenska och utländska författare. Själv upplevde han böcker som tämligen viktiga under sin barndom och tonår och han tyckte det var spännande att möta främmande platser och människor i litteraturen. Idag läser traditionalisten delvis samma slags litteratur som sina föräldrar men även kriminalromaner med psykologisk underton lockar till läsning. Den främsta anledningen till läsningen för honom är avslappning och underhållning men han ser gärna att handlingen ger möjligheter till självreflektion och eftertanke. I sitt yrkesliv läser han facklitteratur inom relevanta ämnen för att kunna tipsa sina medarbetare om bra och användbar litteratur i syfte att höja kompetensen inom företaget.

Traditionalisten är ordförande i segelsällskapet han tillhör och mycket tid går givetvis åt till aktiviteter inom denna verksamhet. Därför känner han heller inte något stort behov av att utnyttja de kulturella faciliteter som står till buds i hemstaden, men det händer dock att han och hustrun besöker opera eller teater i goda vänners lag, vilket han uppskattar mycket.

Traditionalisten besöker sällan folkbiblioteket men har en stark känsla för biblioteket som institution, en mötesplats och resurs i fråga om olika medier. Han tycker att beståndet har en fantastisk bredd som ger alla människor oavsett social tillhörighet möjlighet till allmänbildning. Han ser sig själv som en traditionalist såtillvida att han anser att varje människa har ett ansvar att skaffa sig en ordentlig bildning genom att läsa litteratur, vilket kommer att vara viktigt även i "IT-samhället". När han någon enstaka gång besöker biblioteket förväntar han sig god personlig service av bibliotekarien och vill gärna bli tipsad om en bok som motsvarar hans önskemål.

Varför männen läser: Social bakgrund

Flertalet av de "äldre" intervjupersonerna i *akademikergruppen* är som tidigare nämnts födda under 1950-talet i arbetarklasshem. De flesta av fäderna till dessa personer har varit anställda lönearbetare och mödrarna har varit hemmafruar. Det var fortfarande vanligt vid denna tid att arbetarmännen kunde försörja sina familjer på sin lön, även om en hel del kvinnor hade kommit ut på arbetsmarknaden i samband med bristen på manlig arbetskraft under andra världskriget (Hirdman, 1992, sid. 199-203) Vi uppfattar det som att dessa respondenter anser sig ha sina rötter och sin identitet i arbetarklassen. Det verkar dock finnas skillnader hos respondenterna i sättet att framställa sina föräldrars yrkestillhörighet såtillvida att vissa använder mer generella termer som "arbetare" medan andra nämner själva yrket. Vi tolkar det som att akademikermännen tar fasta på skillnaderna mellan föräldrarnas sociala identitet och den egna genom att framställa akademiker–arbetare som en dikotomi.

Ronny Ambjörnsson diskuterar i sin bok *Den skötsamme arbetaren* (1998, sid. 19) det skötsamhets- och bildningsideal som han menar växte fram under 1900-talets första årtionden med utgångspunkt i fackföreningar, nykterhetsloger och bildningsorganisationer. Dessa ideal skapades delvis av överheten för att skola in arbetarna i industriproduktionens villkor men blev även viktiga i arbetarklassens eget självmedvetande och i kampen för medborgerliga rättigheter. Dessa ideal kom att påverka mentaliteten inom stora delar av arbetarklassen och Ronny Ambjörnsson drar paralleller till sin egen uppväxt i en arbetarstadsdel i Göteborg, där han menar att dessa ideal gjorde sig gällande. Särskilt fadern personifierade dessa tankar genom sina ständiga självstudier som han menade bidrog till att skaffa honom en överblick över den värld han levde i. Han intresserade sig för naturskildringar och teknisk litteratur, vilket överensstämde med den framstegstro han hade och som var en del av samhällsandan vid denna tid.

Romulo Enmark (1990) har undersökt arbetarnas syn på fritidsläsning och självbildning i den göteborgska arbetarstadsdelen Annedal under 1930-talet och renodlar fyra idealtyper: den *folkliga* inställningen som uppskattade att barnen var duktiga och väluppfostrade i skolan samt ägnade sig åt ett visst mått av fritidsläsning för att bli allmänbildade, vilket dock inte fick gå till överdrift; den *karriäristiska* inställningen som gick ut på att man skulle utbilda sig utanför det formella skolsystemet för att kunna höja sig ur sin klass och därmed själv tjäna på sina självstudier; den *liberala/socialdemokratiska* inställningen som hade en positiv inställning till formell utbildning för att förändra villkoren för hela arbetarklassen och särskilt till de mer politiskt medvetna självstudierna inom folkrörelsernas verksamhet samt slutligen den *radikala/kommunistiska* inställningen som ifrågasatte det ”borgerliga” utbildningssystemet och istället förespråkade ideologiska studier inom den egna politiska rörelsen.

Om man kopplar dessa idealtyper till den inställning som Ronny Ambjörnsson urskilde hos sina föräldrar så kan hans pappas inställning till sin egen läsning hänföras till den folkliga kategorin medan pappans inställning till sonens studier snarare var karriäristisk. Flera av våra intervjupersoner i *akademikergruppen* menar att böcker var viktiga för deras föräldrar och att ett bildningsideal rådde i hemmet. Till skillnad från Ronny Ambjörnsson lyfter våra informanter ofta fram sina mammor som de som läste mest i hemmet, men de skildrar dem sällan som läsande förebilder, kanske till följd av deras ”kvinnliga” läspreferenser. Få av intervjupersonerna har haft tillgång till en större mängd vuxenlitteratur hemma i bokhyllan, men istället varit desto flitigare biblioteksbesökare.

Wåhlin & Asplund Carlsson (1994) är två forskare som betonar sambandet mellan familjens inställning till och agerande kring litteratur och barnens läsaktivitet och läsintresse. De tar även fasta på vikten av vilken sorts litteratur som finns i hemmet, vilket varierar med socioekonomisk status och utbildningsnivå och därför innebär skilda läsförutsättningar för barn inom olika samhällsklasser (sid. 114-115). Seilman (1995) betonar vikten av att vuxna diskuterar sin läsning med varandra och med barnen för att visa att läsning inte är någon isolerad aktivitet utan en social sådan. Han hänvisar till flera forskare som menar att sådana samtal har goda effekter på såväl läslust som läskompetens (sid. 31). Få av våra intervjupersoner uppger att de samtalat med sina föräldrar om böcker eller läsoplevelser under barndomen men ett par nämner att de fått boktips av föräldrarna.

Det är dock inte bara den direkta förmedlingen av litteratur som påverkar barns läslust enligt Seilman utan även att de erbjuds ett brett fritids- och kulturutbud i övrigt, vilket tycks vara vanligare i familjer där föräldrarna har akademisk utbildning (sid. 115, 139-140). Vi har inte

tillräcklig kunskap om intervjupersonernas fritidsaktiviteter eller kulturella engagemang i barndomen för att kunna uttala oss om hur detta har påverkat deras läsning. Två av männen i *akademikergruppen* har dock tillsammans med sina föräldrar besökt bibliotek och lånat böcker och båda läser även idag förhållandevis mycket och varierad litteratur. De två unga män som uppger att de läst lite som barn har båda varit mycket aktiva inom någon lagidrott, vilket stämmer med Seilmans undersökningsresultat, där de män som endast haft ett fritidsintresse under barndomen sällan läste mycket. Varken Wåhlin & Asplund Carlsson eller Seilman berör dock eventuella skillnader mellan mammors och pappors betydelse för barnens läsning.

Ronny Ambjörnsson uppmuntrades att studera på läroverket där de flesta studenterna var medelklassöner och skulle sedan fortsätta på teknisk högskola för att bli ingenjör, vilket dock inte blev fallet. Ingenjörsvyrket uppfattades av pappan som ett ”riktigt” yrke med anknytning till arbetarklassens kroppsarbete såtillvida att ingenjörer deltar i konstruktionen av olika ting. Ronny Ambjörnsson skildrar sin ”klassresa” från föräldrahemmets arbetaridentitet till sin akademiska ställning som en delvis plågsam process, vilken har inneburit att han inte känner sig riktig hemma varken i arbetarklassen eller i universitetsvärlden. Detta kan bero på att han valde att göra karriär inom humaniora vilket kanske låg längre ifrån arbetarklassens ideal än ingenjörsvyrket.

Intervjupersonerna i vår undersökning problematiserar inte den klassresa de har företagit sig till sin nuvarande ställning som högskolelärare inom tekniska ämnen från sitt ursprung i arbetarklassen, vilket kanske beror på att de identifierar sig själva som ingenjörer i första hand och högskolelärare först i andra hand. Ingenjörsvyrket skulle då som nämnts kunna betraktas som ett förhållandevis naturligt yrkesval för en läsbegåvad arbetarson och det är möjligt att denna studiekarriär var ännu vanligare för pojkar i arbetarklassen under det sena 1960-talet än under 1950-talet då Ronny Ambjörnsson började studera. Fram till slutet av 1960-talet skedde en ständig ökning av andelen arbetarklassungdomar som gick vidare till högskola och universitet men därefter har denna andel minskat även om allt fler personer med bakgrund i arbetarklassen börjar studera i absoluta tal (SOU 1993:85, sid. 177 och HSV & SCB 2000). I så fall är det inte konstigt att ingen av männen kommenterar sin ”klassresa”, men det skulle även kunna vara så att de upplevde och reflekterade över denna då den pågick, men när de nu anser sig ha nått resans mål kanske det inte längre känns relevant att fundera över denna process.

Männen i *näringslivsgruppen* har genomgående sitt ursprung i familjer där fäderna varit småföretagare. Ingen av dessa intervjupersoner har karakteriserat sina fäder som ”arbetare”, vilket de kanske inte heller kan kallas även om deras arbete har krävt en hel del fysiskt arbete, utan har lyft fram deras entreprenörskap kanske för att betona kopplingen till det egna yrkesvalet. Även om fäderna har drivit småföretag är det dock få av dem som har haft en hög formell utbildning, men liksom i *akademikermännens* hem har läsning och utbildning uppmuntrats även om det inte heller här har rått något direkt ”intellektuellt” klimat. Kanske skulle man kunna hänföra synen på bildning och läsande i dessa mäns hem till Enmarks karriäristiska idealtyp där individer med förutsättningar för studier bör använda sig av dessa för att uppnå en högre ställning än den de är födda in i. Den ”folkliga” inställningen skulle även kunna passa in i *näringslivsmännens* föräldrahem såtillvida att skolarbete och ett visst mått av fritidsläsning uppmuntrades.

Om vi försöker tillämpa Pierre Bourdieus tankar om att olika samhällsklasser innehar olika former av kulturellt och ekonomiskt kapital och därmed skilda habitus skulle detta kunna

innebära att *akademikermännen* i sitt barndomshem hade tillgång till en viss form av kulturellt kapital men att de genom utbildning och erfarenheter har skaffat sig andra former av kapital och därmed förändrat sin habitus. Samtliga verkar läsa annan litteratur och ha andra kulturvanor än vad deras föräldrar hade under deras barndom, vilket naturligtvis även kan bero på att de lever i en annan tid men troligen till stor del har att göra med *akademikermännens* förändrade ekonomiska förutsättningar och förändrade habitus vilket gjort de möjligt för dem att erhålla ett annat kulturellt kapital än föräldrarna. Vad gäller männen i *näringslivsgruppen* så har även dessa skaffat sig ett annat kulturellt kapital än det deras föräldrar innehade, men vi uppfattar det ändå inte som att dessa män har gjort en ”klassresa” på samma sätt som *akademikermännen* och att deras kulturella och ekonomiska kapital därför inte skiljer sig lika mycket från deras föräldrars.

Varför männen läser: Utbildning, yrke och sociala kontakter

Utbildning spelar enligt Bourdieu stor roll för människors möjligheter att tillskansa sig mer eller ett annat slags kulturellt kapital än det som de har med sig från sin sociala bakgrund. Av männen i *akademikergruppen* har samtliga utbildning på universitet eller teknisk högskola bakom sig, främst i tekniska eller naturvetenskapliga ämnen. Av männen i *näringslivsgruppen* har de flesta universitets- eller högskoleutbildning inom antingen samhällsvetenskapliga ämnen som företagsekonomi och statistik eller inom naturvetenskapliga. En av männen i denna grupp har arbetat sig upp till sin position och genomgått internutbildningar men har ingen formell högskoleutbildning. Det är svårt att uttala sig generellt om intervjupersonernas utbildningar och vilket kulturellt kapital dessa skulle kunna förmedla till sina studenter, eftersom samma utbildningar kan skilja sig åt på olika orter, under olika perioder och beroende på vem som undervisar. Dessutom har männen mer eller mindre olika utbildningar även inom respektive grupp.

Vi vågar oss dock på att hävda att sådant kulturellt kapital som har med litteratur och läsning att göra i högre utsträckning förmedlas via samhällsvetenskapliga och humanistiska studier än via tekniska eller naturvetenskapliga beroende på det svenska utbildningssystemets uppbyggnad. I så fall skulle männen i *näringslivsgruppen* vara innehavare av ett större kulturellt kapital än *akademikergruppens* män eftersom dessa oftare har genomgått samhällsvetenskapliga studier. Det rör sig dock främst om ekonomiska och statistiska studier vilka till stor del baseras på matematik och därför kanske dessa studier inte förmedlar mer kulturellt kapital än rent tekniska eller naturvetenskapliga studier. Vi tycker oss heller inte se att männen i *näringslivsgruppen* innehar ett större kulturellt kapital såsom vi tolkar detta begrepp än männen i *akademikergruppen* vare sig vad gäller litteraturvanor eller deltagande i andra kulturaktiviteter.

Arbetsmiljön som männen i de båda grupperna vistas i skiljer sig åt på olika sätt. Inom näringslivet är det primära målet att producera varor eller tjänster, vilket ska ske så kostnadseffektivt som möjligt för att företagen ska överleva i konkurrensen med andra företag på marknaden. Om man som Bourdieu förutsätter att det råder en viss motsättning mellan ekonomiskt och kulturellt kapital hos individer och grupper, även om det ena kan vara en förutsättning för det andra, kan man tänka sig att människor som i sitt yrke och privatliv ofta befattar sig med ekonomiskt kapital har mindre intresse av att bygga upp sitt kulturella kapital. Ett par av männen i näringslivsgruppen ger också uttryck för ”kommersiella” värderingar som exempelvis att bibliotek för att bli konkurrenskraftiga bör anpassa sig mer efter sina användare och i vissa fall ta betalt för sina tjänster.

De flesta männen i *näringslivsgruppen* liksom nästan samtliga i *akademikergruppen* betonar dock bibliotekens demokratiska roll såtillvida att de erbjuder gratis tillgång till litteratur vilket möjliggör bildning för människor inom olika samhällsskikt. De av *näringslivsmännen* som uttrycker "humanistiska" och demokratiska värderingar gör det med större eftertryck än *akademikermännen*, vilket kan bero på att de verkligen har en sådan inställning, men även på att de vill anpassa sina svar till oss som studenter på bibliotekshögskolan eftersom de tror att vi inte förväntar oss att de ska ha denna inställning. Ingen av dem kommer dock in på att människor med olika bakgrund kan tänkas ha olika mängd eller slag av kulturellt kapital, vilket med Bourdieus synsätt skulle innebära att exempelvis människor med arbetarklassbakgrund skulle ha svårare att ta till sig samhällets utbud av information och utbildningar där normen kan sägas vara den "bildade" medelklassens. Flera av männen i *näringslivsgruppen* har ju sina rötter i småföretagarhem med tämligen enkla förhållanden, men har genom utbildning och/eller yrkeskarriär lyckats etablera sig i ledande positioner inom lokalsamhällets näringsliv och upplever kanske därför att detta är möjligt för alla människor, bara viljan finns.

Högskolevärldens viktigaste uppgift ska till skillnad från företagsvärlden vara att förmedla kunskaper till människor som vill ha en konkurrenskraftig utbildning, vilket även näringslivet och statsmakten efterfrågar. Inom högskole- och universitetsvärlden ska det satsas både på forskning som är och som inte är direkt vinstbringande (exempelvis inom humaniora), vilket knappast sker inom näringslivet, och olika idéer och åsikter ska främjas utan direkt politisk eller ekonomisk inblandning. Samtidigt sker dock ett betydande samarbete mellan högskolan och näringslivet genom att företagen ger bidrag till sådan forskning inom högskolan som de efterfrågar och därmed även till viss del styr forskningens inriktning (SOU 1996:29, sid. 294-295 och SOU 1996:70). Universitets- och högskolevärlden kan enligt vår uppfattning dock fortfarande sägas utgöra en mer "kulturell" miljö än företagsvärlden och Bourdieu menar som tidigare nämnts att universitetslärare innehar mer kulturellt kapital än ledare inom näringslivet. Det kulturella kapitalet skiljer sig dock som nämnts mellan olika institutioner och ämnen och därför kanske inte den institution som männen i vår undersökning arbetar vid tillhör den mest kulturella. Den aktuella högskolan tillhör inte heller de mest anrika i landet, vilket även detta kan innebära att en "lägre" grad av kulturellt kapital förmedlas vid dess olika utbildningar.

Trots detta verkar *akademikermännen* i jämförelse med männen i *näringslivsgruppen* vara mer medvetna om vad som av samhället betraktas som "finkultur" och "god" litteratur, vilket vi tolkar som att den miljö de verkar i påverkar deras innehav av och medvetenhet om det kulturella kapitalet. Männen i *näringslivsgruppen* tycks dock inte uppleva att de har lägre kulturellt kapital än någon annan mansgrupp i samhället och är stolta över att de främst läser bestsellerböcker och sällan går på teater eller opera. Detta kan bero på att de som chefer vid olika företag har ett större mått av såväl ekonomiskt som socialt kapital (kontakter med andra människor som kan gynna dem i olika situationer) än männen i akademikergruppen. *Akademikermännen* verkar däremot till skillnad från *näringslivsmännen* ha ett behov av att framstå som kulturella inför oss som kommer från bibliotekshögskolan, vilket visar på deras medvetenhet om att olika universitetsämnen tillmäts olika mängd kulturellt kapital.

Redan vid vårt urval av män hade vi en idé om att *ålder* var en faktor som skulle kunna spela en roll för vad, hur och varför män läser, men att den troligen skulle vara underordnad yrkes- och utbildningskategorierna. Att ålder på något sätt skulle spela roll i detta sammanhang anser vi beror på att människor som växer upp under olika perioder påverkas av rådande samhällsvärderingar som har sitt ursprung i bl. a. välfärdsnivå och politiska trender. Dessa

värderingar genomsyrar utbildningssystem och andra samhällsinstitutioner och påverkar därmed även vad som anses värdefullt inom kultur- och litteraturområdet, även om det samtidigt alltid finns motkrafter som tar ställning mot rådande värderingar. Vi har en inte särskilt avancerad tes om att synen på kunskap och bildning har förändrats under de perioder som våra intervjupersoner vuxit upp, d.v.s. 1950-1970-talen, vilken vi dock har svårt att belägga med hjälp av forskning. Med utgångspunkt i exempelvis grund- och gymnasieskolans kursplaner eller SAB:s klassifikationssystem torde man dock kunna hävda att humanioras betydelse för människors utbildning och allmänbildning tidigare har varit större men successivt minskat till förmån för mer ”nyttiga” kunskaper inom natur- och samhällsvetenskap.

Nästan samtliga intervjupersoner har som nämnts utbildningar antingen inom tekniska, naturvetenskapliga eller samhällsvetenskapliga områden och ingen av dem kan därför betraktas som en renodlad humanist. Ändå tycker vi oss se en skillnad i intervjupersonernas litteraturpreferenser och samhällssyn som delvis kan hänföras till ålder, vilket kanske skulle kunna tolkas som att de äldre och yngre männen har olika kulturella kapital beroende på att de vuxit upp under skilda tidsperioder. De äldre intervjupersonerna inom båda grupperna ger oftare explicit uttryck för ett djupare litteraturintresse och är mer benägna att betona vikten av läsning och studier för människors allmänbildning, vilket dock inte behöver innebära att skillnaderna verkligen är så stora mellan åldersgrupperna. De yngre männen kanske väljer att uttrycka sig och framställa sig själva på ett mer lättsamt sätt, vilket påverkar vår tolkning av vad läsningen betyder för dem.

Vad gäller valet av litteratur och kulturaktiviteter är det dock vanligare att de äldre männen läser svenska/utländska, samtida/klassiska ”kvalitetsförfattare” samt att de besöker ”finkulturella” aktiviteter som teater och opera, vilket är mycket sällsynt bland de yngre männen. Dessa är å andra sidan mer frekventa biobesökare men det rör sig då främst om underhållande filmer i actiongenren, vilket för övrigt även de flesta av de äldre männen som går på bio föredrar. Vad gäller de yngre människors läsval faller det oftare på endast facklitteratur i ämnen som intresserar dem eller skönlitteratur inom Thriller- eller Fantasy-genrerna. Endast en av de yngre männen läser klassiska svenska författare medan två intresserar sig för historisk litteratur, vilka således ligger närmast de äldre männen i sina läsvanor.

Beträffande *sociala kontakter* uppger flera av de äldre männen i *näringslivsgruppen* att deras umgänge består av ett fåtal nära vänner, vilka ofta har liknande yrke och utbildning som de själva. Samtidigt är dessa intervjupersoner medlemmar i en förening som erbjuder ett nätverk av kontakter som kan gynna dem i yrkeslivssammanhang, men troligen även i andra livssituationer. De yngre männen uppger att de har förhållandevis stora umgängeskretsar som dock inte verkar bestå av personer inom samma branschområde som de själva, men ofta med likvärdig ställning i ett företag. Bourdieu talar i sitt verk *Distinktionen* om ”socialt kapital”, vilket han definierar som följer (1986, sid. 272-273):

[...] ett kapital av kontakter, relationer och umgängeskretsar varifrån man vid behov kan hämta erforderligt ”stöd”, ett anseendets och respektabilitetens kapital som ofta är oundgängligt för att vinna och behålla det respektabla samhällets förtroende – och därigenom en krets av klienter – och som kan ge utdelning i exempelvis en politisk karriär.

Den nämnda föreningen sysslar även med välgörenhet, vilket kan vara en förklaring till att flera av dessa män betonar vikten av alla människors möjlighet att bilda sig och bibliotekets viktiga roll för detta. Borgerliga välgörenhetsorganisationer och enskilda donatorer stod

bakom flera lånebibliotek avsedda för arbetarklassens bildning och disciplinering till skötsamma arbetare under senare delen av 1800- och början av 1900-talet. Det är därför möjligt att männen i näringslivsgruppen har anammat denna borgerlighetens vilja att hjälpa sämre lottade medmänniskor, även om det kring sekelskiftet till stor del handlade om att skola in arbetarklassen i medelklassens normsystem och se till att de fick en så pass dräglig tillvaro att de inte drevs till samhällsomstörtande verksamhet (Torstensson, 1994, sid. 9-10).

Akademikermännens umgänge finns till viss del bland kollegor inom yrkesgruppen och bland andra akademiker av olika slag, men de flesta har en blandad bekantskapskrets där såväl barndomsvänner som grannar ingår, vilket tycks skilja sig från männen i näringslivsgruppen. Dessa män kan då sägas befinna sig i ett socialt sammanhang bestående av människor med olika kulturellt och ekonomiskt kapital, vilket säkert influerar både dem själva och deras vänner på olika sätt. En man i akademikergruppen har en nära vän som är arbetare med vilken han diskuterar och får tips om litteratur och dessa båda personer tycks inneha liknande kulturellt kapital. Detta motsäger Bourdieus generaliseringar om kulturellt kapital inom olika samhällsklasser, men naturligtvis finns det alltid ett visst antal individer som på olika sätt avviker från det beteende som utmärker den grupp de kan sägas tillhöra. Sammanfattningsvis tolkar vi *näringslivsmännen* som mer lika varandra i sina litteratur- och kulturvanor än *akademikermännen*, vilket delvis kan bero på att de förra oftare har vänner med liknande livssituation och bakgrund än männen i akademikergruppen vilka har ett mer varierat umgänge.

Den amerikanska forskaren Elfreda Chatman (2001) diskuterar i en artikel referensgruppsteoriens användbarhet inom Biblioteks- och informationsvetenskaplig forskning. Chatman menar att den eller de grupper som människor identifierar sig med har betydelse för vilka informationsbehov de har och hur de använder sig av information, vilket är viktigt för informationsförmedlare att känna till för att kunna erbjuda olika slags människor den information de behöver. Att den eller de sociala grupper människor identifierar sig med spelar roll för deras informationsbeteende tycker vi oss märka i vår undersökning av de båda mansgruppernas förhållande till litteratur. Nuvarande familj, kollegor och bekantskapskrets tycks spela större roll för hur, vad och varför de läser eller inte läser än vad t. ex. deras sociala bakgrund och utbildning gör.

Varför männen läser: Genusordning och maskuliniteter

När vi befann oss i planeringsstadiet för denna uppsats hade vi en tes om att mansforskningens tankar om olika *mansgrupper och maskuliniteter* skulle gå att applicera på analysen av våra intervjupersoners svar. Vi trodde att det skulle vara möjligt att urskilja olika gemensamma drag för männen i de båda grupperna främst baserade på yrkestillhörighet, men har insett att varje man med hjälp av mansforskningens teoretiska ramverk kan sägas tillhöra flera olika mansgrupper och maskuliniteter. Faktorer som bakgrund, ålder och familjesituation påverkar hur man upplever sin egen identitet som man och hur man agerar i samhället, vilket påverkar andra människors uppfattning om personens maskulinitet.

En man i ledande ställning inom ett företag eller som högskolelärare kan t. ex. trots sin yrkesmässiga ställning sägas tillhöra det Connell kallar en underordnad maskulinitet om han är öppet homosexuell och upplever sig diskriminerad av sin omgivning. Ingen av de män vi intervjuade berättade dock om sin sexuella läggning och även om någon eller några av dem skulle vara homo- eller bisexuella behöver inte det innebära att de upplever sig som

underordnade, särskilt inte om inte omgivningen känner till det och därför inte heller utövar några sanktioner gentemot dem. Som vi tidigare nämnt torde männen i båda intervjugrupperna till följd av sina yrkesmässiga positioner kunna hänföras till den hegemoniska maskuliniteten eftersom de innehar mer ekonomisk makt och högre anseende än vad de flesta män i samhället har. Denna maktaspekt skulle kunna utgöra ett ideal för många män i samhället, men det är tveksamt om de utgör något ideal för män som är mer intresserade av att exempelvis bygga upp en ”manlig” och muskulös kropp eller att ha ett ”machoyrke” som polis eller militär.

Inom olika mansgrupper råder, liksom inom de olika sociala fält Bourdieu urskiljer, skilda värderingar och normer. Genom att diskutera kring vad som kan tänkas utmärka de mansgrupper och maskuliniteter vi urskiljer bland våra intervjupersoner hoppas vi även kunna koppla detta till deras litteratur- och kulturvanor. Vad gäller män och läsning generellt finns det som nämnts ett antal undersökningar som visar på att män i allmänhet och även högutbildade män läser mindre och annan litteratur än kvinnor. Dessutom har forskare tyckt sig urskilja en fientlig attityd till läsning av framförallt skönlitteratur inom vissa mansgrupper. Det är dock svårt att dra slutsatser om hur just läsning och litteratur betraktas av olika mansgrupper med olika maskulinitetsideal. Den överordnade ”hegemoniska maskulinitet” som Connell menar är normen för flertalet män i ett samhälle kanske varken främjar eller tar avstånd från läsning, vilket i så fall kan ge utrymme för olika mansgrupper och individer att utveckla ett eget förhållningssätt. Det är dessutom svårt att urskilja en enhetlig hegemonisk maskulinitet som kan sägas vara förebild för de flesta svenska män.

Vissa egenskaper som makt och styrka betraktas dock fortfarande som ”manliga” i vårt samhälle, även om naturligtvis även kvinnor kan inneha dessa. En maskulinitet som vi tror uppfattas som förebild av både yngre och äldre män är den som återfinns inom den manliga idrottsrörelsen. Manliga idrottsstjärnor har vältränade kroppar och höga inkomster, vilket vi uppfattar som två viktiga faktorer för dagens manlighet. En stor del av Sveriges manliga (såväl som kvinnliga) befolkning utövar dessutom någon form av idrott på sin fritid eller följer sådana som åskådare ”live” eller via massmedier. Detta har *Läsrörelsen* som syftar till att få svenskarna att läsa mer skönlitteratur tagit fasta på då man exempelvis engagerat kända idrottsmän som Thomas Ravelli för att påtala fördelarna med läsning för de icke invigda. På *Läsrörelsens* hemsida (www.lasrorelsen.nu) motiverar han sin läsning på följande sätt:

Jag läser för att drömma mig bort, uppslukas i en annan värld. Det är ett sätt att samla tankarna och att slappna av i en alltmer stressad tid. Man blir mer allmänbildad av läsning, får lättare att uttrycka sig och att göra sin röst hörd.

Forskare har dock urskiljt just vissa grupper av idrottsmän som särskilt ovilliga att läsa och Lars Brink illustrerar detta faktum med exemplet Tomas Brolin, som på frågan om han läste böcker då han var skadad och inte kunde spela fotboll svarade: ”Så sjuk blir jag aldrig!” (Brink, 2000, sid. 21). Även Berg m. fl. (2000) menar i sin magisteruppsats att idrottsmiljön är föga stimulerande vad gäller läsning i allmänhet och skönlitteraturläsning i synnerhet för dess utövare.

Yrkesgrupper som främst använder kroppen i sitt arbete uppfattas troligen som mer manliga i denna bemärkelse än de som utför ett intellektuellt arbete. Varken männen i akademiker- eller näringslivsgruppen kan dock sägas arbeta med kroppen i första hand och kanske därför inte betraktar sig som manliga på det sätt som män med krävande fysiska arbeten kan tänkas göra. Både företagsledare och högskolelärare inom tekniska ämnen är dock oftast män, vilket ändå placerar dem i tämligen renodlade mansgrupper yrkesmässigt. Ekonomi och teknik är

dessutom samhällsområden som fortfarande domineras av män och vi uppfattar de yrkesroller som återfinns inom dessa som tämligen oproblematiska vad gäller mansrollen, till skillnad från kvinnodominerade områden som vård och omsorg (Se t. ex. Nordberg, 1999). Ingen av mansgrupperna verkar heller betrakta läsning som något "omanligt", men vi tycker oss ändå märka en viss skillnad i inställningen till läsning av fack- och skönlitteratur. Läsning av facklitteratur är ett viktigt inslag både i männens utbildning och nuvarande yrke och många läser även mycket facklitteratur på fritiden. Genom denna erhåller de kunskaper i ämnen som intresserar dem. Det är främst männen i *näringslivsgruppen* som på sin fritid läser facklitteratur kopplat till yrket, kanske för att de som chefer känner en skyldighet att förkovra sig och dela med sig av kunskaper till sin personal.

Ett par av de yngre männen som menar att läsning och litteratur har en förhållandevis underordnad betydelse i deras liv läser främst fackböcker i ämnen som intresserar dem med syfte att lära sig något som de kan använda i ett visst sammanhang. Ingen av dem läser skönlitteratur som huvudsakligen behandlar känslor eller relationer mellan människor, utan en spännande handling som tar fart redan på de första sidorna är ett krav för att en bok ska bli läst, vilket stämmer med det typiskt "manliga" läsande som exempelvis Maria Skoglund (1997) urskiljer i sin undersökning av mäns och kvinnors läsning. Dessa läsvanor kanske beror på att yngre män lever ett mer hektiskt liv med fler fritidsaktiviteter och umgänge utanför hemmet än vad äldre män med familj gör och därför inte vill spilla tid på något som enligt dem inte ger utdelning. Det kan dock även handla om att de yngre männen inte anser att läsning av skönlitteratur passar in i den maskulinitet de identifierar sig med och därför väljer att förpassa den egna läsningen till periferin i sina liv.

Vad gäller intervjupersonernas syn på *författarens kön* kan sägas att de flesta av männen inom båda grupperna främst läser manliga författare, även om de själva menar att författarens kön inte har någon betydelse för deras litteraturval. Maria Skoglund (1997) kommer i sin magisteruppsats fram till att männen i hennes undersökning i högre utsträckning än kvinnorna föredrar författare av sitt eget kön. Hon anser dock att de ger uttryck för en omedvetenhet om detta faktum och att de inte heller vet varför de främst väljer manliga författare. I en annan magisteruppsats som Skoglund hänvisar till ger flera manliga intervjupersoner uttryck för uppfattningen att kvinnliga författare till skillnad från manliga främst skriver för läsare av samma kön (sid. 36). Denna uppfattning kommer fram hos en av våra intervjupersoner som tycker om att kunna dra paralleller till sig själv i de personskildringar han läser, något som han menar inte är möjligt i litteratur av och om kvinnor. Endast ett fåtal författare som exempelvis Inger Edelfeldt lyckas enligt intervjupersonen skriva så att det även berör män.

Det är främst männen i *näringslivsgruppen* som uttrycker vari de anser skillnaderna mellan manliga och kvinnliga författares sätt att skriva består, trots att dessa män mer sällan läser kvinnliga författare än akademikermännen. *Akademikermännen* är inte lika säkra på att det råder skillnader mellan manliga och kvinnliga författare och menar ofta att de inte har reflekterat över detta, vilket kan vara ett sätt att slippa ge uttryck för något som de uppfattar som fördomar inför oss. Åsikter som kommer fram i intervjuerna med *näringslivsmännen* är bl. a. att kvinnliga författare oftare skriver om känslor och relationer och att det inte är lika mycket "action" i deras böcker. Den motsatta åsikten kommer dock också fram vad gäller kvinnliga deckarförfattare som av en intervjuperson uppfattas som mer detaljerade och spekulativa i sina våldsskildringar än de manliga.

Uppfattningen att det råder skillnader mellan manligt och kvinnligt skrivande vad gäller form och innehåll är intressant eftersom det faktiskt finns en del genrer som tycks rikta sig främst

till det ena könet, som exempelvis nutidsromantiken och technothrillergenren, vilka är skrivna på de olika sätt som intervjupersonerna i främst näringslivsgruppen menar skiljer manliga och kvinnliga författare. Med ett konstruktivistiskt synsätt på såväl manligt som kvinnligt handlar det naturligtvis om att kvinnor tidigt får lära sig att bli relationsinriktade och vårdande medan män lär sig att ta för sig av vad samhället utanför familjen har att erbjuda i form av prestationer och spänning. När människor ständigt inskolats i denna genusordning vilken därmed reproduceras av varje ny generation, även om förändringar kan och till viss del sker, faller det sig naturligt att kvinnor och män väljer olika slags litteratur, kanske för att kunna identifiera sig med och därmed förstärka den egna könsidentiteten.

I Maria Skoglunds undersökning är männen mer intresserade av böcker med ett seriöst innehåll skrivna av kvalitetsförfattare till skillnad från kvinnorna som oftare föredrar romantiska eller spännande böcker i underhållningsgenren. Även männen är dock mycket intresserade av underhållande böcker (Skoglund, 1997, sid. 23-25, 47). I vår undersökning är det främst männen i *näringslivsgruppen* som är intresserade av spänning och läser böcker i deckare- och thrillergerneerna medan männen i *akademikergruppen* oftare läser mer seriös litteratur av kvalitetsförfattare. Att våra resultat skiljer sig från Skoglunds beror troligen på hennes urval, vilket som tidigare nämnts skett på skönlitteraturavdelningen i ett folkbibliotek, där naturligtvis endast de befinner sig som är intresserade av den skönlitteratur som finns representerad där.

Eftersom vi gjort vårt urval efter yrkesgrupp och försökt få med såväl läsare som icke-läsare borde vi ha större möjlighet att täcka fler aspekter av manlig läsning. När intervjupersonerna i vår undersökning talar om sin partners eller kvinnliga bekantas läsvanor anser de ofta att dessa skiljer sig från den egna läsningen. Flera män i båda grupperna talar om "tantsnusk" och "kvinnoromantik" som något de aldrig skulle läsa själva, vilket stämmer med Skoglunds resultat att få män läser romantisk litteratur. Även spännande litteratur som deckare läses av partners till främst männen i *näringslivsgruppen* och denna genre har de ofta gemensamt med sina män. *Akademikermännens* partners läser i högre utsträckning väletablerade kvinnliga författare, vilket även flera av männen i denna grupp till viss del läser.

Flera av de forskare vi konsulterat menar att *läsande förebilder* i barndomen är en viktig faktor för utvecklandet av de läsvanor och läs beteenden som präglar människor även som vuxna (Brink, 2000, sid. 53; Millard, 1997, sid. 77-87; Seilman, 1995, sid 120-121; Wåhlin & Asplund Carlsson, 1994 sid. 114-115). De flesta av våra intervjupersoner har fått böcker upplästa för sig som barn, oftast av mamman, men ibland även av andra personer som släktingar och förskolepersonal. Papporna är mycket sällan de som har läst högt för intervjupersonerna när de var små och som förklaring ges ofta att de arbetade mycket medan mammorna var hemmafruar med huvudansvar för hem och familj. Det är dock påfallande många av intervjupersonerna som inte minns om föräldrarna läste för dem eller inte, men som ändå tror att så var fallet eftersom de minns böcker och berättelser från åren innan de kunde läsa själva. Några av männen har istället för läsning fått sagor berättade för sig av mödrarna eller mor- och farföräldrar av båda könen. Pappor nämns dock aldrig i detta sammanhang. Uffe Seilman (1995) har i den danska delen av SKRIN-projektet kommit fram till att de undersökningspersoner som blev lästa för som barn under 1950-talet är mer benägna att läsa på sin fritid idag än de som inte fick böcker lästa för sig under barndomen (sid. 120-121).

När det gäller föräldrarnas egen läsning under intervjupersonernas barndom och uppväxt omtalas både mammor och pappor som den mest läsande familjemedlemmen, men det är sällan båda har läst i ungefär lika stor omfattning. Eftersom även föräldrarnas läsning till stor

del har varit könsuppdelad förutom vad gäller läsningen av de svenska klassikerna, verkar det som att de flesta intervjupersonerna har mer inblick i pappornas läsning och kan nämna titlar och författare eller åtminstone genrer, även om dessa uppges ha läst mindre än mammorna. Det är få intervjupersoner som närmare specificerar vad för slags litteratur deras mammor har läst, bara att de har läst mycket eller lite, vilket ger intrycket att de inte ser sina mammor som särskilt viktiga för den egna läsningen varken under uppväxten eller senare. En av akademikermännen som idag ofta diskuterar litteratur och läsoplevelser med sin mor redogör dock för vilken slags litteratur hon läser eftersom detta ligger närmare i tid.

Enligt flera forskare dominerar kvinnor och mödrar som läsare och förmedlare av litteratur till övriga familjemedlemmar, vilket alltså stämmer väl med våra intervjupersoners utsagor. Dessa forskare menar dock att detta förhållande får ogynnsamma effekter för pojkars läsning, eftersom de behöver manliga förebilder att identifiera sig med (Brink, 2000, sid. 53-57; Millard, 1997, sid. 77-87). Kanske är det så att intervjupersonerna som män har haft lättare att identifiera sig med sina pappor som läsande förebilder än med mammorna även om de senare har läst mer och egentligen betytt mer för deras läsning än papporna. Vi anser att det är synd att "isärhållandet av könen" är så starkt, för att använda Hirdmans ord, att inte pojkar skulle kunna identifiera sig med kvinnliga läsande förebilder, men så verkar ju vara fallet eftersom kvinnor generellt läser mer än män. Fler manliga läsande förebilder både i hem och skola skulle dock enligt vår uppfattning vara nyttigt även för flickor, vilka inte heller ska behöva vara hänvisade enbart till kvinnliga förebilder vare sig det gäller läsning eller andra aktiviteter.

Vad männen läser: Litteraturpreferenser

I *Kulturbarometern i detalj* (1997:1, sid. 21) konstateras att Jan Guillous är Sveriges mest populära författare (inget nämns dock om fördelningen mellan könen vad gäller läsningen av hans böcker) och att underhållningsgenren är den mest lästa. Trots att denna statistiska undersökning har några år på nacken är säkerligen inte författarens popularitet mindre idag, särskilt med tanke på den senast utkomna trilogin om tempelriddaren Arn som verkar oerhört populär inte minst bland våra respondenter. Guillous genomgående popularitet jämte andra kända deckar-, fantasy-, och thrillerförfattare genomsyrar båda de undersökta gruppernas utsagor vilket visar att underhållningsgenren generellt kan sägas dominera våra respondenters val av läsning. Inom *näringslivsgruppen* märker vi dock tendenser att i större utsträckning välja läsning av "underhållnings-" eller "populärlitteratur" än *akademikermännen* som i större utsträckning även läser "kvalitetslitteratur". För att tydliggöra vilken litteratur detta rör sig om har vi valt att använda den kvalitetskala som presenteras i Folkbiblioteksutredningen från 1983 (Stenberg, sid. 97) och som har följande indelning:

A smal: Böcker av litterärt värde med liten läsekrets

A bred: Böcker av litterärt värde med stor eller mycket stor läsekrets

B allmän: Böcker av underhållningskaraktär med god eller tillfredställande kvalitet (utom spänningsfiktion)

B spänning: Olika typer av spänningsfiktion (deckare, thrillers, krigs- och äventyrsskildringar och science fiction)

C: Böcker av underhållningskaraktär av dålig kvalitet

Kvalitetslitteraturen räknas in i de båda kategorierna A medan underhållningslitteraturen hamnar inom kategorierna B och C, den s.k. "kiosklitteraturen" i långserier räknas inte in i

kategori **C** utan hamnar utanför skalan. *Näringslivsgruppens* främsta genrer deckare och thrillers hamnar i grupp **B spänning** vilket i sig inte måste innebära att detta är sämre litteratur eftersom verken kan sägas ha andra syften än kvalitetslitteraturen och bör bedömas efter sina egna kriterier. Enligt Ulf Boëthius (1995, sid. 19) bör och kan inte populärlitteraturen heller på något avgörande sätt sägas skilja sig från övrig skönlitteratur eftersom den är en historiskt föränderlig kategori som skiftar i takt med de dominerande värderingarna i de litterära institutionerna.

Dagens populärlitteratur bemöts ofta med misstro och har delvis dåligt rykte men vi menar att det finns anledning att inte avfärda denna litteratur (och dess läsare) som enbart ”dålig”. Vi anser, liksom Boëthius (1995, sid. 38), att läsning av populärlitteratur inte bara är ett sökande efter likgiltig underhållning och distansering från verkligheten utan att denna typ av läsning kan stå i förbindelse med djupare känslolag. Gunnar Hansson (1988) och Janice Radway (1984) kommer i sina undersökningar av populärlitteraturläsare fram till att litteraturen har kvaliteter som kan fylla olika djupare behov hos oss. Hansson menar att kritiken som riktas mot populärlitteraturen ofta är för ensidig och han visar även att många av de intervjuade, trots att de är storläsare av populärlitteratur, har en rik bredd och variation i sina litteraturpreferenser, vilket även vi lagt märke till i vår undersökning. Flera respondenter som övervägande läser spänningsfiktionsläser exempelvis även facklitteratur inom olika områden och viss kvalitetslitteratur.

Något som populärlitteraturen ofta kritiserats för är dess passiviserande och manipulerande effekt på läsaren vilket Hansson inte ser några tydliga tecken på och som vi heller inte märker av hos våra intervjupersoner. Dock visar Hanssons resultat att kvinnor i högre utsträckning än män menar att litteraturen fyller djupare behov hos dem. Vi tycker oss dock kunna se att flera män i vår undersökning uttrycker sig om läsningen i termer som går att tolka i den riktningen. Respondenter ur både *näringslivs-* och *akademikergrupperna* läser för att få avkoppling, spänning och för att fly vardagen men även för att lära sig något och för att reflektera över livet. Det kan vara svårt att skilja mellan ”nytta och nöje” och exempelvis kan en intervjuperson uttrycka att han ”flyr vardagen” genom att läsa samtidigt som han anser sig erhålla erfarenheter av läsningen som går att använda i livet. Flera av männen upplever vardagen som stressande och krävande och använder litteraturen för att ”varva ned” men ett antal män ur *näringslivsgruppen* använder även skönlitteraturläsning för sin personliga utveckling. Genom böckerna kan de lära känna och påverka sig själva och sitt humör i en eller annan riktning vilket ses som en god hjälp i livet. Flera av personerna inom *akademikergruppen* som till största delen läser underhållningslitteratur talar om att litteraturen speglar deras egen person och liv vilket ger dem möjlighet att reflektera över detsamma samt att läsningen ger dem förståelse för andras livsvägar, något som även Catherine Sheldrick Ross (1998) funnit i sin studie om vad skönlitteraturläsning kan betyda för ”nöjesläsaren” som inte aktivt går in för att söka kunskaper utan konstruerar mening i läsningen i relation till den kontext i vilken hon eller han verkar.

Enligt vår tolkning kan *akademikergruppens* litteraturpreferenser främst placeras i kategorin **B allmän**, även det underhållningslitteratur men med tämligen god litterär kvalitet. Hit anser vi Guillous tempelriddartrilogi kan räknas men även t.ex. Elsie Rydsjös romaner. Att Guillou finns med i denna kategori visar att verk av en och samma författare kan placeras i olika kategorier eftersom hans agentromaner skulle placeras i grupp **B spänning**. Vi vill dock ifrågasätta om det är rättvist att placera hela deckargenren en ”nivå under” **B allmän** på kvalitetsskalan eftersom genren utvecklats och under de senaste åren fått ett uppsving. Många nyskapande verk av nya och redan etablerade författare har utkommit vilket medfört att

genren fått bättre anseende. Deckarna har utvecklats från enklare historier, oftast mordgåtor, av pusselkaraktär med författare som Agatha Christie i spetsen till mer djuplodande berättelser där det inte ter sig lika självklart vem som är ”offer” eller ”gärningsman” och där mer möda lagts på de psykologiska och samhällskritiska aspekterna av berättandet, ofta med nya infallsvinklar på desamma (Wopenka, 1991, sid. 16-31, 29-31). Vi anser att det exempelvis skulle vara fullt möjligt att jämställa en välskrivna deckare och en av Guillous ”tempelriddarböcker”. *Kulturbarometern i detalj* (1997, s.14) visar att 45 % av den svenska befolkningen någon gång under 1996 läst en deckare, äventyrs- eller agentroman vilket visar vilken enorm popularitet dessa genrer rönt.

Inom akademikergruppen finns de flesta läsarna av litteratur som skulle kunna placeras i **A bred** dit vissa verk av de ”stora” svenska författarna såsom August Strindberg, Vilhelm Moberg och Per Anders Fogelström kan hänföras samt andra kända författares verk i den litterära kanon som intervjupersonerna hävdar att de läser. I *Kulturbarometern i detalj* (1997, sid. 12) lista över svenskarnas favoritförfattare återfinns man även dessa författare på höga placeringar. Vi anser att enbart en person ur gruppen kan sägas läsa litteratur inom kategorin **A smal**. Att inte fler läser litteratur inom denna kategori kan eventuellt bero på att den har sina läsare främst inom de litterära institutionerna, alltså bland människor som arbetar eller kommer i kontakt med mycket litteratur av vitt skilda slag. Respondenternas verksamhetsområden har inte någon anknytning till (skön)litteratur utan deras läsvanor och läspreferenser hänger snarare samman med deras fritidsintresse och utifrån vår tolkning av deras utsagor har väldigt få av dem så ”specialiserade” intressen inom något område som skulle kunna alstra läsning av ”smalare” skönlitteratur. Hans Hertel (1997, sid. 213-214) har försökt beskriva den globaliserade mediemarknaden och menar att det försiggår en ständig maktkamp och ett priskrig vilket gör att de små specialiserade och ofta samhällskritiska förlagen har svårt att konkurrera med de stora mediekonglomeraten. Resultatet blir en viss likriktning och utslätning inom medieindustrin. Risken för att mindre förlag isoleras och enbart når ut till de redan ”invigda” är därmed stor och kanske är det något av detta vi även kan se i vårt material.

Hertel (sid. 208-209) har i en modell över litteraturens fem kretslopp försökt beskriva dagens bokmarknad. I det innersta fältet, det s.k. *speciallitterära kretsloppet* hamnar den smala litteraturen (kategorin **A smal** kan hänföras hit) vilket främst består av nyskapande skön- och facklitteratur i små upplagor samt utgåvor från små specialförlag och bokklubbar. Efter detta följer det *populärlitterära kretsloppet* där kvalitetslitteratur med en upplaga på ca. 10 000 exemplar återfinns, det *masslitterära* med både kiosklitteratur och bestsellers i större upplagor, det *intermediala* i vilket litteratur finns som via andra medier (film, TV, radio, Internet etc.) nått en stor och ofta internationell publik vilket i sig lett till ökad försäljning och sist finns det *orala kretsloppet* vilket är den muntliga traditionen av berättarstoff. Hertel menar att de fem kretsloppen förenas via en ”mediahiss” som kan skicka en bok uppåt eller nedåt i systemet. Detta betyder att exempelvis en bok från det speciallitterära kretsloppet kan göras om till långfilm, bli en massiv världssuccé och på så sätt nå högre försäljningssiffror och därmed tillhöra det *intermediala kretsloppet*.

Enligt Hertel (sid. 215-216) ställer mediamarknadens mättnad (d.v.s. den överproduktion på boktitlar, TV-program, långfilmer, tidningar etc. som pågår) till problem såtillvida att klyftan vad gäller *kritisk urvalsformåga* ökar mellan de som har och de som saknar utbildning. Hertel anser att detta är en elitstrategi där individens förmåga att sortera i medieutbudet ställs på sin spets. Bland våra respondenter som till största delen är välutbildade och verkar inom något som kan kallas ”maktens fält”, för att använda Bourdieus begrepp, finns *en viss* medvetenhet

och kritisk eftertanke vad gäller mediekonsumtion. Ofta vill exempelvis intervjupersonerna att de egna barnen skall läsa mycket och "bra" litteratur och flera respondenter oroar sig över effekterna av alltför lite läsning. Det finns även en stark antipati hos respondenterna mot marknadens sätt att göra ett urval genom bokklubbarna eftersom de inte vill att någon annan (ett företag) skall välja titlar åt dem utan de vill själva göra ett aktivt val. Däremot ses bibliotekens (och de övriga familjemedlemmarnas) urval ofta som något tryggt och kvalitetssäkrat. Flera anser dock även att bokhandelns "bestsellerlistor" kan vara till stor hjälp i valet av läsning, vilket tyder på att trender ändå till viss del styr deras val av läsning.

Oftast är det någon av de äldre männen i *akademikergruppen* men även i *näringslivsgruppen* som uttrycker ett "kvalitetskrav" och det är de som exempelvis föredrar SVT 1 och 2 samt SR P1 framför de reklamfinansierade satellitkanalerna och radion. De tar också i vissa fall avstånd från kvällstidningsläsande. Detta kan dock även vara ett tecken på en viss konservatism i valet av medier. Ingen av respondenterna nämner att de lyssnar på SR P4 (lokalradio) vilken enligt Jan Strid (2000, s. 163-164) har 40 % av radiolyssnarna och därmed är den mest använda radiokanalen i Sverige med främst äldre lyssnare. Enligt samma undersökning har P1 15 % av lyssnarna.

Flertalet män i *näringslivsgruppen* har köpt en s.k. digitalbox vilket ökar antalet reklamfinansierade kanaler i hemmet. Ofta sker detta i syfte att öka utbudet av sport- och filmkanaler. De yngre intervjupersonerna verkar mer påverkade av den konvergens som kan sägas råda på mediemarkanden och de talar exempelvis oftare om att de sett en film på video eller bio och sedan velat läsa boken eller tvärtom. De använder även Internet vid olika informationsbehov i något större utsträckning än de äldre. De intervjupersoner som till största delen läser underhållningslitteratur verkar oftare än de övriga ta ställning mot kvalitetsbegreppet eller så saknar de medvetenhet om olika genrer och deras anseende. Ulf Boëthius (1995, sid. 24-26) menar att en av underhållningslitteraturens viktigaste funktioner kanske just är att utgöra motpol till den rådande "goda" smaken och differentiera sig mot den och dess läsare samt att signalera en annan kulturell gemenskap och livsstil. En ung man som främst läser Fantasy-litteratur uttrycker åsikter och uppvisar ett levnadssätt som eventuellt kan hänföras till denna typ av användning.

Vad gäller facklitteratur och tidskrifter verkar nästan samtliga intervjupersoner läsa dessa i stor omfattning. Många har även favoriter, de tidskrifter som de anser hålla högst standard inom deras intresseområde. Detta tyder på att de har god kännedom och inblick i utbudet. De ämnesområden som respondenterna oftast väljer att läsa om i tidskrifter och facklitteratur (teknik, populärvetenskap, djur/natur trädgårdsskötsel och jakt) överensstämmer med svenska folkets läsning generellt enligt *Kulturbarometern i detalj* (1997, s. 14). I Kulturbarometern har ingen hänsyn tagits till läsarens kön men eftersom dessa områden i mångt och mycket kan betraktas som traditionellt manliga visar detta eventuellt att männen är de främsta facklitteraturläsarna.

Hur männen läser: Läsarroller

Vi har med hjälp av Sten Furhammars taxonomi (1996, sid. 165-167) försökt gå djupare in på de olika typer av läsutbyte vi tyckt oss finna i intervjumaterialet. Vi vill poängtera, likt Furhammar, att det *inte* i första hand rör sig om olika typer av litteratur som alstrar olika sorters läsning även om sådana mönster kan finnas, utan att det snarare handlar om olika förhållningssätt till den litteratur som en person läser. Vi anser dock att denna typ av frågor är

intressanta att diskutera. Enligt Furhammars tolkning (sid. 151-156) av Umberto Ecos *The Role of the Reader* från 1979, riktar Eco intresset mot texten i högre utsträckning än läsaren och går in på hur olika typer av texter påverkar läsaren. Han kommer fram till att viss litteratur kan betraktas som *sluten* och annan som *öppen*. Mycket av den populärlitteratur som våra respondenter tycker om att läsa skulle med Ecos terminologi kallas slutna. Enligt Furhammars tolkning av begreppet slutna innebär detta i mångt och mycket att litteraturen är förutsägbar och tillrättalagd, skapad efter vissa stereotypa mönster som inte lämnar mycket över till läsaren i fråga om alternativa tolkningar, identifiering och reflektion.

Syftet med att använda en modell som Furhammars för att kategorisera läsarnas liknande upplevelser är, förutom att kartlägga hur vanlig någon typ av läsutbyte är, att se om det finns några förenande faktorer som kan ha alstrat det ena eller andra typen som exempelvis utbildningsbakgrund, tillgång till litteratur och föräldrarnas intresse för läsning. Vårt intervjumaterial är dock för litet för att vi skall kunna göra några generella uttalanden och viktigt är att påpeka att varje persons berättelse är unik och enbart säger något om just den personens förhållande till litteratur. Vi har dock försökt undersöka eventuella mönster som finns i respondenternas utsagor och funnit att det hos de allra flesta verkar som om vuxenlivets sociala och yrkesmässiga situation i större utsträckning än barndomens villkor påverkar vad, hur och varför personerna läser.

Furhammar går i *Varför läser du?* in på vilken typ av läsutbyte som alstrar en annan och ny form av utbyte och försöker se mönster i detta vilket är något vi inte vill fördjupa oss i. Furhammar själv medger även att det är mycket svårt att utröna vilken/vilka former av läsutbyte som genererar nya former samt hur och när detta egentligen sker (sid. 389). I vår undersökning finns alla former av läsutbyte representerade och endast en person kan utifrån vår tolkning sägas ha ett övervägande läsutbyte (*opersonlig upplevelseläsning*) men även denna person tycks i sin läsning även få andra utbyten. Samtliga övriga visar variationer ofta mellan två eller flera utbyteskategorier. Vad som kan sägas är att de flesta av respondenterna enligt vår uppfattning har ett *personligt upplevelseutbyte* som övervägande kategori och att de män som övervägande har ett *opersonligt upplevelseutbyte* oftare även har ett *opersonligt instrumentellt* utbyte av sin läsning. Flera är de som vi anser både läser mycket personligt genom att identifiera sig och "leva sig in" i litteraturen och samtidigt tycker att de har ett stort kunskapsmässigt utbyte av samma text, med andra ord ett *opersonligt instrumentellt* utbyte. Det kan röra sig om att förstå andra människor och sig själv men även att lära sig "hårdfakta" om exempelvis historiska händelser.

Vad som är intressant att se är att många av de intervjuade i vår undersökning verkar reflektera över det de läser och att olika människor har olika förhållningsätt till samma typ av populärlitteratur. Exempelvis kan en läsare av Jan Guillous tempelriddarböcker uttrycka att han *lärt* av texten, "*känner* historiens vingslag" och *relaterar* till miljöer i boken medan en annan beskriver läsningen som ren och skär underhållning. Om den slutna textens (populärlitteraturens) främsta syfte, enligt Furhammars tolkning av Eco, är att underhålla och vara avkopplande tycks många trots detta läsa denna litteratur aktivt och inkännande. Visserligen finns även de som använder litteraturen för att slappna av och bli roade men lika många är de som exempelvis läser om sin favoritroman för att "se nya saker" i den. Vi vill inte påstå att det överhuvudtaget inte existerar litteratur av "sämre" kvalitet vilken är stereotyp skriven och som inte fungerar som ett "bollplank" för tankar och känslor men vi kan inte förkasta och fördöma all denna litteratur. Vad man dock även bör ta hänsyn till är att en människa ofta använder flera olika medier och konstformer i syfte att känna, reflektera och få upplevelser.

Varje individs olika förståelse och referensramar gör att det de själva ser i litteraturen och hur de förhåller sig till densamma skiljer sig från läsare till läsare (Smidt, 1995). Många män har i intervjuerna verkat vilja värja sig mot ett alltför djupt engagemang i sin läsning av rädsla för att verka "flummiga" eller psykologiserande och särskilt inom *näringslivsgruppen* har männen försökt framställa sin läsning som logisk och rationell. Samtidigt finns det personer som enligt vår tolkning ändå verkar ha ett större känslomässigt engagemang än de vill låta påskina vilket kan ha att göra med att det inom vissa mansgrupper inte är helt accepterat att prata om sina känslor. Det finns alltså uppenbara problem med att göra den typ av tolkning som det innebär att kategorisera respondenternas utsagor samt även vad gäller att utforma frågorna och genomföra intervjuerna. Vi har dock försökt att "se" oss själva i hela processen och vi har försökt hålla intervjufrågorna så öppna som möjligt. Vissa personer har dock inte varit benägna att tala om sin läsning i så hög utsträckning som vi hoppats och därför har frågorna i vissa fall blivit mer styrda och ledande. De frågor som personerna i allmänhet haft svårast att svara på och som de i flera fall överhuvudtaget inte reflekterat över har handlat om i vilken utsträckning de identifierar sig med personer i böckerna och vad de anser om manligt och kvinnligt författande.

Det är även svårt att urskilja om intervjupersonernas uttalanden speglar de konventioner, föreställningar och "sanningar" om läsning som finns etablerade i vårt samhälle eller sina "verkliga" upplevelser och ibland kanske dessa glider samman. Vi tror att vår roll som blivande bibliotekarier kan ha bidragit till att de intervjuade i vissa fall "levererat" vad de antagit vara önskvärda svar och att detta kanske främst gäller männen i *akademikergruppen*. Detta kan exempelvis röra huruvida manligt och kvinnligt skrivande och läsning av fack- respektive skönlitteratur skiljer sig åt. En möjlighet är alltså även att förväntningen på en företeelse skapar den verkliga upplevelsen vilket kan innebära att om en person tror sig finna fakta i en fackbok är det fakta han finner

Slutdiskussion

Våra huvudsakliga frågeställningar för denna uppsats är alltså:

- *Finns det några likheter eller skillnader i de intervjuade männens läsning som kan härledas till utbildningsnivå, yrke, maskulinitet och ålder?*
- *Varför läser alternativt läser inte de intervjuade männen?*
- *Vad läser de intervjuade männen?*
- *Hur läser de intervjuade männen?*

Vi har försökt besvara frågeställningarna genom redovisningen av intervjumaterialet och genom den tematiska analysen av detsamma, men vill ändå för klarhetens skull sammanfatta våra resultat under varje frågeställning.

Varför läser männen?

För att försöka förstå varför de olika männens förhållningssätt till litteratur och läsning ser ut som det gör ställde vi under intervjuerna frågor som rörde deras bakgrund och nuvarande livssituation samt deras samhälls- och människosyn. Det är naturligtvis omöjligt att få en djupare förståelse för en människa under en så pass kort stund som en timme och vi får dessutom vara medvetna om att männen har valt att delge oss vissa tankar medan de kanske har undanhållit oss andra. Svaren på frågan varför de intervjuade männen läser blir alltså liksom övriga svar i uppsatsen en produkt av de svar männen gett oss på våra intervjufrågor, vilka dessutom har tolkats av oss.

Vad gäller frågan hur männens *sociala bakgrund* har påverkat deras inställning till läsning och litteratur är det svårt att dra några slutsatser utifrån intervjumaterialet. Påfallande många av männen i *akademikergruppen* kommer från arbetarhem medan de flesta av *näringslivsmännen* har haft föräldrar som varit småföretagare. Många av männen i båda grupperna menar att de uppmuntrats av föräldrarna att läsa och förkovra sig, även om det sällan har rått ett ”intellektuellt” klimat i männens hem med ett stort urval litteratur. Detta förhållningssätt till litteratur och läsning kan kopplas till det bildningsideal som bl. a. Ronny Ambjörnsson har urskiljt hos arbetarrörelsen under första hälften av 1900-talet. Vi har dock haft svårt att se mönster eller dra direkta paralleller mellan föräldrarnas förhållningssätt till läsning i männens barndom och männens nuvarande syn.

Den *yrkesidentitet* männen har och den *arbetsmiljö* de verkar i är däremot aspekter av männens liv som vi anser är lättare att koppla till deras förhållningssätt till litteratur och läsning. På en högskola förväntas åtminstone vissa akademiska och intellektuella värderingar råda till skillnad från inom ett företag som endast drivs i vinstsyfte, men naturligtvis är ekonomin mycket viktig även för en skolas existens och självfallet kan ett företag värna om andra intressen än ekonomin i sin verksamhet. Ändå tycker vi oss märka att männen i *akademikergruppen* visar en större medvetenhet om vilken litteratur som anses som ”bra” litteratur och att de är måna om att berätta att de läser sådan litteratur. Männen i *näringslivsgruppen* visar inte denna medvetenhet eller bryr sig inte om den och verkar mycket nöjda med den underhållnings- och spänningslitteratur de främst läser. Bourdieu använder sig just av de båda grupperna universitetslärare och ledare inom näringslivet för att belysa sin tes om att de förra innehar ett större kulturellt kapital medan de senare har ett större ekonomiskt

kapital, vilket alltså får till följd att universitetslärarna läser annan litteratur och utnyttjar andra kulturaktiviteter än näringslivets ledare.

För oss som blivande bibliotekarier kan det vara lätt att känna mer sympati med männen i *akademikergruppen* som läser den litteratur som biblioteken har godkänt enligt sina kvalitetsbedömningar och som är mer intresserade av kulturutbudet i stort än med männen i *näringslivsgruppen* som tycks välja den litteratur och det kulturutbud de har lust med utan att ta hänsyn till om det inte anses "fint". Samtidigt kanske båda grupperna av män lever upp till de normer kring litteratur och läsning som råder inom respektive grupp, vilket känns troligt eftersom det finns alltför mycket likheter inom båda grupperna för att det bara ska handla om individuella val. Men vårt underlag är alltför litet för att dra sådana slutsatser och det är mycket möjligt att varje individ i vår undersökning läser det han vill, även om det finns stora likheter med resten av männen inom samma grupp. Det går inte att utreda vad som är egen vilja och vad som är påverkan eller influenser från omgivningen eftersom alla människor påverkas mer eller mindre av sin omgivning.

Detta resonemang leder in på det *sociala liv* männen inom de båda grupperna deltar i och som vi tror också påverkar deras läsning och inställning till litteratur. *Näringslivsmännen* är som tidigare nämnts mer lika varandra i förhållningssättet till litteratur och läsning än *akademikermännen* och verkar ha sin flesta vänner inom samma yrkesområde och med liknande social bakgrund och nuvarande livssituation som de själva. Männen i *akademikergruppen* uppvisar större variation i sitt umgänge där även arbetare och jordbrukare ibland ingår, även om andra akademiker tycks dominera. Detta tror vi har en viss betydelse för inställningen till litteratur och läsning, även om det är få av männen som diskuterar litteratur med sina vänner i någon större omfattning. Flera av männen i båda grupperna får ändå tips av sina vänner och byter böcker med dem även om det inte sker i organiserad form, vilket visar på att umgänget spelar roll för vilken litteratur de kommer i kontakt med. Om människor med olika bakgrund och yrke har skilda litteraturvanor, vilket de enligt kulturstatistiken tycks ha, så borde det innebära att männen i *akademikergruppen* möter en större variation av litteratur genom sina vänner än vad *näringslivsmännen* förväntas göra.

Vad gäller *aldersaspektens* betydelse för männens läsning och syn på litteratur tycker vi oss se ett visst mönster som överskrider indelningen av männen i yrkesgrupper, även om urvalet som sagt är för litet för att säkra slutsatser ska kunna dras. De äldre männen inom båda grupperna ger uttryck för en mer positiv inställning till litteratur och läsning som en del av en slags kulturell bildning, vilken de menar är önskvärd och viktig att inneha som samhällsmedborgare. Denna inställning hittar vi inte på samma sätt hos de yngre männen och vi drar slutsatsen att det rådde en annan syn på läsning och bildning i samhället när de äldre männen var barn och ungdomar än vad som varit fallet på senare år, vilket till viss del kommit att prägla männens nuvarande uppfattning om och förhållningssätt till litteratur och läsning. Den innebär dock inte att de äldre männen läser mer "kvalitetslitteratur" än de yngre utan handlar snarare om hur de värderar litteraturens och läsningens roll i samhället och dess betydelse för människor.

När vi planerade hur uppsatsen skulle läggas upp tänkte vi ta vår utgångspunkt i teorier från mansforskningen om olika mansgrupper och försöka applicera dem på de resultat vi kommit fram till ifråga om männens förhållande till litteratur och läsning. Vi anser att det går att använda analyskategorin "mansgrupp" på de båda grupperna av män vi undersökt eftersom de sinsemellan uppvisar många likheter ifråga om social bakgrund, utbildning, yrke och umgänge. Detta utesluter dock inte att samma personer skulle kunna passa in i andra

mansgrupper definierade utifrån andra kriterier. Ingen av de båda mansgrupperna i vår undersökning kan sägas vara negativt inställd till litteratur och läsning, vilket vissa forskare menar är fallet bland exempelvis en del idrottsmän. Båda grupperna av män är väletablerade i samhället med avseende på deras yrke och kan med Bourdieus terminologi sägas tillhöra "maktens fält", där enligt honom just ledare inom näringslivet och universitetslärare är de främsta representanterna.

De båda mansgrupperna torde därför snarare kunna hänföras till den "hegemoniska maskulinitet" som Connell definierar som den överordnade maskulinitet som fungerar som norm och förebild för alla män i ett samhälle, än till den underordnade eller förhandlande maskuliniteten. I så fall har dessa män ett visst mått av tolkningsföreträde i förhållande till andra män och kan välja att uppfatta litteratur och läsning som något värdefullt, vilket kan påverka mer underordnade mansgruppers uppfattningar. Naturligtvis är inte läsning av litteratur någon ny företeelse och de föreställningar och normer som råder kring denna har vuxit fram under lång tid, men dagens maktgrupper fortsätter enligt vår mening att reproducera detta tolkningsföreträde, även om influenser samtidigt går i motsatt riktning från underordnade grupper till hegemoniska som kanske gör dessa idéer till sina.

Båda grupperna av män verkar dessutom inom områden som ekonomi och teknik där män fortfarande innehar ledande positioner och verkar inte uppleva att deras "manlighet" är hotad. Ingen av dem associerar heller läsning till "kvinnlighet" eller "omanlighet", vilket flera forskare menar är vanligt bland vissa mansgrupper. Den skönlitteratur de väljer är dock oftast skriven av manliga författare och behandlar endast sällan relationer mellan människor eller känslor, vilket även Maria Skoglund (1997) finner i sin undersökning av manligt och kvinnligt läsande. De böcker som är mest populära hos våra intervjupersoner är historiska skildringar samt polis- och spionromaner, men främst bland *akademikermännen* läses även en hel del litteratur inom andra genrer, vilken dock oftast är författad av män.

Kanske är det lättare för män att känna igen sig i det som andra män skriver, vilket några av intervjupersonerna hävdar, men de flesta av våra intervjupersoner tycks inte ha reflekterat över valet av manliga författare och tror att de skulle kunna ha lika stor behållning av kvinnliga författare. Inom båda grupperna av män finns det dock personer som talar nedsättande om den "kvinnolitteratur" deras partner läser och kallar denna för "tantsnusk" som de aldrig själva skulle läsa. Detta visar hur svårt det är även för människor med ekonomisk och kulturell makt att frigöra sig från den genusordning som är så tydlig i vårt samhälle och som bl. a. innebär att män och kvinnor fortsätter att verka inom skilda samhällsområden trots att en förändring av detta skulle vara praktiskt möjlig.

Vad läser männen?

I den undersökning som denna uppsats bygger på sökte vi stor bredd bland läsarna både vad gäller läsningens omfattning men även i valet av läsning, detta för att spegla så många olika åsikter om läsning som möjligt. Dock visade det sig svårt att finna några män i grupperna som var "icke-läsare" och slutsatsen vi drog av detta var att de män som eventuellt inte läste heller inte ville tala om detta. Skälet till detta tror vi ligger i den samhälleliga normen om "läsning som något gott" och därmed något alla i stor utsträckning bör företa sig. Det är även tänkbart att de tillfrågade männen läser mycket yrkesrelaterad litteratur men har andra fritidssysselsättningar än läsning och därför inte ansåg sig kunna tillföra undersökningen något. Det är inte lätt att manövrera sig i dagens samhälle utan att läsa, vilket exempelvis

personer med läs- och skrivsvårigheter kan vittna om och vi tycker att det hade varit mycket intressant att undersöka tankar, känslor och åsikter hos de som valt bort läsningen till förmån för andra sysselsättningar. Den undersökning vi företog oss behandlar inte det ämnet men funderingarna öppnar upp för framtida studier på ämnet. Hos de personer vi slutligen intervjuade fann vi en tämligen stor variation vad gäller litteraturpreferenser och givetvis gick åsikterna och upplevelserna isär på många punkter. Samtidigt fanns några gemensamma drag som vi nedan skall försöka resonera lite kring.

Genom att skapa de fyra idealtyperna *humanisten*, *specialisten*, *karriärlisten* och *traditionalisten* har vi försökt visa på några väsentliga likheter och skillnader inom gruppen som helhet vad gäller läsning. Det mest påtagliga gemensamma draget hos *humanisten* och *specialisten* är att läsning i hemmet varit något starkt förespråkade. *Humanisten* kan dock sägas komma från ett *arbetarklasshem* och präglas av dessa ideal medan *specialisten* har akademisk bakgrund och har vuxit upp i en intellektuell miljö. Dagens läsning skiljer sig dock inte mycket åt mellan de båda, eventuellt kan sägas att *humanisten* är något "bredare" i sina läspreferenser och att läsningen har andra syften än för *specialisten*. *Humanistens* litterära preferenser spänner från deckare till "klassiker" och epitetet litterär allätare är passande. För *karriärlisten* är läsning (av skönlitteratur) inte någon viktig fritidssysselsättning även om han då och då läser. Inte heller i barndomen var läsning någon högprioriterad sysselsättning även om föräldrarna uppmuntrade till detta. *Karriärlisten* är framförallt den idealtyp där fritidsläsningen främst består av thrillers och deckare, dock läser *karriärlisten* facklitteratur av vitt skilda slag. *Traditionalisten* slutligen läser samma litteratur som föräldrarna vilket kan vara både kåseri eller roman á la Vilhelm Moberg och böcker har *traditionalisten* alltid tyckt om trots att det inte fanns några mängder i hemmet. Läsning sker för avkoppling men också för att reflektera över jaget och livet. Genom läsning uppnås bildning enligt *traditionalisten*.

Genom våra intervjuer fann vi att *näringslivsmännen* något oftare läser thrillers och deckare än *akademikerna* som istället läser s.k. kvalitetslitteratur i större utsträckning, dock inte den "smalaste" litteraturen utan snarare erkända litterära "klassiker" och välansedd nutida prosa. I första hand är det kända "breda" svenska, i stor utsträckning manliga, nutidsförfattare som går hem hos *akademikermännen* (och bland vissa *näringslivsmän*). Skillnaderna mellan grupperna var dock inte så stor som vi trott, exempelvis läser samtliga män författaren Jan Guillous verk. *Akademikermännen* verkar dock medvetna om vad som anses "fint" att läsa och det är däri den största skillnaden mellan grupperna ligger. *Akademikermännen* kan därmed sägas inneha mer kulturellt kapital än *näringslivsmännen* för att använda Bourdieus terminologi.

Med tanke på Pierre Bourdieus teori om olika kulturella kapitalformer trodde vi alltså att det skulle finnas större olikheter mellan gruppernas läspreferenser. Vi förväntade oss att *akademikerna* i större utsträckning skulle läsa "smal" litteratur och hysa andra mer negativa åsikter om populärkultur om de inte främst läste teknisk facklitteratur, vilket var en av våra föreställningar i inledningsskedet. *Akademikermännen* verkade dock allmänt mer välorienterade om utbudet av nyare litteratur än *näringslivsmännen* och sade sig oftare besöka olika kulturevenemang av skilda slag, vilket stämmer med Bourdieus forskningsresultat. Att flera av *akademikermännen* har fruar, sambos och flickvänner som arbetar inom kulturområdet och i skolans lägre stadier kan ha påverkat detta resultat. Kvinnornas och männens yrkesval kan sägas spegla den traditionella uppdelningen mellan könen i två områden, det "hårda" (teknik och naturvetenskap) och det "mjuka" (kultur, vård, skola, omsorg). Mycket tyder på att kvinnornas intressen och yrke påverkar männen och eventuellt är urvalet något snett med hänsyn taget till detta. Samtidigt verkar flertalet av

undersökningens män föra samtal om böcker med och få boktips av sina kvinnor, även de vars fruar inte arbetar med kultur eller utbildning.

Vi trodde även innan vi genomförde undersökningen att *akademikermännens* intresse för teknik och naturvetenskap i större utsträckning skulle lysa igenom i deras val av läsning än det visade sig göra. Flera av männen betonar den skarpa gräns de drar mellan arbete och fritid vilket kan förklara detta förhållande och eftersom fritidsläsningen var det vi riktade vårt intresse mot berördes inte arbetsrelaterad litteratur i någon större omfattning. De äldre männen i båda grupperna uttrycker oftare än de yngre att mediernas kvalitet är viktig och de talar oftare om ett bibliotek för alla och om läsningens positiva effekter. Detta tror vi, vilket redan nämnts, hänger samman med att det tidigare rådde ett annat bildningsideal och en starkare känsla för demokrati och sociala frågor än vad det gör idag.

De yngre männen verkar i högre utsträckning påverkas av andra medier, sina fritidssysselsättningar och sitt yrke i valet av läsning. Ingen av dem har läsning som sitt huvudsakliga intresse utan snarare som en bisyssla som kan bli aktuell då och då. Detta kan hänga samman med att de yngre har en större umgängeskrets och mer tid över till andra intressen än de äldre som i många fall prioriterar familjen framför allt. De yngre visar generellt sett även större entusiasm över sitt yrke än de äldre vilket kanske inte är konstigt med tanke på att de nyss etablerat sig på arbetsmarknaden. Facklitteraturen framhålls av de yngre som viktigare, för dem gäller det att hålla sig á jour med aktuella händelser inom det egna området.

Att männen i större utsträckning än vi trott hyser en både uttalad och outtalad antipati mot litteratur av kvinnor och med kvinnor som huvudrollsinnehavare var något som förvånade oss. Många hade dock svårt att uttrycka vad som stilistiskt sett skiljer mellan manligt och kvinnligt skrivande. Vi tolkade det dock som att de anser att teman och perspektiv skiljer sig åt. Även män som säger sig uppskatta att läsa kvinnliga författare och om kvinnliga huvudpersoner anser att de ville läsa mer litteratur ur ett mansperspektiv som skulle ge större möjligheter till identifikation. Kanske ligger det då något i bl. a. Göran Häggs anklagelser att det inte skrivs någon bra litteratur för män? Frågan är dock vad bra manslitteratur egentligen är. Utifrån våra intervjuer kan vi endast peka på behovet av att läsa ur ett mansperspektiv med en mangel i huvudrollen. Resultaten av intervjuerna visar att intervjupersonerna (som verkar inom "maktens fält") verkar ställa sig okritiska till de stereotypa könsroller som vi menar ständigt visas upp i medierna, vilket är beklagligt eftersom dessa män troligen utgör förebilder för andra män beroende på deras samhällsposition.

Männen verkar inte ha några större problem med att skilja på den litteratur de använder i arbetet och den de läser på fritiden, vilket vi trodde skulle innebära en svårighet. Detta kan vara ett tecken på att våra frågor varit missvisande eller misstolkats av respondenterna. Eventuellt kan de ha kopplat "fritidsläsning" till "underhållande" eller "roande" läsning. *Akademikermännen* finner kanske inte läsning inom det tekniska och naturvetenskapliga området underhållande men intressant och nödvändig för att förstå världen och sig själva. Tydligt framkom dock att det som många ansåg roligast att *tala* om var skönlitteraturen.

Hur läser männen?

Det visade sig svårare än vi trott från början att försöka applicera Sten Furhammars läsutbyteskategorier på vårt intervjumaterial. Det är komplicerat och givetvis inte

hundraprocentigt ”säkert” att fastställa vilken/vilka typ/typer av utbyte det rör sig om baserat på en timmas intervju. Men genom respondenternas utsagor och tolkningsprocessen som följde tyckte vi att det var relevant att tala om att ett lästillfälle kan alstra många typer av läsutbyten. Furhammar menar att en och samma människa kan ha olika läsutbyte vid olika lästillfällen vilket givetvis verkar rimligt att anta men även att samma människa kan få olika utbyten vid samma läsning, vilket vi alltså håller med om. Vi vill dock drista oss till att påstå att det verkar orimligt att en människa enbart kan ha ett enda slags utbyte av sin läsning, men att försöka fastställa det skulle kräva en mycket större undersökning.

Vi tror att man medvetet eller omedvetet exempelvis använder läsning som terapi, upplysning och underhållning på samma gång. Furhammar lägger mycket energi på att försöka se vilket utbyte som leder till nästa vilket vi inte har gjort. Vi anser dock, med utgångspunkt i oss själva, att det är svårt att vara fullt medveten om vad som är vad och att skilja mellan när man aktivt söker ett speciellt utbyte och när man omedvetet påverkas på annat sätt. Kanske finns det även fler utbyteskategorier att tala om utöver de som Furhammar funnit i sitt material, men någon sådan utveckling av typologin fanns det tidsmässigt inget utrymme för i denna undersökning och uppsats.

Av de fyra idealtyperna vi tidigare i analysen använt oss av för att belysa de funna resultaten är *humanisten* den som oftast lever sig in i litteraturen, identifierar sig med personer och drar paralleller till sitt eget liv. *Specialisten* är något mer mån om att vara bevandrad i den litterära kanon och är också mer inriktad på att litteraturen skall vara ”nyttig” och ”användbar” för ett specifikt ändamål. *Traditionalisten* läser mycket i avkopplande syfte men även med ett viss mått av självreflexion och *karriäristen* läser nästan uteslutande i syfte att koppla av och bli road men kan bli själsligen ”uppslukad” och berörd vid läsning av facklitteratur inom sitt fritidsintresse. Vi vill påpeka att ingen respondent i vår undersökning finns i sin helhet beskriven i någon av idealtyperna utan de tjänar till att pedagogiskt belysa fyra olika förhållningssätt till litteratur som vi märkt hos männen. Vid en närmare granskning ser man att våra idealtypers läsutbyten ganska väl svarar mot Sten Furhammars fyra kategorier, men våra idealtyper ges en bakgrund som skall tjäna till att förstå dem och sätta dem i ett sammanhang. Om igen vill vi även påpeka att verklighetens män uppvisar en mycket stor variation mellan olika förhållningssätt.

Vi har i vår undersökning kommit fram till att populärlitteratur som trots allt är det som samtliga män i stor utsträckning läser verkar kunna fylla djupare behov hos dem än bara underhållning och avkoppling. Populärlitteraturen har sedan länge utsatts för stark kritik och anklagats för att vara passiviserande, för att inte kunna fylla några djupare behov och enbart stå för likgiltig underhållning. Dock verkar kritiken mattats ned under de senaste åren och vi vill påpeka att männen ur båda grupperna medvetet eller omedvetet verkar använda litteraturen de läser på en mängd olika sätt, både i syfte att exempelvis slappna av, identifiera sig och för kunskapande. Vad vi funnit är att de intervjuade *akademikermännen* något oftare med hjälp av läsning reflekterar kring sina liv, identifierar sig och lever sig in i litteraturen än vad näringslivsmännen gör. *Akademikerna* läser även i något större omfattning och bland dem finns personer som ser läsning som sitt främsta fritidsintresse.

Kritiska reflektioner och utvecklingsmöjligheter

Vi är medvetna om att denna uppsats och undersökningen som ligger bakom den kan uppfattas som bred men inte så djup eftersom vi försökt anknyta till en rad teorier inom olika

discipliner. För att få ökad förståelse för männens läsning och deras förhållande till litteratur skulle vi med fördel kunnat koncentrera oss på endast en aspekt av detta fenomen. Intervjuerna skulle då blivit djupare och gett ett rikare material att analysera. Det hade även varit möjligt att använda fler kvalitativa datainsamlingsmetoder som att exempelvis låta intervjupersonerna föra dagbok eller berätta fritt om en speciell läsupplevelse. Ett annat sätt att presentera materialet hade kunnat vara att lyfta fram några utvalda respondenter och teckna djupare personporträtt av dem men detta tillvägagångssätt hade dock ställt större krav på oss i bevarandet av deras anonymitet.

Vi ser även intressanta möjligheter i att göra breda kvantitativa undersökningar inom det aktuella ämnesområdet i syfte att kartlägga olika mansgruppers förhållande till litteratur och läsning. Dessa undersökningar kan svara på vad män generellt har för läs- och biblioteksvanor och vilka åsikter de hyser om litteratur, information som kan vara till stor nytta för exempelvis biblioteken i landet. Eftersom män sällan tidigare inom BoI setts på eller undersökts som *grupp* utan snarare som norm för mänskligheten ser vi ett behov av inleda en ny tradition där även männen finns med som en studerbar del av samhället.

Sammanfattning

Denna uppsats är ett resultat av vårt intresse för hur omfattningen av fritidsläsning hos män i alla samhällsklasser idag verkar minska samt att männen enligt olika undersökningar även läser annan litteratur än vad kvinnor gör. Den kvinnliga dominans som råder inom bibliotekarieyrket, den kvinnliga anknytningen till litteratur i stort som vi tyckt oss se under vår utbildning samt vissa mansgruppers negativa attityder gentemot litteratur och läsning är även aspekter som fått oss att välja det aktuella ämnet.

För att undersökningen som uppsatsen är baserad på inte enbart skulle ge triviala och förutsägbara resultat valde vi att undersöka läsningen hos två mansgrupper inom vad Pierre Bourdieu kallar *maktens fält*, en grupp akademiker (forskare och högskolelärare inom tekniska ämnen) samt en grupp ledare inom näringslivet. De båda grupperna verkar inom olika samhällsområden men har ändå en viss maktställning och förmåga att påverka andra grupper i samhället. De frågeställningar vi utgick ifrån vid undersökningen rörde *hur, vad och varför* dessa män läser eller inte läser samt om det fanns några *likheter eller skillnader när det gäller läsning som kan härledas till deras yrke, utbildningsnivå, maskulinitet eller ålder*. Det skulle även varit möjligt att jämföra mäns och kvinnors läsning och attityder men vi ansåg att det var intressantare och gav större möjlighet till fördjupning att enbart undersöka männen. Syftet med hela undersökningen blev således att jämföra de båda gruppernas *fritidsläsning*, vilken vi insåg kunde vara svår att urskilja från den jobbrelaterade läsningen men vi försökte eftersom det var fritidsläsningen som vi ansåg mest intressant med tanke på attityder och vanor. För att få en djupare förståelse för personerna ville vi ta hänsyn till deras *livsvärld* och undersökningen tenderade därför även att beröra frågor som inte hade direkt anknytning till läsning utan till personernas hela livssituation.

Den tidigare forskning som vi konsulterat när vi skrivit denna uppsats är dels läseforskning ur ett genusperspektiv samt undersökningar om populärfiktionsläsning som vi ansett viktig att lyfta fram. Ett verk som vi använt oss av är Sten Furhammars *Varför läser du?* från 1996 som bygger på en undersökning av tre generationers läsare. Vi har även tagit del av studier om män som läsande förebilder för att ge uppsatsen en ytterligare dimension samt studier om arbetarklassens bildningssträvan och attityder gällande läsning av bl.a. Ronny Ambjörnsson.

Det teoretiska ramverk som denna uppsats är uppbyggd på är dels hämtat från den franske kultursociologen Pierre Bourdieu (några aktuella studier inom Biblioteks- och informationsvetenskap där Bourdieus analysverktyg används lyfts därför fram under rubriken *Tidigare forskning*) men även på teorier från genusforskningen och mansforskningen.

Kvalitativ metod har använts vid undersökningen, eftersom vi inte efterstävade statistisk representativitet, vilket gett oss möjlighet att studera ett mindre antal mäns tankar och känslor kring läsning som fenomen. Vi ville göra ett s.k. strategiskt urval vilket innebär att vi eftersökte personer i grupperna med så olika vanor och attityder som möjligt vilket visade sig svårare än väntat. Urvalet blev aningen ”snett” med tanke på att alla personer i *akademikergruppen* och *näringslivsgruppen* som var intresserade av att delta i studien var mer eller mindre intresserade av litteratur. Omfattningen av deras läsning och deras attityder skiljde sig dock väsentligt åt. Vi kontaktade den ena gruppen på deras gemensamma arbetsplats och den andra gruppen via den organisation de alla tillhör och under åtta veckor genomfördes slutligen 14 djupintervjuer, nio med akademikerna och fem med företagsledarna.

Resultaten från intervjuerna är inte helt lätta att sammanfatta beroende på att de behandlar så många olika aspekter av männens liv och förhållande till olika medier förutom själva läsningen. Några drag ska vi dock försöka skissera och vi börjar med att försöka förstå *varför* de läser. De flesta männen i *akademikergruppen* har sitt ursprung i arbetarhem medan männen i *näringslivsgruppen* oftast har haft småföretagande föräldrar. Ingen eller få av männen i båda grupperna har haft ett ”intellektuellt” hem med mycket böcker eller diskussioner kring litteratur, men läsning har ändå uppmuntrats av föräldrarna och ett slags bildningsideal verkar ha rått i flera av hemmen. Männen i *akademikergruppen* anser oftare än männen i *näringslivsgruppen* att böcker var viktiga för dem under barndomen och tonåren och de nämner även att de identifierade sig med personerna i böckerna, vilket ingen av *näringslivsmännen* gör. Annars tycks båda grupperna ha upplevt verklighetsflykt, spänning och humor vid barndomens läsning och de har i stort sett läst samma slags barn- och ungdomslitteratur, som t.ex. Astrid Lindgrens och Enid Blytons böcker. När vi analyserade dessa resultat insåg vi att det var mycket svårt att dra några slutsatser om männens läsning i dag med utgångspunkt i deras barndoms- och tonårsläsning.

Den sociala bakgrunden tycks vara en faktor som är underordnad deras nuvarande yrkesidentitet, arbetsmiljö och sociala liv med familj och vänner. *Akademikermännen* visade sig mer medvetna om vad som anses vara ”kvalitetslitteratur” än *näringslivsmännen* och verkar således inneha ett större kulturellt kapital än dessa, för att använda Bourdieus terminologi. I sin egenskap av chefer är *näringslivsmännen* istället innehavare av ett större ekonomiskt kapital vilket kanske är tillräckligt för dem och gör att de inte eftersträvar samma kulturella kapital som *akademikermännen* som befinner sig i en akademisk miljö i sitt yrke.

Vad gäller männens nuvarande sociala liv umgås *näringslivsmännen* främst med manliga vänner i samma yrkes- och familjesituation som de själva medan *akademikermännen* tycks ha ett mer varierat umgänge även med människor som inte är akademiker. Med dessa vänner diskuterar och utbyter de ibland litteratur och ett varierat umgänge tycks alltså i detta fall även bidra till ett mer varierat läsande av skönlitteratur. Åldern tycks dock spela viss roll såtillvida att de äldre männen i båda grupperna lägger större tonvikt på läsningens betydelse för att skaffa sig bildning och utvecklas till en tänkande samhällsmedborgare, vilket kan bero på att läsning av skönlitteratur värderades högre under den tid dessa män växte upp än vad som är fallet idag.

Vad gäller analys utifrån mansforskningens teorier drar vi slutsatsen att männen upplever sig själva som viktiga i samhället och snarare kan hänföras till den "hegemoniska" maskulinitet som Connell talar om än den förhandlande eller underordnade. De är stolta över sin läsning och ifrågasätter inte det manliga i denna aktivitet, men trots det väljer de flesta männen i båda grupperna att läsa skönlitteratur skriven av manliga författare. De anser sig ha lättare att identifiera sig med manliga erfarenheter och är uppenbarligen, som så många andra män och kvinnor, inte tillräckligt säkra i sin egen könsidentitet för att helt kunna bortse från om det är en man eller kvinna som berättar en historia.

Vad gäller *vad* männen läser hade vi räknat med att männen i båda grupperna p g a sina yrken skulle läsa mycket facklitteratur även på sin fritid, men det är främst skönlitteratur som de talar om beträffande sin läsning. I stora drag upplever vi att *akademikermännens* läsning är mer varierad vad gäller genrer än *näringslivsmännens* och att de förra i större utsträckning försöker läsa "kvalitetslitteratur". Flera av männen i *akademikergruppen* läser främst svensk skönlitteratur, både klassikerna som Moberg och Strindberg och nyare författare. Jan Guillous böcker om spionen Hamilton eller tempelriddaren Arn nämns av samtliga män i denna grupp, men flera tar avstånd från deckargenren som sådan och anser att den är för lättsmält. Deckare och thrillers är däremot favoritgenrer för flera av männen i *näringslivsgruppen* som just eftersträvar det underhållande och avkopplande i denna typ av litteratur. Många av *akademikermännen* är även mycket intresserade av fängslande historiska skildringar, vilket ingen av männen i *näringslivsgruppen* nämner.

Trots att vi lyft fram vissa skillnader mellan de båda grupperna upplever vi generellt att skillnaderna inte är så stora som vi väntat i fråga om vad männen läser. Vi vill dock ändå hävda att *akademikermännen* i större utsträckning än *näringslivsmännen* är *medvetna* om vad som anses som "god" litteratur och att de deltar mer i kulturlivet även om inte läsningen skiljer sig markant åt. Detta skulle man utifrån Bourdieus teorier kunna tolka som att de innehar mer eller möjligen ett annat kulturellt kapital än *näringslivsmännen*.

De flesta männen i båda grupperna läser främst böcker skrivna av manliga författare, men ingen menar att det är ett aktivt val utan att det bara faller sig naturligt. Flera anser dock att kvinnor skriver på ett annat sätt än män och att de behandlar andra ämnen samt att det är lättare att identifiera sig med rollfigurer av samma kön. Ingen av männen visar heller någon kritisk inställning till stereotypa könsskildringar i litteratur och andra medier.

De äldre männen i båda grupperna är mer kritiska i sin kulturkonsumtion och säger sig vara måna om mediernas kvalitet i högre utsträckning än de yngre. De å andra sidan är mer påverkade av mediernas konvergens än de äldre. För de yngre är arbetet högprioriterat medan de något äldre männen snarare prioriterar umgänget i familjen. Nästan samtliga män utbyter råd och influenser med sina partners när det gäller läsning av litteratur.

När det gäller *hur* männen läser så har det varit svårare att få svar på detta genom intervjuerna eftersom dessa resonemang lätt tenderar att bli abstrakta då det kanske inte är något männen tidigare reflekterat över. Valet av litteratur verkar dock till viss del påverka möjligheterna till inlevelse och identifikation med personerna, vilket männen i *akademikergruppen* oftare talar om än männen i *näringslivsgruppen*. De senare är mer intresserade av en handling som flyter på och driver berättelsen snabbt framåt för att ge underhållning och avkoppling. Männen i *akademikergruppen* hoppas genom läsningen erhålla kunskaper, självreflektion och förståelse för andra människor medan männen i *näringslivsgruppen* säger sig söka avkoppling, underhållning och spänning. Båda gruppernas män talar dock om verklighetsflykt och vikten

av god språkbehandling, även om männen i *akademikergruppen* tycks vara mer öppna för laborationer med språket medan *näringslivsmännen* vill ha ett korrekt och lättläst språk.

Vad som sammanfattningsvis kan sägas är att varje individs förförståelse och referensramar styr dennes förhållningssätt till litteraturen, vilket givetvis resulterar i en stor individuell variation. Vi har dock tagit Sten Furhammars läsutbytestypologi till hjälp vid analysen av respondenternas utsagor för att utröna vad männen får ut av sin läsning. Personerna vittnar om att läsningen oftast ger flera typer av utbyten vid ett och samma lästillfälle (även vid olika tillfällen). Med vissa reservationer tror vi oss dock kunna säga att de flesta av männen har personligt upplevelseutbyte som den dominerande kategorin och att de som mestadels har ett operonligt upplevelseutbyte ofta även har ett operonligt instrumentellt utbyte. Dock anser vi det svårt att dra några slutsatser om detta med tanke på studiens ringa omfattning. Något som vi anser har varit utmärkande hos de intervjuade männen, särskilt bland *näringslivsmännen* men även *akademikermännen*, är deras rädsla för att framstå som alltför känslamma och ”flummiga”. Detta tror vi speglar en allmän rädsla bland män, som tyvärr finns etablerad i samhället. Denna rädsla gör att samtal om det ”inre” livet känns ovant och generande för dem och detta kan vara en faktor som spelat in när vissa män framställt sin läsning som logisk och rationell och läsutbytet som operonligt.

Källförteckning

Otryckta källor

Intervjuperson 1, 45 år, 2001-03-05
Intervjuperson 2, 47 år, 2001-03-05
Intervjuperson 3, 50 år, 2001-03-06
Intervjuperson 4, 43 år, 2001-03-07
Intervjuperson 5, 25 år, 2001-03-08
Intervjuperson 6, 25 år, 2001-03-09
Intervjuperson 7, 57 år, 2001-03-12
Intervjuperson 8, 38 år, 2001-03-15
Intervjuperson 9, 26 år, 2001-03-16
Intervjuperson 10, 47 år, 2001-04-02
Intervjuperson 11, 58 år, 2001-04-03
Intervjuperson 12, 52 år, 2001-04-04
Intervjuperson 13, 46 år, 2001-04-05
Intervjuperson 14, 29 år, 2001-05-03

Elektroniska källor

Chatman, Elfreda A. & Dawson, E. Murell (2001). Reference group theory with implications for information studies: A theoretical essay. *Information Research*, Vol. 6, No. 3, April. <http://InformationR.net/6-3/paper105.html>. [2001-05-22].

Hägg, Göran (1997-11-01). Det skrivs ju inget spännande för män. *Aftonbladet*, [kvällspress]. Tillgänglig: Mediearkivet [2001-01-22].

Läsrörelsen. (Elisabet Reslegård, kampanjledare och operativt ansvarig). <http://www.lasrorelsen.nu> [2001-08-28]

Moberg, Åsa X (1997-11-01). Män skäms inte för att de är obildade. *Aftonbladet*, [kvällspress]. Tillgänglig: Mediearkivet [2001-01-22].

Nelander, Sven. (1997a-12-24) Kvinnor läser mer än män. *Göteborgs-Posten*, [dagspress]. Tillgänglig: Mediearkivet [2001-03-14].

Tryckta källor

Acker, Joan (1992). *Kvinnors och mäns liv och arbete*. Stockholm: SNS Förlag.

Ambjörnsson, Ronny (1996). *Mitt förnamn är Ronny*. Stockholm: Bonniers.

Ambjörnsson, Ronny (1998). *Den skötsamme arbetaren: Idéer och ideal i ett norrländskt sågverkssamhälle 1880-1930*. (Norrlands bildningshistoria). Stockholm: Carlssons.

- Berg, Patrik, Djurfeldt, Ola & Englund, Per (1998). *Som en fisk på Kebnekaise eller att inte läsa är som att inte äta eller inte träna en kvantitativ undersökning av idrottsutövares läs- och biblioteksvanor*. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen Bibliotekshögskolan 1998:16). Borås: Högskolan i Borås.
- Björk, Nina (1996). *Under det rosa täcket: Om kvinnlighetens vara och feministiska strategier*. Stockholm: Wahlström och Widstrand.
- Bly, Robert (1991). *Järn-Hans: En bok om män*. Västerås: Ica.
- Boëthius, Ulf (1991). Från könsrollsforskning till genusanalys: Könsorienterad forskning kring ungdomars läsning. I Fornäs J, red. *Kön och identitet i förändring* (FUS-rapport nr. 3) Stockholm: Stehag B. Östlings bokförl. Symposion.
- Boëthius, Ulf (1995). Populärlitteraturen-finns den? I Hedman D, red. *Brott, kärlek, äventyr: Texter om populärlitteratur*, sid. 17-34. Lund: Studentlitteratur.
- Boken i tiden: Betänkande* (1997). (Statens offentliga utredningar (SOU) 1997:141). Stockholm: Kulturdepartementet.
- Bourdieu, Pierre (1986). *Kultursociologiska texter: I urval av Donald Broady och Mikael Palme*. (Skeptron). Stockholm: Salamander.
- Bourdieu, Pierre (1995). *Praktiskt förnuft: Bidrag till en handlingsteori*. Göteborg: Daidalos.
- Brink, Lars (2000). *Försvunna bokslukare?: Om läslust och läsvanor hos elever i grundskolan i fyra Gävleborgskommuner*. Gävle: University of Gävle.
- Broady, Donald (1990). *Sociologi och epistemologi: Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS Förlag.
- Broady, Donald (1991). *Sociologi och epistemologi: Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm: HLS Förlag.
- Broady, Donald (1998). Inledning: En verktygslåda för studier av fält. I Albertsen N. & Broady D, red. *Kulturens fält: En antologi*, s. 11-26. Göteborg: Daidalos.
- Carle, Jan (1998). Pierre Bourdieu och klassamhällets reproduktion. I Månson, P, red. *Moderna samhällsteorier: Traditioner, riktningar, teoretiker*, s. 371-412. Stockholm: Rabén Prisma.
- Connell, Robert William (1999). *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos
- Eco, Umberto (1979). *The role of the reader: Explorations in the semiotics of texts*. Bloomington Indiana: U.P. cop.
- Enmark, Romulo (1990). Workers' Perception of Education and Reading for Pleasure. *Svensk biblioteksforskning*, nr 3, sid. 49-60.

- Forskning och pengar: Slutbetänkande av Forskningsfinansieringsutredningen* (1996). (Statens offentliga utredningar (SOU) 1996:29). Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Furhammar, Sten (1996). *Varför läser du?*. Stockholm: Carlsson.
- Gray, John (1994). *Män är från Mars, kvinnor är från Venus*. Stockholm: Bromberg.
- Hagelin, Maria & Rosén, Ylva (2000). "Fast även karlar är människor": En användarstudie vid Göteborgs stadsbibliotek. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen Bibliotekshögskolan 2000:55.) Borås: Högskolan i Borås.
- Hansson, Gunnar (1998). *Inte en dag utan en bok: Om läsning av populärfiktion*. Linköping: Tema, Linköpings Universitet.
- Herngren, Marie (2000). Läs för mig, pappa. *Fönstret*. 2000:1, s. 28-30.
- Hertel, Hans (1997). Boken i mediasymposiernas tid. I Furuland L. & Svedjedal J, red. *Litteratursociologi: Texter om litteratur och samhälle*, s. 202-222. Lund: Studentlitteratur.
- Hirdman, Yvonne (1992). *Den socialistiska hemmafrun och andra kvinnohistorier*. Stockholm: Carlsson.
- Hirdman, Yvonne & Åström, Gertrud (1992). *Kontrakt i kris: Om kvinnors plats i välfärdsstaten*. (Maktutredningens publikationer). Stockholm: Carlsson.
- Hirdman, Yvonne (1997). Genussystemet: Reflexioner kring kvinnors sociala underordning. I Furuland, L. & Svedjedal, J, red. *Litteratursociologi: Texter om litteratur och samhälle*, s. 400-418. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Thomas & Miegel, Fredrik (1996). *Kultursociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, Thomas (1998). Från mansroll till maskuliniteter: En inledning. I Ekenstam, C. red. *Rädd att falla: Studie i manlighet*, s. 3-11. Stockholm: Gidlund.
- Junker, Ebba (1998). Sorkprojektet: Ett snabbporträtt av ett läsprojekt. I Graumann, B. red. *Böcker som killar gillar*, s. 7-12. Lund: Bibliotekstjänst.
- Ljung, Margareta (1998). Feministisk teori. I. Månsson, P. red. *Moderna samhällsteorier: Traditioner, riktningar, teoretiker*, s. 221-260. Stockholm: Rabén Prisma.
- Löneskillnader och lönediskriminering: Om kvinnor och män på arbetsmarknaden: Betänkande* (1993). (Statens offentliga utredningar (SOU) 1993:7) Stockholm: Kulturdepartementet.
- Millard, Elaine (1997). *Differently literate: Boys, Girls and the schooling of Literacy*. London: Falmer Press.
- Nationalencyklopedien*. (1994). Band 15, sid. 448.

- Nelander, Sven & Lindgren, Viveka (1997b). *Kultur, klass och kön*. Stockholm: LO.
- Nordberg, Marie (1999). Macho eller mjukis: Om historiska ideal, könskonstruktioner och manligt identitetsskapande på kvinnodominerade arbetsplatser. I Berggren, A M, red. *Manligt och omanligt i ett historiskt perspektiv*, s. 275-295. (Forskningsrådsnämndens Rapport 99:4). Stockholm: Forskningsrådsnämnden.
- Radway, Janice A. (1984). *Reading the romance: Women, patriarchy, and popular literature*. Chapel Hill Univ. of North Carolina P.
- Repstad, Pål (1999). *Närhet och distans*. Lund: Studentlitteratur.
- Ross, Catherine S. (1998). Finding Without Seeking: What Readers Say about the Role of Pleasure-reading as a Source of Information. Exploring the contexts of information behaviour. Proceeding of the 2nd International Conference on Research in Information needs, seeking and Use in Different Contexts, Sheffield, UK, 1998, and Los Angeles, USA. Taylor Graham Publishing, jul 1999. pp. 343-355.
- Rydquist, Lars (2000). Skönlitteratur: Ett led i ledarskapsutvecklingen på Handelshögskolan och Ericsson. *Den sköna skönlitteraturen: I och utanför biblioteket*, Bibliotekstjänst & SAB:s Skönlitterära kommitté. Lund: Bibliotekstjänst.
- Samverkan mellan högskolan och näringslivet: Huvudbetänkande av NYFOR (1996)*. (Statens offentliga utredningar (SOU) 1996:70). Stockholm: Näringsdepartementet.
- Savolainen, Reijo (1995). Everyday Life Information Seeking: Approaching Information Seeking in the Context of "Way of Life". *Library and Information Science Research*. Nr. 17, s. 259-294.
- Seilman, Uffe. (1995). *Læsning i slægten: Om børns udvikling til læsere*. Aalborg: Forlaget Biblioteksarbejde.
- Seldén, Lars. (1999). *Kapital och karriär :Informationssökning i forskningens vardagspraktik*. Doktorsavhandling vid institutionen för Biblioteks- och informationsvetenskap vid högskolan i Borås. (Serie: Skrifter från Valfrid ; 20). Borås: Valfrid.
- Skoglund, Maria (1997). *Litteraturens två kön: Om manligt och kvinnligt läsande*. (Magisteruppsats i biblioteks- och informationsvetenskap vid Institutionen Bibliotekshögskolan 1997:89) Borås: Högskolan i Borås.
- Smidt, Jon (1995). Blir teksten til i lesningen?: Om litteraturteori og litteraturlesning. I Furuland, L & Munch-Petersen, E, red. *Litteratursociologi: En antologi*. Ballerup: Dansk Biblioteks Center.
- Starrin, Bengt & Svensson, Per-Gunnar (1994). *Kvalitativ metod och vetenskapsteori*. Lund: Studentlitteratur.

- Statens kulturråd (1997). *Kulturbarometern i detalj: Tema litteratur och bibliotek*. (Kulturen i siffror 1997:1). Stockholm: Statens kulturråd.
- Stenberg, Catharina (1983). "Bara" underhållning eller livskunskap för frigörelse: Om skönlitteratur på svenska folkbibliotek. I *Skönlitteratur på folkbibliotek: Rapport från folkbiblioteksutredningen om inköp, lån och läsning*, s. 85-143. (Publica). Stockholm: Liber.
- Strid, Jan (2000). Och radion bara står på: Om radiovanor 1999. I S. Holmberg & L. Weibull red. *Det nya samhället: SOM-undersökningen 1999*, s. 163-171. (SOM-rapport; 24). Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Torstensson, Magnus (1994). Att analysera folkbiblioteksutveckling: Exemplet Sverige och några jämförelser med USA. *Biblioteksarbete*, 43, s. 5-26.
- Trost, Jan (1994). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.
- Universitet och högskolor. Grundutbildning: Social bakgrund bland högskolenybörjare 1998/99* (2000). Serie: Sveriges officiella statistik: Statistiska meddelanden: Utbildning och forskning (UF 20 SM 0002). Stockholm: Högskoleverket och Statistiska Centralbyrån.
- Ursprung och utbildning: Social snedrekrytering till högre studier: Huvudbetänkande av Utredningen av den sociala snedrekryteringen till högre studier* (1993). (Statens offentliga utredningar (SOU) 1993:85). Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Vestheim, Geir (1997). *Fornuft, kultur og velferd: Ein historisk-sosiologisk studie av norsk folkebibliotekpolitikk*. Doktorsavhandling vid institutionen för Biblioteks- och informationsvetenskap vid Göteborgs universitet. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Westerberg, Bengt (1998). *Han, hon, den, det: Om genus och kön*. Stockholm: Ekerlids förlag.
- Wopenka, Johan (1991). *Stora mordboken: En guide till 150 års pusseldeckare och mysterier 1841-1990*. Göteborg: BJW förlag.
- Wåhlin, Kristian & Asplund Carlsson, Maj (1994). *Barnens tre bibliotek: Läsning av fiktionsböcker i slukaråldern*. Stockholm: Stehag B. Östlings bokförl. Symposion.

Bilaga 1

Intervjufrågor

Nedan följer de frågeområden som vi har utgått ifrån vid intervjuerna med männen i undersökningen. Under varje kursiv rubrik (som anger frågeområdet) följer ett antal frågor som demonstrerar vilken typ av frågor intervjuerna rörde sig kring. I vissa fall berördes inte de angivna frågorna alls och i andra följde vi frågemallen mer ingående beroende på personens talförhet. Det förekom också att följdfrågor ställdes som inte finns redovisade nedan. Alla intervjuer var tämligen ”fria” och tedde sig mer som samtal mellan oss och respondenten än regelrätta utfrågningar.

Personporträtt

Vem är du? (ålder, civilstånd, familjestorlek, vänkrets, fritidssysselsättning, etc.)

Vad har du för utbildningsbakgrund?

Föräldrars yrke och utbildning?

Familjemedlemmars yrke?

Vänners yrke?

Barndomsläsning - läsning genom livet

Hur har läsningen sett ut genom ditt liv?

(Har ni någon gång under livet läst mer eller mindre än idag?)

Läste dina föräldrar för dig som barn? Vad?

Vad läste ni själv som barn?

Var böcker viktiga för dig i din barndom?

Vad i böckerna fascinerade dig?

Media- och kulturvanor i hemmet

Vilka kulturvanor har du idag? Förr?

Vilka medier använder du?

Beskriv läsningen hos övriga familjemedlemmar

Talar Ni om litteratur/läsning hemma?

Hur länge läser du i genomsnitt när du sätter dig med en bok, tidskrift?

Hur många böcker läser du i genomsnitt under ett år?

Om du behöver ta reda på något speciellt, var vänder du dig?

Läsvanor

Vilka genrer läser du oftast? Vad saknas anser du?

Nämn några favorittitlar och författare!

Spelar författarens kön någon roll för om du skall läsa boken? På vilket sätt?

Vilken är den bästa resp. sämsta bok du någonsin läst? Varför? Vad fäste du dig vid?

Vad tycker du en riktigt bra bok innehåller?

Om ni själv skulle skriva en bok, vad skulle den handla om?

Hur viktigt är bokens utseende och tjocklek för att du ska vilja läsa den?

Berätta om ett läsminne!

Personlig upplevelse av läsning

I vilka situationer läser du?

Hur upplever du lässituationerna?

Vad upplever du i läsningen? (Bokens handling)

Vad fascinerar/stör Dig när du läser?
(Språk, upplägg, personskildring, handling, miljöskildring)
Identifierar du dig med huvudpersonen?
Vad använder du läsningen till?

Attityder till läsning som fenomen

Vad förknippar du läsning med?
För vem anser du att är böckerna till?
Hur uppfattar du samhällets syn på läsning?
Vad anser du utmärker en person med läsning som fritidsintresse?

Vem tycker du böcker marknadsförs mot?
Hur ska en bok marknadsföras för att du ska vilja köpa den?

Talar du med era manliga vänner eller arbetskamrater om läsning och litteratur? Vad brukar samtalen röra sig om?
Talar du med din familj om läsning och litteratur?

Tillgång till litteratur

Vem ger dig litteraturtips?
Läser eller lyssnar du på bokrecensioner? Var?
Besöker du bibliotek? Vad gör Ni i så fall där?
Handlar du böcker i bokhandel?
Är du medlem i bokklubb?
Är du medlem i läsecirkel?
Har du någon gång deltagit i ett läsfrämjande projekt?